

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Andra kammaren.

Nr 2.

Tisdagen den 6 augusti.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 12, med tillkännagivande, att Kungl. Maj:t förordnat statsrådet Thorwald Erik Natanael Bergquist att under innevarande urtima riksdag utöva den befattning med riksdagsärenden, som jämlikt § 46 riksdagsordningen tillkommer en ledamot av statsrådet.

Kammaren beslöt lägga skrivelsen till handlingarna samt att underrättelse om innehållet i densamma skulle meddelas vederbörande utskott och riksdagens kanslideputerade.

§ 2.

Föredrogos i ett sammanhang för remiss till utskott Kungl. Maj:ts nedan- *Vid remiss av bordlagda propositioner.*
nämnda, å kammarens bord vilande propositioner, nämligen:

nr 1, angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41;

nr 2, med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1940, m. m.;

nr 4, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 5, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 11 juni 1937 (nr 339) om mödrahjäl, m. m.;

nr 6, med förslag till lag angående ändrad lydelse av fjärde stycket i övergångsbestämmelserna till lagen den 18 april 1935 (nr 113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling;

nr 7, angående förvärv av vattenrätt i Ume älv m. m.;

nr 8, med förslag till förordning om rätt att använda försvarsobligation såsom betalningsmedel vid erläggande av arvsskatt, m. m.;

nr 9, med förslag till förordning om viss skattefrihet beträffande svenska statens sparobligationer;

nr 10, angående förskottsstat för försvarsväsendet m. m.; och

nr 11, angående anordnande av skyddsrum vid vissa skyddshem.

Därvid yttrade:

Herr **Skoglund**: Herr talman! Enbart tillvaron av denna urtima riksdag är bevis nog för att tiden är onormal och bekymmersam. Det behövs inga långa utläggningar om den saken. Hitintills ha vi undgått samma hårda prövningar som våra grannfolk, men vi nödgas erkänna, att även det tillstånd i vilket vi leva är påfrestande och kräver en icke ringa ut hållighet och viljestyrka hos vårt folk. Våra tidigare och vanliga förbindelser utåt världen äro avbrutna, och det återverkar på flera sätt. Ransone ringen av för vårt livsuppehälle nödvändiga varor har hitintills icke varit

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

särdeles svår, däremot torde den begränsade tillgången på tillförlitliga uppgifter om vad som händer omkring oss ha framkallat ett knapphetstillstånd, vilket, om det utfylles med surrogat av den art, som det från olika håll hit till landet inströmmande propagandamaterialet utgör, kan åstadkomma en allvarlig nedsättning av vår andliga beredskap. Jag anser det därför ytterst önskvärt, att vi kunde göra dagens debatt till en öppen och förtroendefull överläggning mellan regeringen och den återvändande riksdagen, icke bara kring de propositioner som hitintills förelagts urtiman utan i vidare måtto. Riksdagsmännen ha under de veckor som gått, sedan den lagtima riksdagen upphörde med sitt arbete, varit i tillfälle både att avlyssna folkstämningarna ute i bygderna, vilka skifta rätt väsentligt, och få del av de svarigheter, som på många områden göra sig gällande. För regeringen bör det i en sådan debatt bli tillfälle att tillrättalägga felaktiga uppfattningar och lämna värdefulla upplysningar.

Det ojämförligt viktigaste spørsmålet för vårt folk, och som i det nuvarande läget måste vara i allas tankar, är landets frihet och självbestämmanderätt. Både statsministern och andra ledamöter av regeringen ha i tal, som de hållit under den sista tiden, sökt klargöra regeringens inställning och vad som förekommit i fråga om transport av främmande manskap genom vårt land. Tillståndet till dessa transporter har nog framkallat åtskillig diskussion, och verkningarna bedömas olika. Jag har för min del uppfattat regeringens ståndpunkt vara den: Medgivandet gällde i detta särskilda fall, och regeringen är icke villig till vilka eftergifter som helst. Denna min uppfattning synes vara riktig, och under sådana förhållanden och i det läge som råder kan jag icke använda hårda ord, när regeringen, givetvis efter noggrant övervägande, kommit till den ståndpunkt den intagit. Ett direkt och oförmedlat nej kan också ha sina konsekvenser. Min tro är, att ett lyckligt resultat av våra ansträngningar och vår strävan att bevara landets oberoende kommer att mindre bero på om vi lyckas följa en snörrätt uppdragen linje än på *vår vilja och förmåga att i alla öden hålla samman som ett svenskt folk*. Jag är säker på att denna vilja finnes, så länge vårt folk är övertygat om att riksledningen segt, uthålligt och målmedvetet hävdar de svenska intressena i alla väderstreck. Vacklar tron på regeringens fasthet och förmåga, ökas omedelbart risken för uppdykandet av enskilda personer eller organiserade grupper, som av oförstånd eller egennyttan bereda mark för främmande intressen, och vi torde t. o. m. få bevittna, att svaga själar under olika högtravande motiveringar söka främmande sold.

Tillvaron av en regering, vari återfinnas de främste männen från våra större politiska partier, får ingalunda hindra riksdagen från att säga ifrån, när den icke finner allt väl beställt, men i dagens situation är mer än någonsin angeläget, att det är från helt svenska synpunkter vi bedöma regeringens handlingar och icke ta intryck av vad utomstående önska. När jag var pojke prenumererade jag på en tidning av den enkla anledningen, att den skänkte sina läsare ett par färgade glasögon, varigenom de skulle betrakta bilderna. I stället för att se ut som bilderna i en tidning vanligen göra, blevo dessa starkt färglagda, när man använde glasögonen. Vi få i denna farliga tid akta oss, ifall någon söker pracka på oss sådana trollkonster.

Vad jag här ordat om, förtroendet mellan regering och folk och uppehållet av vårt folks vilja och beslutsamhet, betraktar jag i dagens läge som ytterst viktigt, och det är därför jag tillåtit mig föra det på tal här i dag. Ja, jag vill säga, att jag betraktar det långt viktigare än en debatt om medlemskapet i ett folkförbund, som i realiteten upphört att existera, vilket även framgår därav, att regeringen icke ansett sig böra inbetala medlemsavgiften.

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

Vår försvarsberedskap kräver stora personliga och ekonomiska offer. Tyngst drabbar den dem, som äro inkallade, och deras familjer. Det är nödvändigt att i den utsträckning från försvarssynpunkt är tillrådligt göra allt, som är möjligt för rättvisa avlösningar och hempermitteringar — en viktig omständighet, som försvarsministern i sitt söndagstal till min och många tillfredsställelse tog fasta på. Jag vill icke, att någon yrkesgrupp härvidlag skall ha förmåns- eller särställning, men skörden är nu påbörjad, och det gäller att vi taga till vara vad som växer på jorden på bästa möjliga sätt. Det råder på jordbrukarhåll en icke ringa oro för hur nödig arbetskraft skall kunna anskaffas, och man frågar, i vilken utsträckning hempermittering av jordbrukets folk kommer att ske. Jag är övertygad om att det vore värdefullt, i fall försvarsministern kunde, utöver vad som framgått av de med nödvändighet rätt knappa pressreferaten från i söndags, meddela riksdagen, vilka åtgärder han tänkt sig eller redan vidtagit för att jordbrukarna och deras folk skola kunna bärga skörden och se till att höstsådden blir verkställd i rätt tid. Det gäller ju här ytterst en försörjningsangelägenhet för oss alla.

I detta sammanhang skulle jag vilja säga, att jag tror, att det varit klokt av regeringen att vidtaga åtgärder för att få fram gasgeneratorer till motordrift i så stor omfattning som möjligt, och att riksdagen bör utan betänkligheter bevilja de rätt stora belopp chefen för folkhushållningsdepartementet begär för detta ändamål. En någorlunda tillfredsställande lösning av motorfrågan utgör ett viktigt led i strävandena att få fram tillräcklig mängd livsmedel. Tyvärr befarar jag, att motorägare överhuvud taget gått och hoppats alltför mycket på våra möjligheter att importera drivmedel. Jag vet icke vad folkhushållningsministern anser sig kunna meddela angående tillgången på oljor, men jag skulle tro, att när försvaret fått sitt behov säkrat blir det nödvändigt med en sträng hushållning för att de mest nödvändiga ändamålen skola kunna fyllas. Till det mest angelägna hör att trusk- och liknande arbeten kunna utföras.

Det har från olika håll sagts, att om intet värre händer får man räkna den påbörjade urtiman som en riksdag, vilken får syssla med de ekonomiska problemen. Redan proposition nr 1 vittnar om att utgifterna för försvarsändamål alltjämt äro stora. Jag vill minnas, att jag i remissdebatten vid årets lagtima riksdag icke hyste alltför stor tro på att försvarets utgifter skulle kunna begränsas till vad som var angivet i fjärde huvudtiteln, utan jag liknade herr Skölds huvudtitel vid en frötall, under vars krona antagligen nya plantor skulle komma att spira. Dessa plantor ha också kommit upp och synas ha minst samma växtkraft som den av professor Nilsson-Ehle upptäckta jätteaspen med det dubbla antalet kromosomer. Jag utgår ifrån att försvarsministern får vad han anser sig nödsakad begära till nya försvarsanordningar, men att han också tillser, att det blir gjort det mesta möjliga med dessa penningar.

Tillsättandet av en ammunitionsnämnd och av en försvarsväsendets verkstadsnämnd avser väl att ställa teknisk och industriell sakkunskap i försvarets tjänst, vilket är riktigt. Det är fullt förklarligt, att icke allt fungerat på bästa sätt, när vi i all hast måst vidtaga omfattande försvarsanordningar och inkallelser av personal, men jag hoppas, att försvarsministern numera blivit underrättad om var det gnisslar och icke försummar att vidtaga de ändringar, som äro nödvändiga, och söker finna så effektiva arbetsformer som möjligt. Det har nog icke utan skäl talats om ett onödigt byråkratiskt formskäreri och i vissa fall bristande insikt om penningars rätta användning.

Till de icke lätta uppgifterna hör att åstadkomma täckning av de onormalt

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

stora utgifter staten för närvarande har. Jag upprepar vad jag tidigare här i riksdagen framhållit, att det varit önskvärt, om vi redan i början av detta år kunde ha genomfört vissa konsumtionsskatter, som vi förmodligen nu måste komma med.

Finansministern för i proposition nr 1 ett mycket både värdefullt och intressant resonemang om den ekonomiska politikens uppgifter och söker komma fram till vissa penningpolitiska programpunkter. Jag skall icke fördjupa mig i detta spörsmål; jag är övertygad om att det kommer att bli föremål för överläggning här i dag, och det torde bli skäl återkomma till det. Jag endast konstaterar svårigheten att i verkligheten nå det resultat man önskar. Därmed vare ingalunda sagt, att man icke skall göra vad man förmår, och jag delar finansministerns uppfattning att det är nödvändigt att den allmänna inriktningen av vår ekonomiska politik blir diskuterad.

Vårt näringsliv tvingas till mycket stora omläggningar på grund av det tillstånd, som råder omkring oss, och vi måste med all energi söka göra vad som är möjligt. Det kan tyvärr icke gå utan allvarsamma påfrestningar och brytningar med vad vi tidigare varit vana vid, men det kan icke hjälpas. Icke minst överflyttningen av arbetskraft från ett arbetsområde till ett annat kommer att skapa kinkiga problem. Det går i regel bra att få människor att gå ifrån ett dåligt betalt yrke till ett bättre betalt; det är i stort sett vad som skett under senare år, när jordbruket och skogsbruket avfolkats och bl. a. en stor byggnadsarbetarkår uppstått. Men att få en rörelse i motsatt riktning är icke lätt.

Jag utgår ifrån att vad vi i första hand måste söka hålla uppe är jordbruket och den industri, som tillverkar nyttigheter och säljbara exportvaror. I andra hand får komma statlig och enskild byggnadsverksamhet m. m. Beträffande den statliga byggnadsverksamheten är det icke en dag för tidigt att man söker begränsa standarden och kostnaderna vid denna, och vad gäller den enskilda byggnadsverksamheten — jag tänker då i främsta rummet på landsbygdens — så försäkrar jag regeringen, att varje försök att där konservera från städerna importerade lönesättningsmetoder omöjliggör ansträngningarna att sätta i gång arbeten, såvida icke finansministern vill vara med på långt högre produktpriser än jag förstår att han tänkt sig.

Med stigande intresse avvaktar man de förhandlingar, som skola äga rum mellan landsorganisationen och arbetsgivareföreningen angående indexlönerna. Utgången av dessa förhandlingar måste bli av mycket stor betydelse för den penningpolitiska utvecklingen. Jag instämmer till fullo i finansministerns uttalande, att vi icke kunna komma till rätta med de uppgifter, inför vilka det nuvarande läget ställer oss, med mindre vi kunna bygga på effektiv samverkan alla berörda parter emellan. Varken den ena eller den andra samhällsgruppen får driva sina krav för långt. Vi måste fordra, att alla äro beredda till arbete och uppoffringar för vårt gemensamma bästa och för bevarandet av ett land, som rymmer det käraste vi äga. Det torde dock vara för optimistiskt att enbart lita till lojalitet och god vilja. Vi skola icke bortse ifrån att svårigheterna kunna bli så stora, att svensk folkstyrelse kommer att stå inför sitt verkliga mandatsprov. Det gäller: näringslivets anpassning och omläggning, statsutgifternas nedbringande — vilket kommer att framkalla kraftiga protester från många håll — och först och sist att vi icke tröttna och uppe försvaret för landets självbestämmanderätt, vilket icke får ske.

Det finnes säkerligen de som förmena, att Sveriges riksdag är alltför beroende av intresse- och partigrupper för att kunna åstadkomma och samarbeta med en handlingskraftig och beslutsam regering. Jag vill hoppas och tro, att svensk folkstyrelse passerat den djupaste kurvan nedåt och i denna prov-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

ningens tid förmår, utan att kopiera vare sig den ena eller andra förebilden, handla under det ansvar som kräves för att vi skola kunna bevara vårt gamla, fria svenska rättssamhälle.

Herr andre vice talmannen **Österström**: Herr talman! När samlingsregeringen nu för tredje gången på åtta månader möter riksdagen i en remissdebatt, kunna vi konstatera att denna de fyra stora partiernas samverkan i riksstyrelsen har visat sig i synnerligt hög grad motsvara det prövande och problemfyllda lägets anvisningar. Regeringens ställning är mycket stark med hänsyn till resultatet av dess politiska strävanden, framförallt på det utrikespolitiska området. Ingen person i ansvarig ställning torde heller i nuvarande läge vilja förorda en regeringskonstellation på smalare basis än den, som bär upp samlingsregeringen.

Det finns alltså alla utsikter för att vi få behålla denna typ av regering i den framtid, som nu kan överblickas. Ingen vill tänka sig möjligheten av att vi i denna tid släppa lös partiernas kamp i vårt samhälle. Vi befinna oss i ett onormalt tillstånd och få inrätta oss därefter. Då kan det måhända vara skäl att i anknytning till några ord, som jag å mitt partis vägnar yttrade, då denna regering bildades och första gången mötte riksdagen, fästa uppmärksamheten på hur oerhört angeläget det är, att regeringens starkhet icke köpes till priset av motsvarande svaghet hos riksdagen. Vi höra i dessa dagar allt emellanåt talet om riksdagens betydelselöshet. Låt vara att detta tal i väsentliga delar saknar berättigande, så är det dock skäl att mycket noga aktgiva på utvecklingen härutinnan. I den demokratiska staten är folkrepresentationens auktoritet icke mindre betydelsefull än regeringens. Om en klar förskjutning skulle ske i maktläget till riksdagens nackdel, skulle detta otvivelaktigt hämna sig mycket snart.

Man kan då visserligen säga, att folkrepresentationen har precis den ställning och den auktoritet, som den förmår hävda, varken mer eller mindre, som alla andra institutioner och som enskilda människor ha. Men detta sätt att resonera förbiser riksdagens utomordentliga svårigheter att i nuvarande situation utveckla hela sin auktoritet. Det avgörande är ju att partiledarna tillhöra regeringen. Redan av lojalitetsskäl blir partiernas rörelsefrihet härigenom i hög grad bunden. Man kan icke blunda för det faktum, att ifall regeringen icke har insikt om nödvändigheten att medverka till uppehållandet av riksdagens auktoritet, så kan i denna situation folkrepresentationens ställning i statslivet bli undergrävd både snabbt och effektivt. Riksdagen kan faktiskt icke ensam lösa detta maktfördelningsproblem. Regeringens medverkan är absolut erforderlig. En samlingsregering är ur vedertagen parlamentarisk synpunkt en icke normal företeelse. Den är betingad av särskilda och svåra förhållanden. Genom att släppa till sina främsta män i en samlingsregering sätta sig partierna frivilligt i efterhand beträffande möjligheterna att kontrollera och kritisera. Detta måste i sin tur kompenseras genom förtroendefullt samarbete med riksdagen från regeringens sida. Om det nu skulle krävas nya former för detta samarbete, föreställer jag mig, att om man är ense i saken, skall det vara möjligt att resolut gå detta problem in på livet och lösa det. Några oöverkomliga svårigheter kunna här icke inställa sig. Riksdagen bör vara den centrala punkten i landets politiska liv.

Vilka komplikationer den nuvarande situationen med samlingsregering och det ömtåliga aktuella politiska läget skapa för det parlamentariska arbetet och partiernas naturliga funktionsduglighet har icke minst tydligt visats i samband med valförberedelserna. Det skall nu bli ett val utan valstrid, konkurrens om mandaten utan några partiparoller. Fyra nya årsklasser av väljare

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

skola fullgöra sin medborgarplikt för första gången utan att få en verklig vägledning i sitt ståndpunktstagande. Man måste medgiva, att det är en kuriös situation, man utsätter dem för. Folkpartiet har i detta läge ansett, att det vore riktigtast att erkänna de oöverkomliga svårigheter, vilka i olika hänseenden yppa sig för verkliga val denna gång, och vi ha förordat en undersökning i syfte att finna en väg ut ur detta vanskliga tillstånd genom att antingen uppskjuta valet eller också att genom gemensamma listor för regeringspartierna förvandla valet till en enighetsmanifestation. Varken jag eller mina partivänner äro blinda för att mot detta kunna göras invändningar och att många svårigheter möta, men vi beklaga i alla fall att vårt råd icke på den punkten vunnit beaktande.

Regeringen fick sin nuvarande sammansättning på grund av det utomordentligt vanskliga utrikespolitiska läget i slutet av förra året. Debatten kring regeringen har också framförallt gällt dess utrikespolitiska avgöranden. Bakom dessa utrikespolitiska avgöranden har riksdagen ställt sig solidarisk. Erfarenheten har bekräftat, att den linje, som statsmakterna gemensamt följt, varit den riktiga linjen. Med avseende å vår hållning under de dramatiska och skickesediga vintermånaderna råder lyckligtvis numera enighet både här hemma och på andra sidan Bottenhavet. Striden om den svenska ståndpunkten är bilagd. Vi begrava minnet av den inre kampen kring detta ämne, övertygade och förvissade, som vi äro, att de olika ståndpunkterna voro bestämda och dikterade av de mest upphöjda motiv. Vi bevittnade i de dagarna, hur den svenska folksjälen kunde reagera med oerhörd styrka. Detta var en upplevelse och ett löftesrikt tecken.

I de beslut, som regeringen sedermera av händelseutvecklingen runt omkring oss tvingats att fatta, spåra vi samma realitetspräglade uppfattning, som kännetecknade vinterns svåra positionsbestämningar. Även härvidlag står riksdagen såsom garant för regeringskursen. Varje strävan att sätta en kil mellan regering och riksdag härutinnan är dömd att misslyckas. Beklagliga äro de uppenbara överdrifterna i kritiken mot regeringsbeslutet om att tillmötesgå de tyska framställningarna om viss transitering genom Sverige. Det bör sägas ut även från denna plattform, att ingenting, som hittills förekommit och inträffat i detta sammanhang, har givit bekräftelse på de pessimistiska utläggningar, vilka faktiskt förekommit i samband med dessa medgivanden om transitering.

Lika självklart som det är, att regeringen har skyldighet mot allmänna opinionen att i all görlig omfattning meddela vad som är möjligt att meddela om sådana livsviktiga ting, lika uppenbart är det, att man icke i denna händelsemättade tid kan när helst på torgen ropa ut varje detalj i den utrikespolitiska navigeringen. Då utrikesministern är förhindrad att närvara här i dag, skall jag icke komma närmare in på detta område. Jag utgår ifrån såsom självfallet att riksdagen snart nog får tillfälle att i något lämpligt sammanhang med regeringen överlägga om de utrikespolitiska aktuella frågorna. Men det är likväl riktigt att redan nu konstatera, att senaste söndagsdeklarationen från regeringsledamöters sida varit välgörande i sin principiella utformning. Här och var, både inom vårt land och utanför våra gränser, efterlyses med en viss otålighet s. k. rent besked om vår ståndpunkt. Otåligheten är obillig, och den får lov att lugna sig en liten smula. De svenska statsmakternas politik under de sist förflutna åtta månaderna kan mycket väl läggas till grund för bedömandet av våra syften och avsikter. Denna politik är också i hög grad upplysande. Dess signatur har varit lojalitet och neutralitet, realitetssinne och fasthet. Vi erkänna villigt att vi med smärta bevittna den fruktansvärda kampen mellan de två stora nationer, Tyskland och England, vilka båda givit oss så ofantligt mycket i berikande mening, och vi tro att denna smärta icke är

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

oförenlig med verklig neutralitet. Vi förstå ävenledes att ett nytt Europa skall resa sig på denna kamps brända tomter, ett nytt Europa, där småstaternas livsbetingelser i mångt och mycket kunna bli annorlunda än de varit hittills. Vi skola också modigt gå in i prövning av vad som därvidlag kan vara våra rimliga skyldigheter mot det större sammanhangets rätt. Men allt detta är ännu så oklart, att ingen kan begära att vårt besked i dag skall bli mera preciserat. Det finns bara en fast punkt i nuets förvirring, och här anknyter jag till vad den föregående ärade talaren framhöll, nämligen vår lidelsefulla övertygelse, att det enda bidrag vi kunna giva till den framtida organiseringen av ett nytt Europa måste vara ett svenskt bidrag. Om världen har något behov av oss, så är det i form av en insats på svensk odlings grund. På den grundvalen ha vi svenskar alltid varit redobogna att samarbeta åt alla håll. Det europeiska folksamhället består av många särpräglade nationaliteter. Men den höga kultur, som kännetecknar de allra flesta av dessa folk, har pressat fram någonting gemensamt hos dem, nämligen förståelsen för samarbetets betydelse. Vi frukta icke att samarbete med andra folk, som tillhöra vår kulturkrets, nödvändigtvis behöver betyda, att vår nationella särprägling försvinner. Följaktligen äro vi icke fångna i någon självtillräcklighetens eller isoleringens anda. Oss skall man icke behöva sakna, när det nya skall formast. Vad vi begära är blott detta enda, att vi få komma på egna vägar och i egen takt. Stora framgångar ha tidigare krönt denna vår samarbetsvilja. Men vi ha också skördat många besvikelser på den vägen. Folkförbundets sammanstörtande under Versaillesfredens ruiner är en av de erfarenheter vi gjort.

I nära samband med de utrikespolitiska frågorna befinner sig spørsmålet om vårt lands försvarsberedskap. Tunga äro de offer, som statsmakterna varit nödsakade att pålägga många enskilda medborgare. Rikets vitala intressen ha dock icke medgivit något annat. Vi tacka dem alla, som burit bördorna. Tyvärr ha många av dessa medborgare och deras familjer åsamkats onödiga svårigheter. Om folkpartiets förslag till lösning av frågan om familjebidragen godtagits av riksdagen, skulle många orättvisor ha uteblivit, mycket bitterhet också. Jag hoppas livligt att vad som av försvarsministern ställts i utsikt, nämligen en rationellare permittering av de inkallade och en bättre avlösningsorganisation, snarligast blir förverkligat. Det finns ingen anledning att dölja vad vi alla veta och som offentligen på sistone verifierats även av försvarsministern, att påfrestningen på de grupper, som varit längst inkallade, faktiskt blivit så stor att åtgärder för lättnader ovillkorligen måste vidtagas. Man gör klokt i att skyndsamt söka sig fram till en kompromiss mellan de rent militära synpunkterna på utbildning och vad som psykologiskt är nödvändigt för bevarandet av den goda andan inom förbanden. Att spänna bågen för hårt kan vara menligt. Jag utgår ifrån såsom säkert, att när nu försvarsministern offentligen ställt lättnader i utsikt, dessas genomförande bedrives skyndsamt. Överhuvud är det synnerligen angeläget att manskapet tillföres så mycket känsla av säkerhet som möjligt, säkerhet för att kunna planera en smula för sitt civila liv. Man får icke glömma bort, vilka stora offer dessa män och deras närmaste få hembära åt statsintresset, medan väldiga kategorier gå alldeles fria. Det är en uppenbar plikt att icke några ansträngningar skys för att i all möjlig utsträckning vårda sig om de inkallades rättmätiga intressen.

I detta sammanhang understryker jag vikten av att de mest allvarliga föreställningar bli gjorda i anledning av de djupt nedslående skildringarna av nykterhetstillståndet vid förläggningarna, i den mån som dessa uppgifter kunna verifieras. Jag vill tillägga, att jag har ett mycket starkt intryck av att

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

försvarsledningen i lika hög grad som vi andra är bekymrad över vad som dragits fram i ljuset och redligen strävar att icke släta över saken. Befälet måste gå före med goda exempel. Det kan icke få tolereras att dåliga exempel givas.

En annan detalj rörande försvarsberedskapen, som är viktig nog, gäller den särskilda revisionsverksamheten, som organiserats av regeringen efter ett uppslag från statsrevisionen. Jag har en känsla av att denna revisionsapparat är för liten, att den icke har tillräckliga resurser för att kunna arbeta snabbt och effektivt. De skickliga män, som ställt sig till regeringens förfogande, borde blivit utrustade med behövliga resurser. Jag vågar göra den hemställan — jag är säker om att den, i den mån den är berättigad, skall vinna anhängare hos regeringen — att man icke underlåter att utrusta dessa sakkunniga på erforderligt sätt, så att denna granskning verkligen blir effektiv. Det vore säkerligen orättvist att här bara peka på behovet av kontroll på det militära området. Kravet på översyn och kontroll kan för visso utsträckas till hela det statliga kommissionsväsende, som blomstrar tack vare krisläget. Härvidlag är den enda trösten att vi ändå ha hoppet att företeelserna äro tillfälliga och att de skola försvinna, när världen »normaliserats». I övrigt är om denna sak bara att säga, att de enstaka lysande insatser, som otvivelaktigt göras av högt förtjänta och skickliga män och kvinnor, icke kunna dölja det obestridliga faktum, att kristidskommissionerna i allmänhet äro på sin höjd ett nödvändigt ont, ett slags »krigssocialism», som man måste önska en så kortvarig livstid som möjligt.

Med hänsyn till våra inre förhållanden dominera folkekonomin och försörjningsproblemet, vilket även den föregående talaren underströk. Vi ha på sistone fått åtskilliga erinringar om att vi därvidlag äro i hög grad sårbara under den nuvarande avspärrningen. En av dessa erinringar och inte den minst bekymmerväckande kommer genom jordbrukets »svagår», det dåliga skörde-resultatet. Även om de stora behållningarna från föregående år av brödsäd skydda oss mot ögonblickliga verkningar av den i år i mångt och mycket fel-slagna skörden, är det uppenbart, att det brödsädesproducerande jordbruket drabbas av en inkomstminskning, som blir utomordentligt kännbar. En sådan realitet måste statsmakterna beakta på olika sätt, och jag utgår ifrån att regeringen har sin uppmärksamhet fästad på detta. Det mindre jordbrukets läge kräver icke mindre uppmärksamhet — snarare tvärtom. Den minskade foder-tillgången representerar för denna grupp jordbrukare ett problem, som drivit massor av dem in i ett ytterligt prekärt läge, vilket ovillkorligen påkallar statsmakternas ingripande så långt som detta överhuvud taget är möjligt.

Även fiskarebefolkningen kan, om jag har uppfattat ortspressen riktigt, göra anspråk på ett motsvarande beaktande, kanske icke minst med hänsyn till den betydelse, som fisket har för hela vårt folks försörjning i nuvarande läge.

Arbetsmarknadens svårigheter tränga sig allt närmare på oss, de bli tydliga ett av denna riksdags dominerande spörsmål. Regeringen kan vara förvisad om vår redobogenhet att omsorgsfullt och välvilligt pröva alla goda upp-slag till det produktiva livets utveckling. Om jag i detta sammanhang ännu en gång lägger ett ord för hantverkets och småindustriens rätt att bli ihåg-komna, beror det därpå, att dessa företagsformer spela en så betydelsefull roll i en sund samhällsekonomisk utveckling.

Med avseende på läget å arbetsmarknaden understrykes i Kungl. Maj:ts proposition nr 1, att det torde bli nödvändigt att gå in för en systematisk omskolning och omflyttning av vissa arbetargrupper. Sannolikt har departementschefen rätt häri. Av allra största betydelse är, att man då har uppmärksamheten i god tid riktad på *de unga* människorna, såväl dem som redan äro i ar-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

bete och riskera att förlora sysselsättningen, liksom också på de grupper av ungdomar, vilka ämna stiga ut i förvärvslivet och finna alla banor stängda. Här gäller det att taga lärdom och låta varna sig av misstagen ifrån den förra krisen och tillse, att alla olika praktiska utbildningsanstalter stå färdiga att suga upp största möjliga antal av dem som bli arbetslösa, för att förhindra, att framför allt de unga komma ut i livet med den förfärliga känslan att de äro överflödiga och att samhället icke behöver dem. Jag erinrar om att folkpartiet för några år sedan i en motion tog upp ett resonemang om angelägenheten av att bygga ut den praktiska ungdomsundervisningen. Uppslaget föranledde ingen åtgärd. Det var nämligen vid en tidpunkt, då det ännu var svårt att komma till tals med den maktägande majoriteten i riksdagen. Jag tror att det endast skulle ha varit till bátnad ur hela samhällets synpunkt, om man den gången inte hade varit så oemottaglig för våra projekt. Nu kan detta icke hjälpas, och det gäller att göra det bästa möjliga av de förhandenvarande förhållandena. Anslag till redan befintliga allmänna och enskilda utbildningsanstalter och ett rikligt tilltaget stipendiesystem äro i första hand behövliga och böra principiellt gå före nyupprättad och mera tillfällig kursverksamhet, även om det är klart att det aktuella behovet alltid bör få vara avgörande för dispositionerna härutinnan. Därutöver bör övervägas även en direkt arbetslinje för de unga människorna, även om en sådan arbetslinje skulle ställa sig relativt dyrbar.

Så snart man resonerar om arbetsanskaffningsproblemet i stort, kommer med nödvändighet byggnadsverksamheten in i kalkylerna, detta därför att byggnadsindustrien är en nyckelindustri, en nyckelproduktion, som i utomordentligt hög grad bestämmer sysselsättningsgraden på hela arbetsfältet. Jag ser nu i en tidningsnotis, att regeringen, jag tror på kommunikationsministerns föredragning, givit direktiv för undersökning om igångsättande av vissa statliga byggnadsföretag och förmodligen även för att främja arbetstillgången i denna brydsamma tid. Och fortsättning skall väl följa beträffande militära byggnadsbehov. Det finns ingen anledning att motsätta sig dessa åtgärder — alldeles tvärtom. Visserligen betyda dessa rent statliga byggnadsföretag kanske icke så mycket för det hela. Men tar man med i kalkylerna all den byggnadsverksamhet, som för sin tillkomst är beroende av statsstöd, då blir volymer högst betydande.

Vid sådant förhållande frågar även jag mig, vad regeringen menar om byggnadskostnaderna, berörda i någon mån av herr Skoglund nyss. Mycket har sagts under årens lopp om byggnadsarbetarnas prispolitik, mycket har sagts och kan sägas om byggmästares och leverantörers politik. Folkpartiet tog upp frågan om särskilt landsbygdens byggnadskostnader för något år sedan och fick understöd från olika håll med resultat att en riksdagsskrivelse kom till stånd. Jag efterlyser vad som blivit gjort från regeringens sida i denna sak. Det går helt enkelt icke att komma förbi denna fråga.

De svenska åtgärderna på det sociala området äro ju i någon mån särpräglade, och vi ha varit stolta över dem. De sociala synpunkterna måste i tider som dessa med nödvändighet starkare än eljest prägla vår inställning. Mycket som i vanliga fall reglerar sig självt måste nu kontrolleras av samhällsmakten, därför att det är nödvändigt att efter sociala grunder fördela tillgängliga förnödenheter, beträffande vilka tillgången är begränsad. Härvidlag måste det oundgängliga behovet mera än köpkraften vara avgörande. Husmödrarna ha rätt att räkna med att icke i sådana fall bli utlämnade på nåd och onåd till en vild köpkonkurrens. Härom äro vi alla ense.

I detta sammanhang begagnar jag tillfället att prisa den anda, som präglar propositionen om reformer beträffande mödrahjälpen. Jag betraktar denna

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

regeringens inställning såsom löftesrik. Bättre kontroll över medelsanvändningen, där så erfordras, mera rationalisering och effektivare organisation, med tacksamhet också förbilligande om detta kan åstadkommas genom de föreslagna åtgärderna — men också ett hårdnackat försvar av de reellt vunna positionerna, ty här gäller det vad som är dyrbarast hos oss: folkmaterialiet.

Mycket tyder på att vi ännu ha det värsta kvar, åtminstone inrikespolitiskt. Vid den tomma krubban bruka hästarna ha benägenhet att bitas. Vårt folk kommer under de närmaste månaderna sannolikt att prövas hårdhänt med avseende på hållfastheten hos sin solidaritet. Gruppintressena skola gång efter annan anmäla sig, när påfrestningarna komma och när offren skola krävas på allvar. I detta sammanhang kommer regeringens verkligt svåra prövningar. Uppriktigt sagt veta vi ännu nästan ingenting om samlingsregeringens möjligheter och förutsättningar att lösa dessa ofrånkomliga inre uppgifter. Vi veta ingenting om huruvida regeringen är mäktig att hänsynslöst sakligt ompröva och nypröva de behov, som komma att anmäla sig och redan ha anmält sig. Vi veta icke heller om regeringen är mäktig att ta ledningen i positiv mening eller om den föredrager att komma efteråt, när det blir besvärligt och man närmar sig intrikata problem. Skola vi lyckas att kämpa oss igenom denna hårda tid, som stundar, måste emellertid många gamla inställningar revideras, så mycket är säkert. Jag slutar med att uttala den förhoppningen, att regering och riksdag skola motsvara lägets höga, stora och pockande krav.

Herr Svensson: Herr talman! När vi på grund av oron ute i världen åter samlas till urtima riksdag, är det enligt min uppfattning främst för att behandla frågor om vårt försvar och vår folkförsörjning och sättet att skaffa medel till de stora utgifter försvarsberedskapen kräver. Det svenska folket vill fred, bevarandet av folkfrihet och nationellt oberoende, och de offer, som därför krävas, äro vi beredda att giva. Vi vilja enigt motsätta oss varje försök att indraga vårt land i krigiska förvecklingar.

Bondeförbundets varma försvarsvilja är prövad, och vid genomförande av 1936 års försvarsreform ha vi kraftigt bidragit till att lägga en bättre grund för den utveckling av vårt lands försvarskrafter, som nu pågår. Försvarets stärkande är nu föremål för allas våra gemensamma strävanden och tar i stor utsträckning vårt folks krafter i anspråk. Det är min uppfattning, att de belopp, som härtill anslås, böra så användas, att största möjliga effektivitet ernås samt med iakttagande av all möjlig sparsamhet. När på grund av försvarets behov på olika områden inskränkningar måste göras, är det nödvändigt att allt iakttages för att befordra ett rationellt och effektivt användande av försvarsanslagen.

Omfattande inkallelser till försvarsberedskapens stärkande ha varit nödvändiga. Det är av största betydelse att sådant kan ske med undvikande i möjligaste mån av svåra rubbningar i fråga om den för vårt land så viktiga livsmedelsproduktionen. Jag vill i likhet med en föregående talare i detta sammanhang tacksamt notera det uttalande, som gjordes av försvarsministern sistlidne söndag, i vilket han ställer i utsikt frikallelser och ökade permitteringar i den mån det är möjligt. Det är med tillfredsställelse vi notera detta uttalande, och jag vill endast understryka behovet av att jordbruket får den arbetskraft, som nu oundgängligen är nödvändig för att tillvarataga den ringa skörd, som vi nu ha att bärga. Ingenting får emellertid försummas i detta avseende, ty det är också enligt min uppfattning en mycket värdefull beredskapsåtgärd, att vi ha väl sørjt för tillgången på livsmedel för vårt svenska folk.

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

Ökade omkostnader, svårigheter i fråga om arbetskraften och en förödande torka ha bidragit att skapa produktionsförhållanden, som otvivelaktigt nödvändiggör, att priserna på jordbrukets produkter något höjas för att motväga och, som vi hoppas, neutralisera de faror för produktionen, som jordbrukets iråkade svårigheter eljest kunna medföra. Den som har någon kontakt med folket ute i bygderna vet, att den första fråga som beröres, när man träffar jordbrukare, är de ökade produktionskostnaderna, och i första hand kommer då mjölkpriset på tal. Jag är medveten om att denna fråga är av känslig natur, men jag undrar om det inte måste bli den viktigaste uppgiften att säkra tillgången till detta nödvändiga, för att icke säga oundgängligen nödvändiga livsmedel, vilket kan ske genom att något höja mjölkpriset. Därigenom skulle man i någon mån kunna motverka den nedslaktning av mjölkkor i större omfattning, som säkerligen kommer att äga rum i höst, beroende bland annat på minskad fodertillgång; skulle även mjölkpriset bli dåligt, är det klart, att strävandena att bevara även dyrbara produktionsdjur därmed skulle minskas. Detta spörsmål var även föremål för diskussion vid årets lagtima riksdag.

Det är även en annan fråga, som i detta sammanhang måste beröras, ingen stor fråga i och för sig, men som likväl har en viss förmåga att framkalla irritation. Det är frågan om smörrabatten. Vid årets lagtima riksdag väcktes en motion från vårt håll om sänkning av det beskattningsbara belopp, som skulle utgöra den övre gränsen för erhållande av smörrabatter, från 1,500 kronor, som var föreslaget i propositionen, till 1,000 kronor. Om man tager hänsyn till de väsentliga avdrag, som i synnerhet i de dyrare orterna kunna göras, undrar jag, om detta förslag icke var mycket välmotiverat. Jag konstaterar också, att riksdagens beslut väsentligen gick i samma riktning. Såvitt jag har kunnat konstatera, har det ännu icke inträffat någon förändring på detta område. Jag vill nu understryka önskvärdheten av att dessa synpunkter beaktas. När det gäller tillämpningen av de bestämmelser, som fastslå användningen av och rätten att utdela rabattkort för smör, har jag särskilt fäst mig vid ett cirkulär, som utskickats av livsmedelskommissionen; jag citerar en sats i detta, därför att jag tycker det är ett något underligt förfaringssätt, som kommissionen i detta fall tillämpar. Det heter där: »Med hänsyn till att ett producenthushålls inkomster till avsevärd del utgöras av naturaförmåner, som vid taxering åsättas jämförelsevis låga värden, har beträffande dessa hushåll inkomstgränsen ansetts böra sättas till 1,000 kronor.» Den övre gräns, som tillämpas för konsumenthushållen, är fortfarande 1,500 kronor. Man kan inte undgå att göra vissa reflexioner i anledning av detta uttalande. Man frågar sig, vem som satt livsmedelskommissionen som något slags prövningsinstans i fråga om taxeringarna. När en deklaration är lagligen godkänd av myndigheterna, borde andra statsorgan respektera den. Det förefaller vidare märkligt, att gränsen i fråga om de beskattningsbara beloppen skall sättas lägre just för dem som av statsmakterna tillerkänts de minsta avdragsbeloppen.

Jag vet nu ej, om direktiven för livsmedelskommissionen äro sådana, att den äger att på egen hand utfärda dylika cirkulär. I vart fall vill jag försäkra, att icke är en sådan tillämpning populär bland dem det gäller.

Kritiken i fråga om smörrabatten avsåg enellertid icke blott denna gränsdragning. I vår motion framhöllo vi, att i nuvarande tidsläge, då livsmedelsproduktionens upprätthållande alltmera framstår som ett allmänt intresse av betydande mått, finge de, som arbeta på ett så väsentligt område därav som det jordbruket utgör, icke beredas en sämre ställning än den som står andra medborgare till buds.

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

Utskottet, som behandlade vår motion, uttalade sig också rent principiellt för att samma grunder skulle tillämpas för jordbrukets folk som för andra. De hittills gällande bestämmelserna om kvantiteten producerad mjölk som grund för omprövningen av tilldelningen av rabattkort förklarades uttryckligen icke vara tillfredsställande. Utskottet uttalade även, att visst — sålunda endast relativt — fog förelåg för att i fortsättningen bibehålla kravet på behovsprövning för jordbrukarnas del.

Med hänsyn till detta uttalande för principiell likställighet och mot tillämpning av mjölkkvantiteten som grund för tilldelningen, och att i stället ett modifierat prövningsförfarande dock skulle kunna tillämpas, har jag ansett, att detta syfte bäst tillgodosåges, om icke någons rätt gjordes beroende av ansökan och prövning i samband härmed utan alla folkgrupper principiellt tillerkändes rätt till smörrabatter enligt samma allmänna grunder.

Detta borde kunna förenas med bestämmelser, som i särskilda fall medgäve en viss behovsprövning med möjlighet att från erhållande av smörrabatt utesluta den enskilde, som, ehuru han fyllde de generella kraven, likväl ansåges hava så ställt, att han icke borde komma i fråga.

Jag anser för min personliga del, att en sådan tillämpning mera överensstämt med det av riksdagen tillstyrkta utskottsförslaget.

För jordbruksproduktionens upprätthållande är av utomordentlig vikt, att nu i höst nödiga driftsmedel såsom fotogen och bensin tillhandahållas icke bara för tröskningen utan även för höstplöjningen. För det kommande årets livsmedelsförsörjning är det nödvändigt, att förefintliga resurser *snarast* kunna stå till förfogande. Det begärda anslaget på 2,250,000 kronor för underlättande av anskaffande av gengasmotorer är givetvis av stort värde, men dess värde ökas, om motorerna komma i sådan tid, då de äro som bäst behövliga och därigenom kunna komma till verkligt gagn.

Med hänsyn till den mer än beklagliga bristen på lysfotogen vill jag härmed säga ett ord angående elektrisk kraft. Jag såg i en tidning för några dagar sedan, att man hade uppmanat allmänheten ute i bygderna att mera intressera sig för elektrisk belysning. Ja, mina damer och herrar, det är nog icke brist på intresse, som gör att så många den dag som i dag är icke ha elektrisk belysning. Det är så stora svårigheter, som i dessa spridda bygder äro nästan oöverkomliga. Jag måste säga, att i det här fallet är det ett område, där det allmänna bör intressera sig för att underlätta för de glest bebyggda trakterna i detta land att erhålla den fördel, som ligger i att ha elektrisk kraft både till belysning och till drift.

När det gäller belysningen vill jag säga, att man i städer och tätbebyggda samhällen knappast kan göra sig en föreställning om det läge, som uppstår för ödebygdernas folk, när lysfotogen saknas. Det ifrågasatta ersättningsmedlet karbid är enligt min uppfattning icke jämförligt. Erfarenheten från förra kriget i detta hänseende är icke uppmuntrande. Jag vet, att man har uttalat, att man har förbättrat dessa lampor, så att de skola fylla sitt ändamål på ett fördelaktigare sätt. Men jag undrar, om det icke finnes kvar något av den gamla motviljan mot användande av denna belysning, så att det blir först när man saknar varje annan möjlighet som man tillgriper densamma.

I debatten här i kammaren om sammanjämkningen av vägbesluten i våras uttalade jag, att aldrig i vår tid hade vägarna betytt så mycket för hela vårt svenska folk som för närvarande och, i synnerhet skulle jag vilja säga, för staten. Min uppfattning om det då fattade beslutet, att det icke vilade på rättvis grund, är en uppfattning som jag för närvarande blivit starkt i. Att under sådana förhållanden öka bördorna för vägdistrikten anser jag vara minst sagt märkligt. I synnerhet är detta fallet i trakter av vårt land, där trupperkoncentra-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

tioner sätta vårt kommunikationsväsende på prov, som i hög grad belasta vägarna och rent av slita ut dem.

Enligt min uppfattning vore det riktigare att giva vägdistrikten i sådana trakter en handräckning än att försvåra deras verksamhet. Man kanske möjligen kan använda i beredskap utkallade ingenjörtrupper genom att till någon del sysselsätta dem med att lämna vägdistrikten i sådana trakter en handräckning, som möjliggör underhållet av vägväsendet. Ty det är utomordentligt svårt för närvarande, i saknad som vägdistrikten äro av driftsmedel. De äro givetvis beredda att göra och ha gjort stora ansträngningar för att anskaffa gengasmotorer. Men det dröjer, och i skarven är det synnerligen allvarligt ställt med våra möjligheter att underhålla vägarna.

Regeringens penningpolitiska program förutsätter en den strängaste sparsamhet på olika områden för att kunna genomföras. Finansministern säger där-om, att kravet på sparsamhet självfallet i lika mån gäller det allmänna som de enskilda medborgarna, samt erinrar i detta sammanhang om den påbörjade verksamheten för nedbringande av kostnaderna inom statsförvaltningen.

Ja, mina damer och herrar! Den ekonomiska situationen är minst sagt allvarlig. Vid utgången av budgetåret 1939/1940 fanns med inräknande av de tillgångar som funnos vid budgetregleringen, såvitt statsutskottets memorial nr 251 och 252 utvisa, en brist på omkring 750 miljoner kronor. Vi veta ju alla, att tack vare en storartad uppoffring av — skulle jag vilja säga — allmänheten har det försvarslån, som sattes i gång i våras, givit det lysande resultatet, att det redan uppnått 500 miljoner kronor.

Jag vill tillägga, att i detta fall gäller naturligtvis vad riksgäldsfullmäktiges ordförande här sade för någon tid sedan i radio, när han uppmanade svenska folket att fortsätta att teckna på försvarslånet. Han hade ganska stort fog för denna uppmaning, då det är mycket stor plats för fortsatt teckning på försvarslånet. Jag är övertygad, att finansministern har möjlighet att taga emot ytterligare 500 miljoner kronor om vi kunna få fram dem, i synnerhet om vi tänka på innevarande års budget. Visserligen är det sant, att i den beräknade driftsbudgeten är det ett överskott på 138 miljoner kronor. Men här kommer ett mycket allvarligt *men*: Det finnes en vid årets lagtima riksdag godkänd beredskapsstat på icke mindre än 1,200 miljoner kronor. Om man skall nödgas att taga hela detta belopp i anspråk, så ha vi en situation, som är mycket, mycket allvarlig. I detta läge förstår jag finansministerns svårigheter att skaffa så stora belopp.

Nu veta vi ju, att vi redan ha mottagit en proposition om krigskonjunkturskatt. Men jag skulle vilja säga, att tack vare den förda politiken ha möjligheterna att på sådant här sätt få — om jag får uttrycka mig så — så stora toppvinster, som kunde inregistreras vid det förra kriget, omintetgjorts. Detta är självfallet en fördel för samhället men det ger också minskade utsikter att få in stora skattebelopp på denna väg.

Det har ju också i pressen diskuterats en annan skatteväg. Det beror helt och hållet på hur man lägger detta, som blir utslagsgivande för hur stora belopp som komma in i statskassan. Men det veta vi ju ingenting om. I varje fall kunna vi ju konstatera med djupt allvar, att den ekonomiska situationen i närvarande stund är allt annat än ljus. Och det, som ytterligare liksom för- mörkar horisonten, är våra försvarade möjligheter för export. Detta minskar ju de beskattningsbara inkomsterna i varje fall för den närmaste fram- tiden.

Jag vill för min personliga del säga, att det gäller för riksdag och rege- ring att med hård hand — ty tiden kräver detta — i hårda tider krävas hår- da händer — också genomföra besparingar på alla områden, icke bara i stats-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)
förvaltningen utan även på andra områden, där mera till äventyrs kan vara att vinna i besparingshänseende.

Ett litet bidrag skulle jag vilja erinra om. Jag uttalade mig under den lagtima riksdagen angående de olika inkomstmöjligheter, som våra inkallade värnpliktiga ha. De, som äro i allmän tjänst, få behålla en viss del av sin lön, då de äro inkallade. Det gäller icke bara de i statens tjänst anställda utan även personer i kommunal tjänst och vissa andra. Däremot får den stora massan av våra inkallade ensamt nöja sig med den s. k. avlöning, som staten ger alla inkallade. Jag undrar, om det icke är skäl i att vi allvarligt reflektera över att jämna ut denna sak. Ty den har icke bara en ekonomisk sida, den har också en psykologisk. Enligt mitt förmenande skulle det verka på det sättet hos de inkallade, att om det skulle kunna bli en utjämning på detta område skulle det vara fördelaktigt både för statens inkomster och även ur psykologisk synpunkt beträffande de inkallade.

Man har talat om att det är fråga om att utöka byggnadsverksamheten. Jag skall icke fördjupa mig något nämnvärt i den saken. Jag förstår motiven för densamma. Jag skulle bara vilja uttala det önskemålet, att när man planerar statlig byggnadsverksamhet man noga undersöker de förutsättningar, som finnas för att icke höja byggnadskostnaderna utan om möjligt beskära desamma. Det kommer att spela en väsentlig roll även för andra, som behöva bygga, och icke enbart för statens utgifter.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja instämma i vad de två närmast föregående talarna här sagt, att det största bidraget till möjligheten att bevara vår frihet är ett enigt uppträdande icke bara här i riksdagen utan även — om vi dessutom våga hysa en sådan berättigad förhoppning — ute i landet vid de stundande valen, så att onödigt irritation kan undvikas och vi kunna samlas kring ett gemensamt önskemål: ett fritt Sverige. Må vi arbeta för att alla komma överens om att giva våra offer åt vårt försvar och de oundgängliga ingredienserna i detsamma! Och må vi enas om att i behövlig utsträckning också upprätthålla vår folkförsörjning!

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Det var med tillfredsställelse jag lyssnade till inledningen av denna debatt och det önskemål, som där uttalades, att man såvitt möjligt skulle kunna förvandla denna debatt till en prövning av de stora linjerna och ett konstaterande av den allmänna enigheten kring dessa linjer.

Kanske är det dock så att själva denna enighet något försvårar en debatt av allmän karaktär och lockar oss kanske litet var här att i stället sväva ut i detaljerna. Jag tror emellertid, att det är viktigt, att några ord sägas om formerna för utförandet av det eniga arbetet. Och framför allt är det viktigt, att förhållandet mellan regering och riksdag — icke klarlägges, ty det har såvitt jag förstår aldrig varit fördunklat — men demonstreras, så att det utåt blir klart, att här föreligger icke någon motsättning och ingen lust från den ena statsmaktens sida att skjuta den andra statsmakten åt sidan.

Det måste bero på en felsyn, när man tänker sig, att en regering skulle vilja bringa riksdagen i det läget, att den inför folkopinionen förlorade i auktoritet. Riksdagen är ju regeringens underlag, och regeringen hämtar genom riksdagen sin auktoritet, som dock i yttersta fall vilar på den anslutning, som regeringen har hos folket självt. Det måste under sådana förhållanden vara ett mycket stort intresse från regeringens sida, att riksdagens ställning icke på något vis undergrävas utan att riksdagens auktoritet i stället så mycket som möjligt förstärkes.

Man bör emellertid observera, att även om en regering säger till riksdagen:

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

»Vi önska ingenting annat än en saklig prövning; vi taga gärna mot kritik, och vi besvara gärna frågor», så kommer riksdagens rörelsefrihet utåt att under rådande förhållanden te sig mindre än tidigare helt enkelt av det skälet, att det arbetsprogram vi ha att arbeta med icke hos oss framkallar sådana motsättningar, som skulle i riksdagen kunna utlösa någon starkare kritik av regeringen eller några livligare debatter. Vi ha där återigen — om jag så får uttrycka mig — olägenheten av en enighet, som ej betyder, att vi icke pröva sakerna, men där de gemensamma utgångspunkterna snabbt föra oss till samma resultat.

En viktig angelägenhet, som herr Skoglund berörde, är naturligtvis, att riksdagen erhåller alla de upplysningar, som regeringen kan lämna och som riksdagen behöver såväl för sin kontroll av regeringens arbete som för sitt deltagande i det gemensamma arbetet. Det har sagts många klandrande ord till regeringen för bristande meddelsamhet. Jag befinner mig tyvärr i det läget, att jag måste begära exemplifiering. Det finnes icke hos regeringen någon benägenhet att undanhålla riksdagen eller allmänheten någon upplysning av värde, som utan skada för landet kan lämnas. Jag skulle också vilja göra gällande, att sådana upplysningar efter hand alltid ha lämnats. Vissa omständigheter ha gjort, att man skulle ha önskat, att upplysningarna hade kunnat komma tidigare; men oftast har förseningen berott på att omständigheterna varit sådana, att regeringen icke har kunnat tidigare giva sina meddelanden.

Det var regeringens avsikt att så snart denna urtima riksdag samlats bereda den tillfälle till överläggning i utrikespolitiska ärenden. Jag hoppas, att det skall kunna bli en god kutym att regeringen, både när riksdagen samlas och innan den åtskiljs liksom under dess sammanträdestid, kan finna tillfällen att träda i kontakt med kamrarna och på det utrikespolitiska fältet ge informationer och mottaga omdömen. Det var också vår avsikt att nu göra sådana meddelanden till kamrarna om möjligt i sådan form, att de kunde föranleda en öppen debatt. Tyvärr drabbades utrikesministern av en sjukdom, från vilken han ännu inte fullt hämtat sig, och detta är anledningen till att inte riksdagen i dag fått några meddelanden till grund för en debatt i utrikespolitiska ting. Jag är övertygad, att kammaren fullt förstår mig, när jag säger, att jag inte ansett det lämpligt att från regeringens sida föranleda en dylik debatt i utrikesministerns frånvaro.

I den situationen har jag i dag endast att understryka vad som redan av mig sagts offentligt och vad som sagts av Hans Majestät Konungen i trontalet, nämligen att den svenska regeringens politik utåt är oförändrat densamma. Vi sträva att under det pågående kriget upprätthålla vår neutralitet. Vi vilja stå i vänskapligt förhållande till alla sidor, och förutsättningen härför är, att detta kan ske med bevarande av Sveriges frihet och självständighet. Det tal, som förekommit om avvikelser från kursen, har jag redan tidigare betecknat som ett tal utan verkligt underlag. Talet har förts i anslutning till det medgivande rörande vissa transporter genom vårt land, varom riksdagen tidigare har erhållit meddelande. Det uttalades i dag en önskan, att man skulle ge preciserade uppgifter om vad som har förekommit. Det säger sig självt, att regeringen har i sin hand dessa preciserade uppgifter. Vi veta antalet av de transporter, som gå i den ena riktningen och i den andra. Vi veta mängderna av det material och den permitterade personal, som transporteras. Allting sker nämligen inom ramen för en överenskommelse, som noga kontrolleras av regeringen. Jag finner det emellertid inte lämpligt att offentligen lämna dessa preciserade upplysningar. Jag vill endast understryka det som uttalades som ett förmodande av herr Skoglund, nämligen att det inte förekommit någonting utöver den överenskommelse, som regeringen har ingått, och att för

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

övrigt överenskommelsen ännu på vissa punkter inte har lett till ett utnyttjande av de medgivanden, som lämnats. Det är min personliga mening, att vad som förekommit inte kan vara till skada för något annat land, och det är en självklar sak, att vi med särskild vaksamhet tillse, att vad som sker inte kan vara till skada för försvaret av vår egen frihet och självständighet.

Utöver detta finner jag inte anledning till några uttalanden i utrikespolitiskt avseende. Det bör självklart understrykas, att så länge det nuvarande tillståndet råder vi inte kunna signalera »faran över». I det aktuella förhållandet till andra makter finns ingenting, som förorsakar särskild oro, men vi måste säga oss själva, och vi måste säga till svenska folket, att så länge oron i världen består, existera farorna för olika delar av världen. Det är därför inte mindre i dag än tidigare vår skyldighet att upprätthålla den nödvändiga beredskapen, vilken jag hoppas skall i fortsättningen ha samma goda effekt som hittills: att bevara oss från försök att inkränkta på vår frihet och vår självständighet. Det får inte uppkomma inom vårt folk den föreställningen, att på grund av händelseutvecklingen kunna vi nu avveckla våra beredskapsåtgärder. Detta må gälla de militära beredskapsåtgärderna eller vad man kallar den andliga beredskapen. Ett folk, som ser trööstlöst på sin förmåga, kan inte bevara sin självständiga ställning. Ett folk, som förtröstar på sin förmåga, kan göra det, och svenska folket har all anledning att förtrösta på sin förmåga och att handla därefter. Men detta inverkar självklart också på inkallelsernas omfattning, hempermitteringarnas karaktär och dylikt. Jag skall emellertid inte ingå på dessa särskilda ting, då jag antager, att försvarsministern på den punkten kommer att lämna svar på de till honom riktade frågorna.

När det gäller vad vi bruka kalla för den inre fronten, kunna vi konstatera, att enighet råder i en tid, då vi brottas med större svårigheter än kanske någonsin tidigare. Vi äro inte i det läget, att vi kunna säga till den svenska riksdagen eller till det svenska folket, att vi ha nått maximum av svårigheter, utan vi måste i stället uppriktigt säga, att de tider som komma alldeles säkert medföra ytterligare påfrestningar och därmed också ett starkare behov av enighet och samarbete. När Sverige gick in i krigskrisen, skedde det under en mycket betydande beredskap med hänsyn till folkhushållningen, och med en någorlunda normal utveckling skulle vårt land alltjämt ha befunnit sig i ett mycket gynnsamt läge. Jag är övertygad om att det är en riktig politik, som förts beträffande folkförsörjningen, när vi inte låtit oss bestämmas av någon panikkänsla men heller inte försummat att handla med förutseende.

Om de ransoneringsåtgärder, som blivit vidtagna, kan man nog säga, att de ha inte vidtagits i onödan men inte heller vidtagits så sent, att de i viss mån kunnat förlora sin effekt, utan de ha utgjort verkliga åtgärder för att under en längre tid framåt trygga vår försörjning. Vi komma att under den närmaste tiden möta nya påfrestningar, men så vitt jag kan bedöma det allmänna läget, finns det ingen anledning för oss att se alltför mörkt på situationen under den kommande tiden. Det är uppenbart, att vi stå inför mycket svåra uppgifter. Vi ha en kris, där man å ena sidan ropar på sparsamhet, och där sparsamheten också är en tvingande nödvändighet, men samtidigt befinna vi oss i ett läge, där vår uppgift plötsligt måste vara att försörja en betydande ledig arbetskraft, och där vi alltså inte kunna nöja oss med att bara spara, utan där det är nödvändigt att se till att genom rörelse och arbete försörja folket på det bästa sättet. När herr Österström förmodade, att man i denna situation inte skall visa någon som helst blödighet, om det gäller att ingripa, så vill jag gärna understryka, att i en sådan svår situation så gäller det mer än annars, att enskildas och grupperas intressen inte få stå i vägen för det allmännas väl. Hur bra vårt svenska folk än är, veta vi alla, att det inte är så bra, att

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

inte gärna grupp- och partiintressen göra sig gällande. Jag skall inte taga upp till en diskussion här vare sig byggnadsarbetarlöner, allmänna indexlöner, mjölkpris eller smörribattering, men när dessa ting föras på tal, så föranleder det mig just till den erinran, att varje grupp bör komma ihåg, att den är en del av det hela och att ingen grupp kan utan skada för det hela ensidigt driva sina intressen för långt. Det måste alltid ske en klok avvägning, och det blir en av de uppgifter, som det närmast ankommer på regeringen att försöka lösa, att här se till att enigheten inte blir ett medel att gynna vissa, och att samtidigt grupperna inse, att de måste anpassa sig efter det hela, om enigheten verkligen skall kunna upprätthållas.

Herr Österström gick till och med in på frågan om de val, som skola förrättas i höst. Även om inte någon socialdemokratisk talare har fått tillfälle att uppträda, innan jag tog till orda från regeringsbanken, hoppas jag, att inte de ärade referenterna komma att uppfatta mig som den fjärde partitalaren i detta sammanhang. Jag har här talat från allmänna synpunkter, och jag tror också, när jag kommer in på frågan om det val, som skall förrättas i höst, att jag kan anlägga en sådan allmän synpunkt, så att jag blir fredad för misstanken att föra partipolitik. Jag vill säga, att av stor vikt under vår påfrestande tid är inte bara, att riksdag och regering stå i den bästa kontakt med varandra, det är inte bara, att partierna inom riksdagen upprätthålla en reell enighet och utveckla den goda vilja till samarbete, som finns, utan det är också, att vi ha folket med oss och att folket får känna, att det spelar en roll i den svenska politiken. Valet erbjuder ett sådant tillfälle, och jag har den personliga uppfattningen, att det skulle varit olyckligt med hänsyn till både riksdagens och regeringens auktoritet, om inte det tillfället hade blivit utnyttjat. Jag delar däremot fullt ut deras förhoppningar, som förvänta, att detta val skall kunna försiggå under sådana former, att det inte allvarligt inverkar på sammanhållningen och enigheten inom folket. Nu tillhör jag inte dem som tro, att enigheten är någonting så skört, att den inte tål en eller annan törn, och jag tror för övrigt inte, att man skapar enighet på det viset, att man går blygt vid sidan av varandra och tänker tankar, som man inte vågar uttala. Jag tror, att vår enighet är tillräckligt solid för att tillåta oss att diskutera vissa meningsskiljaktigheter. Enigheten kommer inte fram genom att man plötsligt försöker likrikta alla. Den kommer fram bäst genom att man just efter diskussion kan vara på det klara med varandra därom, att det, som är gemensamt, är så mycket mer väsentligt än det, som är skiljande. Jag tror, att den andan lever ute i vårt folk, och jag skulle hoppas, att den får sig uttryck i valet. Jag skulle tro, att det är ytterst viktigt, att de svenska medborgarna demonstrera sitt intresse, visa, att det ligger var man och kvinna om hjärtat, att vi skola kunna upprätthålla och fullfölja den politik, som är den samlande för nationen, och visa, att det inte bara är en ledning inom regering och riksdag, som här är intresserad, utan att folket med hela sin själ lever med och har intresse för att vi även i fortsättningen skola kunna lotsa vårt land genom svårigheterna, hålla oss utanför kriget och bevara vår självständighet. Detta vill svenska folket, och det hoppas jag, att svenska folket säger, så att det hörs långt utanför våra gränser.

Herr Flyg: Herr talman! När denna kammare åter samlas till urtima möte, är orsaken därtill det fortfarande pågående storkriget. Existensen av detta krig samt framför allt dess för officiell svensk politisk uppfattning förbluffande utveckling har lagt på det svenska samhället en kraftig extra belastning och ställt statsmakterna, regering och riksdag, inför stora och svåra

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)
uppgifter av främst ekonomisk och social karaktär. Att pröva och fatta beslut i fråga om dessa angelägenheter är denna urtima riksdags närmaste uppgift.

Men därtill är det, herr talman, denna riksdags ofrånkomliga plikt att värdera det läge, vilket Sverige i dag befinner sig i, samt att komma till klarhet om den politik detta läge bjuder oss att föra. Nyss ha vi hört, att det besked, som på denna vitala punkt borde ha kommit från regeringsbanken, icke i dag är att förvänta på grund av att hans excellens herr utrikesministern är sjuk. Jag godtager denna förklaring för utrikesministerns vidkommande, men jag pekar på, hurusom den andra urtima riksdagen under det nu pågående kriget samlas utan att grunden för vår debatt, grunden för våra beslut, lägges upp från regeringens sida. Jag erinrar om hurusom vid remissdebatten vid urtima riksdagen 1939 våra stora partiledare, exempelvis herr Bagge, förklarade, att det icke var lämpligt att tala om de förhållanden, vilka utgjorde grundorsaken till att riksdagen inkallats. Senare fingo vi klarhet om de sällsamma förhållanden inom regeringens och utrikesnämndens inre cirklar, som motiverade denna obegripliga och oförsvarliga ståndpunkt. I dag är det, herr talman, även om initiativet ej tages från regeringens sida, riksdagens plikt att upphöra med det tungomålstalande, som under senare år blivit praxis när det gäller svensk utrikespolitik. I dag är det en plikt för samtliga riksdagens ledamöter att kallt se det läge, vari vårt land befinner sig, samt därav draga ofrånkomliga slutsatser. Jag vet, herr talman, att det är för många en svår självövertvinnelsens uppgift, men vi måste lösa den. Det gives i nuet ingen väg över eller utanför. Alla förhoppningar om, alla spekulationer på en ändring i det stora spelet i Europa av den art, att vad som ansetts vara normala förhållanden enligt tidigare, officiell mening åter skall bli verklighet, är det ansvarslost att grunda svensk politik för framtiden på.

Sveriges läge förklaras i dag framför allt av det stora krigets utveckling samt av den stora händelsen från föregående sommar: den tysk-ryska samarbetspakten, helt nyligen bekräftad såsom fullt gällande av ryske utrikeskommisariern Molotov. Men därutöver, herr talman — det ha vi anledning att säga rent ut — förklaras vårt lands läge av den olyckliga och oriktiga utrikespolitik, som Sverige bedrev utan riksdagens hörande och godkännande fram till krigsutbrottet. Jag inregistrerar med tillfredsställelse statsministerns besked om att det för framtiden skall bli en intim och god kontakt med riksdagen, en utrikespolitisk information i början av riksdagen och en information i slutet av densamma. Lämpligare vore, förefaller det mig, att man gäve en dylik information varje gång den påbjudes av verkligheten och händelserna ute i världen. Med en erinran om den kritik, som jag på denna punkt levererat under en följd av år, kan jag i dag lugnt säga vad jag nyss sagt utan att någon kan anklaga mig för försök till opportunistisk anpassning. Herr Sändlers utrikespolitik var från hans regims början öppet, senare maskerat, västmaktsorienterad, men bakom denna politik stod regeringen i dess helhet, regeringen Bramstorp-Hansson, samt de i utrikesnämnden placerade partiledarna. Herr Sändlers Genèvepolitik var en politik i samarbete med de i Nationernas förbund manövrerande och dirigerande stormakterna. Bakom denna politik stod hela regeringen samt de i utrikesnämnden sittande partiledarna, och jag erinrar om de tillfällen, då vederbörande herrar bildligt talat lågo platt på marken för de deklARATIONER, som kommo från dåvarande utrikesministerns bänk. Ur känslö- och stämningssynpunkt, herr talman, kunde denna politik förstås på sin tid och kan i dag förstås. Men ett lands utrikespolitik är icke en känslans och sympatiens angelägenhet. Efter denna

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

politik utåt Europa fick sedan vår nordiska politik sin utformning till vad den blev: en de vackra ordens och banketternas politik.

Omedelbart efter det att den verklighetsfrämmande och riskabla Ålandsplanens experiment att bygga en bro av kanoner mellan London och Moskva fick sitt grundskott i Genève, upplevde vi nordismens granna sluttablå i Stockholm i och med det flott regisserade statschefsmötet. Vår förutvarande utrikesminister upplyste på ett senare stadium riksdagen om att vid detta möte torpederades nordismen. Ack, herr talman, visst är det tragiskt, men ett korthus behöver icke torpederas; det ramplar av sig självt, då stormen spelar upp! Och nordismen från de år jag här talar om var en sådan bräcklig skapelse, byggd på en fantasikonstruerad grund.

Låt oss i dag göra det tankeexperimentet, att Sverige i rätt moment efter en realpolitisk bedömning av utvecklingen i Europa hade lösgjort sig från sin enkelriktade orientering samt med en stark motivering i neutralitetens tecken — denna i dag så omtalade neutralitet — anmält sitt utträde ur Nationernas förbund! Låt oss tänka oss, att ett av de tacksamma tillfällen, som under de åren gävos, hade utnyttjats på realpolitiskt sätt! Låt oss tänka oss, att Sverige samtidigt som den starkaste och ledande staten i Norden inriktat sig på en realitetsbetonad nordisk politik i syfte att skapa ett i gärning neutralt Norden med fast beredskap att hävda de nordiska folkens oberoende och självständighet! Man kan här komma med repliken, att även om vi hade velat och försökt föra en dylik politik, hade den varit över vår förmåga. Man kan säga, att den skulle ha blivit resultatlös. Man kan säga, att den skulle ha mötts av motstånd från Stauningandan i Danmark och Nygaardsvoldsandan i Norge. Men, herr talman, vad vi ha att konstatera i dag vid det bokslut, som vi stå inför med eller mot vår vilja, är, att icke ens en ansats i en sådan riktning förekommit. Och om så hade skett, om svensk utrikespolitik i dag hade kunnat uppvisa en eller flera gärningar, vilka visat på en realitetsbetonad insikt om maktspelet och utvecklingen i Europa, hade vår egen position, ja kanske också Nordens position, i det moment vi i dag uppleva varit annorlunda och bättre än den i dag är.

Vad jag här, herr talman, velat rikta uppmärksamheten på är det ofrånkomliga förhållandet, att Sveriges egen tidigare officiella politik väsentligt bidragit till det svåra läge vi i dag befinna oss i, bidragit till att den uppgift, som vi i en nära framtid äro nödgade att lösa, måste bli så djupgående, så omvälvande, ja så direkt söndersprängande hela denna argumentation, som statsministern nyss gav uttryck åt. Vi komma icke ifrån denna uppgift med några aldrig så riktiga deklamationer om viljan att värna vårt lands och vårt folks självständighet och oberoende. Vad vi ha att inse, vad det gäller är att klart ställa frågan: Vad kräver tiden av oss? Vad ha vi att göra för att självständighet och oberoende skola varda våra ägodelar även i framtidens Europa? Skramlandet med vår beredskaps vapen är ej på denna punkten förstahandsuppgift.

Vilket är Sveriges läge, herr talman? Sedan Danmark och Norge lagts under den tyska stormaktens kontroll, sedan de baltiska staterna inkorporerats i den ryska stormaktens intressesfär, sedan vårt grannland Finland kommit i samma stormakts väpnade fång, ligger Sverige bildligt talat som i en säck med tillknuten öppning i söder. Endast en total omkastning av kraftförhållandena i stormaktsspelet kan skapa ändring i det läget. Vi ha emellertid i dag att hålla oss till vad som är verklighet, oavsett vad vi tycka eller känna inför denna verklighet, vilken ställer oss inför alternativet, att Sverige för framtiden blir antingen ett mer eller mindre öppet tyskt protektorat eller ett självstyrande och självförvaltande, oberoende land. Vårt land blir det först-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

nämnda, det blir protektorat — det ingen sund människa önskar eller vill — om vi sakna förmåga till en omutlig och djupgående uppgörelse med dem, som bära ansvaret för de gångna årens felaktiga politik. Då riskera vi, herr talman, att successivt i ett visst moment komma under kontroll av utifrån utpekade män, ja verktyg. Vårt land blir det sistnämnda, ett självförvaltande, oberoende Sverige — det som borde vara allas vår vilja — under förutsättning att vi förmå, trots alla de svårigheter som här möta, skapa åt landet en ledning, vars ledamöter inte äro medansvariga i det förflutnas politik, och vars ledamöter därför även kunna göra anspråk på det förtroende inåt och utåt, som är första förutsättningen för ett hävdande av Sveriges intressen, dess självstyrelse och oberoende i morgondagens Europa. I landets och folkets intresse är det denna uppgift, som ställer sig främst på vårt arbetsschema. Det gamla Europa ligger i tidens stöpslev. Det nya håller på att finna sina former. Sverige kommer inte ifrån denna process. Vilja vi leva, ha vi intet annat att göra än att skapa möjligheterna för att hävda vårt land i denna process.

Inget valutslag, herr talman, i mitten av september till förmån för de s. k. fyra stora partierna befriar oss från den uppgift jag här har pekat på. Det val, som Sveriges folk om någon månad har att förrätta, är tyvärr ej det val utvecklingen själv har ställt oss inför. Det är beklagligt, herr talman, och det är ett bevis på hur litet vi ha förstått av nuets situation, att valrörelsens upptakt hittills helt präglats av svunna tiders partispekulativa manövrer. Riken och länder förintas, riken och länder ändra form, men här i Sverige anser man sig kunna köra i de gamla spåren, medan man deklamerar och skrävlar, att mot den fula världen där utanför ha vi vår väldiga beredskap.

Man har sagt och säger, att tack vare vår starka beredskap ha vi räddat freden, och eftersom det är regeringen, främst statsrådet Sköld, som har organiserat beredskapen, så är det regeringen, som har räddat freden. Redan ranta ivriga propagandister ut i landet och förkunna: »Per Albin har räddat freden.» Det är den förra valrörelsens slagord »Per Albin igen», som omformats till aktuell och tacksam form. Sanningen, herr talman, den enkla ofrånkomliga sanningen, är, att Sveriges folk hittills, den dag som är, haft och har fred huvudsakligen på grund av vårt lands geografiska läge. Hade Sverige legat där Holland och Belgien ligger, hade regeringen Per Albin Hansson inte kunnat rädda freden. Dessa länders beredskap var minst lika god som Sveriges. Hade Sverige legat, där Danmark och Norge ligga, hade regeringen endast kunnat rädda freden genom att handla som Stauning gjorde i Danmark eller genom att inte handla som Nygaardsvold gjorde i Norge. Nu låg Sverige inte och ligger inte för ögonblicket direkt i skärningspunkten för de krigförande parternas strategiska planer och operationer. Där ha vi den främsta förklaringen till att freden blivit oss beskärd, medan Nordens folk i övrigt upplevt krigets fador. Först i andra hand ha vi i beredskapen förklaringen till fredens bestånd.

Beredskapen, herr talman, är ett kapitel, som kräver en remissdebatt för sig, och en remissdebatt, som får anstå till den stund, då ett bokslut för svensk politik kan göras upp under former, där rätten att tala och skriva fritt är obeskuren. Emellertid, handen på hjärtat, herrar ledamöter av de fyra stora partierna, ges det anledning i dag att åter ställa frågan om likheten mellan den försvarsorganisation, som under starka patriotiska applåder beslöts här 1936, och vad som varit verklighet under beredskapens månader. Det finns anledning att erinra om ett yrkande från vår lilla riksdagsgrupp, ett yrkande, som avfärdades nonchalant liksom allt vad vi tidigare föreslagit, där vi begärde en snabb omprövning av beslutet från 1936 mot bakgrunden av vad som hänt i Europa. Tänk,

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

om man hade beaktat detta. Då kanske man kunde ha upptäckt, att det var behov av fyra jagare, som man, sedan branden var i full gång, nödgades under beklagliga former förvärva utomlands. Man kanske då hade kunnat upp-täcka andra brister, som beredskapen har givit oss besked om.

Det ges, herr talman, vidare anledning för riksdagens ledamöter att begrun-da, vad vi nu veta om hur beredskapen har fungerat, och det är väl ingen här i kammaren, allra minst nu sedan ferierna äro slut, som inte vet åtskilligt på den punkten. Jag har fått vetskapen direkt över mig, har inte kunnat undgå den. Det har skrällt både morgnar och kvällar, och några tokigare och meningslösare skrällar har jag aldrig upplevt. Det finns anledning ej blott att beklaga, att beredskapsmännen, både meniga och officerare, bruka al-kohol, utan framförallt gäller det att fråga: Varför göra de det? Den, som månad efter månad går i en permanent menlös tillvaro, en tillvaro, som består av den omväxlingen — om det nu kan kallas omväxling — att gå på post i ingenmans land samt äta och sova, medan övningar och utbildning, som skulle kunna hålla vitaliteten vid liv, hör till undantagen. Den, som dessutom hela tiden grubblar över de hemmavarande och vet, att den egna civila existensen raseras, den människan söker lätt den glömska, som alkoholen tillsammans med kamraterna ger på fristunderna. Här ha vi att känna vårt ansvar.

Det ges anledning, herr talman, att uttrycka önskemålet, att avlösnings-frågan ej blott blir återkommande löften, utan att den äntligen blir hand-ling. Här finnas tusentals män — jag förmodar, att jag inte ens får i denna kammare nämna, vilka jag avser — som varit i permanent tjänst sedan sep-tember månad 1939, och där motsvarande utbildade män finnas att tillgå, som skulle kunna rycka in. Jag mötte ett par av dem härom söndagen nere på en plats i Småland. Vad de hade att berätta gav mig en stark känsla av att här saknas inte möjligheter, här saknas vilja, och deras missnöje, de-ras känsla att vara orättvist behandlade, var berättigad och är berättigad och begriplig. Och några sakliga skäl för att inte ordna avlösningsfrågan för dem det här gäller föreligga inte. Tidigare har jag medgivit, att det kunde vara svårigheter på vissa punkter. Sedan jag har haft möjlighet att skaffa mig informationer i saken, så måste jag säga, att här måste en ändring ske. Trasslet i fråga om avlösningarna synes tyda på att den högsta militära ledningen saknar tillräcklig organisatorisk insikt, och det är en allvarlig svaghet, där en snabb rättelse måste komma till stånd.

Den som framför kritik på beredskapens område, herr talman, hänföres omedelbart av för ändamålet tillsatt pratande officer till antingen femte el-ler sjätte kolonnerna här i landet. Den talföre herre, vilken fått tillstånd att disponera radion för serveringen av sina skönt garnerade rätter av småvarmt, är ett ypperligt exempel på hur man leker med beredskapens ödesdigra all-var. Detta är ett förhållande, där rättelse också är av behovet. Men ändå allvarligare är det, att dylikt sanktioneras från högsta ort. Den, som ger uttryck för vad flertalet av beredskapsmän anser samt massor civila med-borgare för närvarande tänka, stämplas som landsförrädare eller i bästa fall landsförrädares medhjälpare. Nog borde det bli slut på en sådan trafik. Här talade nyss hans excellens statsministern om hur viktigt det var, att det var god kontakt mellan regering och riksdag men också mellan riksdag och regering å ena sidan och folket å den andra. Låt oss då sluta upp med att stämpla folkets röst, även om den låter frän, på så sätt, som har skett här i landet! Det måste bli ett slut på denna trafik, herr talman! Den är olycklig och den kan leda till ödesdigra följder. Man bör icke i dag dela upp landets medborgare i kolonner. Även om vår regering inrymmer fyra partiledare, är den icke därmed stark och i varje fall icke så stark, att den

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

kan ge en officer i uppdrag att stämpla de på grund av förhållandena berättigat missnöjda medborgarna såsom för landet farliga och skadliga element. Regeringen är icke landet. *Landet är folket*, främst de breda arbetande skikten, som lida hårdast av krigskrisens bördor. *Med folket*, herr talman, kunna svårigheterna övervinnas, *mot folket* aldrig, hur många undantagslagar man än får genomförda och kan stödja sig på.

Främst på denna riksdags arbetsschema stå frågorna om krigskrisens kostnader. Vi ha att i annat sammanhang återkomma till dessa, men i dag är det en plikt att peka på det ekonomiska läget i landet. En av våra främsta exportindustrier, cellulosaindustrien, har nödgats stoppa driften. Sedan en tid tillbaka brottas befolkningen i redan tidigare hårt pressade Norrlandskommuner med en stigande arbetslöshet. Byggnadsproduktionen har lamslagits och arbetarna där äro arbetslösa. Inom bilbranschen m. fl. produktionsområden äro förhållandena i viss mån likartade. Läget talar alltså om stigande hjälpbehov men talar samtidigt om sjunkande skatteunderlag. Konstaterandet av dessa fakta, herr talman, leder framför allt till en slutsats: nödvändigheten av sparsamhet i fråga om de statliga utgifterna.

På denna punkt ställes av sig självt den frågan, en fråga som jag ber herr Sköld beakta: Iakttages på beredskapens penningslukande område all den sparsamhet, som är av nöden? Att så icke har skett är nu allmänt känt, bland annat genom de officiella rapporter och utredningar, som de senaste dagarna ha publicerats. Utgående från bristen på tillgångar måste även den frågan nu ställas, om icke en väsentlig minskning i viss mening av beredskapen nu kan genomföras. Har tanken på en omorganisation till en slags elitberedskap varit under prövning? Mig synes den vara aktuell både utgående från det rådande läget och av ekonomiska skäl.

I detta sammanhang vill jag, herr talman, säga ett par ord om det allmänt omdiskuterade jagarköpet, vilket väl får betraktas såsom ett led i strävandena att skapa en militär beredskap för landet. Jag uttalar förhoppningen, att denna fråga snarast skall lyftas ut ur det dunkel, vari den hittills har höljts. Jag syftar dels på dunklet kring själva affären, dels på dunklet kring den dramatiska hemfärden. Detta bör ske snarast möjligt här inför riksdagens forum. Därmed blir det möjligt att få klarhet om sanningen i den mängd av rykten, som cirkulera kring denna för Sveriges tidigare försvarsberedskap så illustrerande affär. Redan nu torde man emellertid våga säga, att på denna punkt har nödvändig sparsamhet icke iakttagits. Huruvida vår beredskap stärkts i proportion till kostnaderna genom denna affär är en fråga, som väl även hör till en framtids öppna diskussion och undersökningar.

Med spänd uppmärksamhet avvakta folkets breda skikt statsmakternas utformning av besluten i de ekonomiska angelägenheterna, detta trots den av herr statsministern omtalade enigheten. Särskilt gäller detta arbetarrörelsen. Arbetare och småfolk ha hårdast drabbats av beredskapens följder. Otaliga äro de exempel, som här skulle kunna anföras. Samma breda folkgrupp har även märkt mest och pressats hårdast av den stigande prisnivån. Redan ha vissa av de fackliga tidningarna reagerat mot finansministerns signalerade attack mot de för kort tid sedan överenskomna indexlönerna. Man har, herr talman, svårt att förstå den argumentationen, som påstår, att den 75-procentiga kompensation, som i efterskott kommer arbetarna till godo på grund av stegrade levnadskostnader, skulle kunna verka befruktande på inflationen. Här måste det vara andra motiv än de objektiva, som äro utgångspunkten. Här har man anledning misstänka maskerade strävanden att lasta kristidens bördor på de många, de små i samhället. Det är en farlig

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

väg, som man i så fall är inne på, dubbelt farlig, om man betänker den storpolitiska bakgrunden till nuets krisläge. Jag har sagt det tidigare här i kammaren, och jag upprepar det ånyo: endast med folket kommer landet helskinnat genom dagens krisläge, icke mot folket, icke på dess bekostnad. Rättvisa måste prägla statsmakternas beslut beträffande bärandet av krisens bördor, rättvisa mot dem, utan vilkas lojala medverkan varje politisk regim är dömd att misslyckas.

Men till sist, herr talman, större än alla våra betydelsefulla inre angelägenheter är landets allmänna läge. Aldrig tidigare har allvaret lägrat sig så massivt och så mörkt kring det svenska landet. Aldrig har det värdefullaste i vår historia genom sekler tillbaka, vår frihet och vårt oberoende, vårt lands självstyrelse, så krävt vår uppmärksamhet som nu. Säkerligen är stor-kriget för Europas vidkommande inom den närmaste tiden avslutat. Det av allt att döma segrande Tyskland med sin allierade Italien samt med det samverkande Ryssland kommer då omedelbart att taga itu med uppgiften att få det nya Europa att fungera såsom en slags samverkande enhet. Vi här i Sverige och framför allt vi här i Sveriges riksdag ha att i tid konstatera detta. Vi ha att i tid kalkylera därmed. Vi ha att förstå, att vi i dag ha utslutande oss själva att lita till. Det är slut med den idyllen, då vi kunde vandra ikring tryggt hållande farbror John Bull och tant Marianne i händerna. Det är ej fråga om att tillämpa någon utländsk mall, som herr statsministern talade om i sitt söndagsföredrag, men vi ha att konstatera, att Sverige ligger i den del av Europa, som anses tillhöra det så kallade tyska livsrummet. Vår uppgift är att i frivillig samverkan hävda svenska folkets intressen, samtidigt som vi under en ny ledning utan ansvar för det förflutnas misstag värna om landets självstyrelse, kultur och historia.

Inför detta stå vi i dag, herr talman, vi må vilja det eller ej. Utvecklingens hjul låter ej stoppa sig av människors eller folks sympatier och känslöstämningar. Det är icke svårt att se, hur man på många håll upptäckt och insett denna frågeställning. En hel del högt uppsatt folk svänger av rädsla för eget skinn och för egen plånbok. Andra komma beskäftigt framskyndande, vädrande morgonluft, beredda att få tjäna nya herrar. Anpassning och eftergifter ha även präglat regeringens handlande, men, herr talman, detta är ej vägarna, som tidsläget anvisar oss att gå, detta är ej metoderna, med vilka vi lösa den svåra uppgift, som vi stå inför. Självhävdelse, starkare än någonsin tidigare, är vad som kräves. Endast den, som förmår att vinna respekt och förtroende för sin ärliga vilja, kan göra sig gällande i tidens process. Särskilt gäller detta för de små folken. Men Sverige är ej blott ett litet land, det är även ett land, som har något att bjuda, som kan göra en betydelsefull insats. Därför höves oss enligt min mening ingen pessimism. Vi ha att likvidera det förflutnas misstag. Delvis och på en vital punkt skedde det vid regeringsskiftet i december 1939, men vår f. d. utrikesminister bör få sällskap i privatlivet med alla de med honom för det förflutna medansvariga. Vi ha att presentera ett nytt, ett bättre, ett klokare Sverige, vilket deklarerar sin beredskap till samverkande insats i morgondagens Europa men samtidigt hävdar sin bestända vilja till självstyrelse och oberoende, sin vilja att värna om inre frihet, kultur och ekonomisk standard.

Detta är valet, herr talman, som Sveriges folk står inför. För eller mot det gamla Sverige med all dess halvhet, alla dess felaktiga spekulationer. För eller mot vår nuvarande regering, som i sig representerar alla ledarna för vår av utvecklingen förintade gamla politik. Jag har alltid förut från denna talarstol och i denna kammare talat mot regeringen Per Albin Hansson. Jag har gjort det även i dag. Regeringen har, inseende sin plikt mot

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

landet och folket, att snarast förstå, att dess tid är ute. En ny tid kräver nya friska män vid landets roder.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag saknar anledning att göra kommentarer till det anförande, som här just har hållits, men jag har å andra sidan svårt att undertrycka åtminstone en enda reflexion, nämligen denna: Herr Flyg såsom försvarstankens bärare i detta land — en syn för gudar!

Herr talman! Vid sidan av de mera magistrala ting, som utgjort grundvalen för de anföranden, som vi här ha lyssnat till, finns helt visst i dagens bild även en del andra drag, som kanske skulle kunna förtjäna att något belysas vid ett tillfälle som detta, spörsmål av kanske icke mindre dignitet än några av dem, som här tidigare ha ventilerats. Jag skulle vilja säga några ord om den krisförvaltning, om det kommissionsväsende, som nu under en relativt kort tid tillskapats här i landet.

Kommissioner och krisorgan äro givetvis, det äro vi ganska medvetna om, i viss utsträckning ofrånkomliga i en situation som den nuvarande både för folkförsörjningens trygghet och för de särskilda uppgifter, som läget skapat, men det egendomliga med inrättningar av denna art — en erfarenhet som till övermått gjordes redan under förra världskriget — är deras till synes obegränsade förmåga att, om jag så må säga, yngla av sig, vad detta nu kan bero på. Den som exempelvis tar sig för att slå upp den av statens informationsstyrelse, själv en svällande kristidsplanta, periodiskt utgivna skriften »Från departement och nämnder», skall här, måhända till sin häpnad, snabbt finna vilken omfattning kommissionsväsendet redan vunnit.

Till riksdagens heder skall dock konstateras, att den för sin del icke synes vara blind för denna utveckling. Redan vid ett par tillfällen har här i riksdagen ganska ordentligt sagts ifrån i denna sak. Jag skulle sålunda vilja erinra om statsutskottets uttalande i våras beträffande anslagsäskandena för statens transportkommission. Utskottet framhöll, att kommissionen har karaktären av en kristidsorganisation och att det är angeläget, att denna ej givas större omfång än som framtvingits eller kan framtvingas av de efterhand uppkommande arbetsuppgifterna.

För visso ligger det också stor vikt uppå att det ses till att vi icke få uppleva samma fenomen som under världskriget, låt vara under något andra former, att kommissionsväsendet håller på att växa både myndigheter och enskilda över huvudet. Naturligtvis skola icke alla de nu under en ganska kort tid tillskapade krisorganen skäras över en kam. Inom flera av dessa institutioner utföres tack vare en skicklig ledning och en ändamålsenlig planering ett maximum, kan jag väl säga, av kvalificerat arbete med användande av ett minimum av arbetskraft, under det att andra organ ge intryck utav att faran för överorganisation ligger snubblande nära. Jag tror icke, herr talman, att det är för tidigt att redan nu resa kravet på en förenkling och begränsning av krisapparaten. Den synes nödvändig av mångahanda skäl, denna begränsning; icke minst hänsynen till den försämring, som våra statsfinanser undergått och alltjämt undergå, motiverar densamma.

Man vill gärna hoppas, att ett steg i rätt, d. v. s. i rationaliserande riktning skall markeras av tillkomsten av den nya trafikkommissionen, vilken skall övertaga såväl den hittillsvarande transportkommissionens som sjöfartsnämndens verksamhet. Tyvärr måste jag säga, att det goda intrycket av denna åtgärd något fördunklas av det beslut, som är träffat att vid den nya kommissionens sida såsom rådgivande organ placera ett trafikkommissionens »råd». Jag vill uppriktigt bekänna, att jag känner mig ganska tveksam beträffande ändamålsenligheten av dessa i fråga om personaluppsättning ofta synnerligen

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

vidlyftiga församlingar, vilka nu undan för undan häktas på det ena krisorganet efter det andra. I bästa fall äro förmodligen dessa råd ineffektiva — jag säger »i bästa fall» — men i andra fall kan, såvitt jag förstår, deras verksamhet komma att bli direkt hindersam, för att icke säga skadlig. Jag fruktar nämligen, att tillvaron av dylika råd i praktiken kan komma att innebära ett divisionsansvar, som nog — det få vi väl vara ense om — kan vara ganska olyckligt. Icke så sällan kan det måhända inträffa, att en kommission eller nämnd, då det visat sig, att den till äventyrs vidtagit en eller annan mindre ändamålsenlig anordning, söker skydd mot en berättigad kritik genom att krypa bakom respektive råds breda rygg. Jag tror, att rådsinstitutionen, om det vill sig mindre väl, kan betyda ett avtrubbande av det ansvar, som krisorganen och *de ensamma* ha att känna inför vad som av dessa samma organ göres eller underlåtes.

Frågan om krisorganens rekrytering har på sistone varit uppe till diskussion. De interiörer, som delgivits allmänheten, göra — jag vill medge det — ett ganska olustigt intryck. Det talas om nepotism och favoritism, svägerkap o. dyl. Förmodligen ligger det en hel del överdrift i de verserande uppgifterna. Människornas kinder bli ju lätt heta, när det gäller spörsmål av denna beskaffenhet. Det ena ordet ger det andra. Å andra sidan synes det emellertid svårt att komma ifrån att allt icke är som det borde vara. Statens krisrevision har ju numera tagit denna angelägenhet om hand. Den har, såsom det heter på en av morgontidningarnas löpsedlar i dag, påkallat »släktdeklaration i krisnämnderna före den 20 augusti». Tjänstemannaorganisationerna på sin kant ha all anledning att snabbt delgiva revisionen allt det vederhäftiga material i ämnet, varöver de förfoga. Den gamla svenska befordrings- och anställningsregeln om förtjänst och skicklighet får inte glömmas bort, allra minst i tider som dessa.

En plats för sig i kristidsfloran intager, som jag för en stund sedan antydde, statens informationsstyrelse. Den har på ett särskilt sätt kommit i gluggen. Det kanske därför icke kan anses alldeles opåkallat att ett ögonblick närmare granska dess verksamhet. Först då ett ord om den ekonomiska sidan av saken. En förträfflig utgångspunkt för reflexionerna i denna del utgör statsutskottets utlåtande nr 243 vid årets lagtima riksdag. I detta utlåtande säger utskottet: »Utskottet vill erinra därom, att 1939 års urtima riksdag på förslag av Kungl. Maj:t anvisade ett anslag av 50,000 kronor för statlig informationsverksamhet. I sin skrivelse underströk riksdagen vikten av att förvaltningsorganisationen icke gavs större omfattning än nödvändigt.» Redan då hade man, såsom vi säga på skånska, »dragit fara på sig», och att dessa riksdagens farhågor icke varit oberättigade visar den senare utvecklingen. Utskottet fortsätter: »I den nu föreliggande propositionen har Kungl. Maj:t äskat ett anslag av 400,000 kronor till informationsverksamhet, av vilket belopp 300,000 kronor äro avsedda för avlöningar och 100,000 kronor för omkostnader. Ehuru utskottet väl inser betydelsen av den uppgift, som en statens informationstjänst har att fylla under nu rådande förhållanden, har utskottet icke kunnat undgå att hysa betänkligheter mot de avsevärt ökade anslagskrav, som nu framställts för informationsstyrelsens fortsatta verksamhet, krav som ytterligare stegras genom en i dessa dagar skedd utvidgning av styrelsens verksamhet.» — Vad utskottet syftat på skall jag be att om ett ögonblick få återkomma till. — Utskottet fortsätter vidare: »Framhållas må att här är fråga om ett av den nuvarande krisen betingat organ, varför största försiktighet är tillräddig, då det gäller organisationens omfattning och utbyggnad. Det bör därför redan nu klart utsägas, att i fråga om anställningsförhållandena för den till informationsstyrelsen knutna personalen några ordinarie tjänster icke

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)
 böra ifrågakomma. Det vill förefalla utskottet, som närmare tagit del av informationsstyrelsens arbete och organisationsplaner, som om en begränsning av kostnaderna för informationsstyrelsens verksamhet, bland annat, skulle kunna åstadkommas genom att, i den mån nya arbetsuppgifter kräva tillgodoseende, omläggning i inskränkande syfte vidtages beträffande arbetsformerna i fråga om andra avsnitt av verksamheten.»

Så långt statsutskottet. Jag frågar, herr talman, vilka närmare specificerade åtgärder informationsstyrelsen vidtagit för att ställa sig till efterrättelse dessa av statsutskottet formulerade och av riksdagen sedermera godtagna direktiv rörande dess fortsatta verksamhet. Jag tror näppeligen, jag begär någon mer betydande överdrift, om jag vågar påstå, att dessa riksdagens klara direktiv antingen icke alls eller också endast i en mycket ringa mån av informationsstyrelsen efterkommit.

I det av mig just citerade statsutskottsutlåtandet förekommer även följande passus: »Vad särskilt gäller den övervakning av pressen, som nu ingår i informationsstyrelsens arbetsuppgifter och varmed äro förbundna olägenheter av skilda slag såväl för pressen som för informationsstyrelsen, torde enligt utskottets mening nyttan och lämpligheten av denna verksamhet till vissa delar kunna dragas i tvivelsmål.»

Jag undrar, huruvida statsutskottet självt riktigt varit på det klara med huru rätt det hade, då dessa ord nedskrevos. I informationsstyrelsens uppgifter ingår, som sagt, en slags övervakning av tidningarna. Men hur ter sig denna verksamhet i praktiken? Alla äro väl ense därom — och den saken betygades ju för övrigt vid tryckfrihetsdebatterna i riksdagen i våras vid upprepade tillfällen och icke minst från statsrådsbanken — att den alldeles övervägande delen av pressen iakttagit den i dagens läge erforderliga återhållsamheten och den tillbörliga lojaliteten gentemot statsledningen. Vid sidan av denna betydande majoritetsgrupp inom pressen förekommer emellertid tyvärr en liten grupp tidningar, vilka icke av olika anledningar anse sig böra visa samma moderation, hänsyn och försiktighet. Det överväldigande flertalet tidningar är alltså icke i behov av informationsstyrelsens pekpinne. Dessa organ lägga av sig själva, ur eget ansvar den erforderliga måttfullheten i sina ståndpunktstaganden i dagen. Och den andra gruppen, den som företer ett annat tillvägagångssätt, ja, den gör ju detta alldeles oavsett vad informationsstyrelsen tycker eller tänker. Och några maktmedel att komma tillrätta med dessa företeelser disponerar informationsstyrelsen icke alls. Av vad jag här anfört förefaller det i varje fall mig, som om informationsstyrelsens verksamhet på detta område vore av skäligen begränsad betydelse både när det gäller den lojala pressen och när det gäller den icke lojala pressen.

Detta om informationsstyrelsens, om jag så får säga, negativa fungerande. Men det är naturligtvis inte bara fråga om noninformation. Det gäller ju även en positiv sida av saken d. v. s. information, vilket — inom parentes sagt — förresten borde vara det väsentliga. I statsutskottets här av mig ett par gånger citerade utlåtande uttalades en förväntan om en icke minst av ekonomiska skäl betingad begränsning av informationsstyrelsens åtgöranden. Detta har så litet blivit fallet, att styrelsen i stället i en alltmera forcerad takt översvämmar pressen med artiklar och notiser om allt mellan himmel och jord. Det synes mig, som om informationsstyrelsen sökte att kvantitativt åstadkomma vad man kvalitativt icke lyckas åvägabringa. Jag kan försäkra kammarens ärade ledamöter, att det är blott en ringa bråkdel av detta väldiga material, som publiceras i pressen, helt enkelt därför att man inte i tidningarna har plats för dessa mammutartiklar, som komma från informa-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

tionsstyrelsen. Bland annat lägga de alltmer uppskrivade papperspriserna helt naturligt hinder i vägen. Det allra mesta går därför i papperskorgen.

Men därmed må vara hur som helst. Ett krav synes ofrånkomligt, och det är, att detta material från statens informationsstyrelse åtminstone är i alla hänseenden korrekt. Tyvärr har det understundom brustit även på den punkten. Kammarens ärade ledamöter erinra sig helt visst den famösa redogörelse för arbetsmarknadsläget, som informationsstyrelsen härförleden distribuerade och vilken gick i en särdeles optimistisk riktning. Detta meddelande väckte ett stort uppseende i landet bl. a. därför, att man föreställt sig, att läget skulle gestaltat sig helt annorlunda än vad informationsstyrelsen givit uttryck åt. Det föranledde också omedelbart en onekligen uppseendeväckande dementi från arbetsmarknadscommissionens ledning, enligt vars uppfattning — jag citerar — »det ser ut som om endast rena trolleriet skulle kunna rädda oss» från en massarbetslöshet till vintern.

Det uppges, att man inom informationsstyrelsen skulle se sin främsta uppgift i att — såsom det heter — »lugna svenska folket». Det må vara hänt. Men icke lugnar man svenska folket, herr talman, medelst spridande av uppgifter, som sedermera icke visa sig fullt riktiga! Detta tillvägagångssätt får nog anses såsom tämligen betänkligt.

Inom styrelsen har såsom alla veta startats en sektion för — glosan förefaller mig en smula molnig — »kulturell folkberedskap». Den har omedelbart väckt åtskillig uppmärksamhet för att inte säga misstänksamhet, och det kan man mycket väl förstå. Vi ha ju här i landet sedan länge en frivillig och fri folkbildningsverksamhet av erkänt hög kvalitet. Man fruktar nu, och detta kanske icke alldeles utan grund, att denna fria verksamhet så småningom skall komma att inkapslas i en av informationsstyrelsen ombesörjd, likriktad propagandarörelse. Man har ute i landet lagt märke till uppdykande tjänstemän, benämnda »informationsstyrelsens ortsombud». Man har på sina håll snabbt döpt dem till »politiska kommissarier». Det ligger naturligtvis en mycket stark överdrift i titulaturen, men å andra sidan visar den, hur oerhört känsligt vårt folk är på den punkten. Jag skulle också vilja säga, att är det något som vårt folk, som sedan gammalt varit vant både att tänka och tala fritt, bestämt reagerar emot, så är det tillhandahållandet uppifrån av färdiglagade och paketerade åsikter i dagens skiftande spörsmål --- denna åsiktsleverans må sedan försiggå i än så tilldragande och publikfångande emballage.

Ja, denna andliga beredskap, herr talman, har det talats så mycket om. Jag kan uppriktigt sagt emellertid icke göra mig alldeles fri från den uppfattningen, att i detta ögonblick daltas en smula väl mycket med svenska folkets nerver. Det är sant, att här bedrivs nervkrig emot oss. Det är sant, att här sprides gift, som kräver motgift. Men så illa ställt är det väl dock icke med detta gamla sunda bondefolk, att en injektion om dagen är alldeles ofrånkomlig. Någon liten ransonering av doserna skulle bestämt kunna anses tillräddig. Och vi få väl, ärade kammarledamöter, inte alldeles glömma den gamla goda erfarenhetsregeln, som säger, att även den starkaste organism, även den friskaste kropp i det långa loppet kan taga skada av ett alltför rikligt medicinerande. Det är naturligtvis inte genom en orimlig expansion, som informationsstyrelsen har att rykta sitt värv. I stället kräves begränsning och förenkling med koncentration på det väsentliga.

Ja, herr talman, jag vill sluta med vad jag redan i början av detta anförande antydde, nämligen att riksdagen för sin del näppeligen kan lastas för ansvällningen av kommissionsväsendet och för de mindre tilltalande företeelser på området, som vi tyvärr redan äro i tillfälle att konstatera. Riksdag-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

gen har redan ett par gånger sagt några varningens ord. Men av vad som hänt synes följa, att riksdagen och dess kamrar måste än ytterligare skärpa sin uppmärksamhet. Icke minst förefaller det mig, som om det här ligger ett mycket stort ansvar på statsutskottet, eventuellt dess motsvarighet vid urtima riksdagen. Jag tror, att vi skola be alla goda makter bespara oss ett »kommissionselände» av den beskaffenhet, som förra världskriget uppvisade i vårt land och som utgör ett av den tidens minst upplyftande minnen. I det fallet kan man verkligen säga, att spåren förskräcka.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Wallén: Herr talman! I fråga om utrikespolitiken vill jag deklarerera min anslutning till regeringens strävanden att hålla vårt land utanför krigets förvecklingar. Vår utrikespolitik bör vara svensk och ingenting annat än svensk och eftersträva fred och vänskap med vänskapligt sinnade folk. Vårt oberoende och den svenska folkfriheten böra skyddas och värnas mot varje hotande fara och vårt försvar strängt avvägas i överensstämmelse härmed. I samband härmed ber jag att få erinra om min många gånger deklarerade uppfattning om Nationernas förbund såsom ett medel att draga in oss i en för svenska intressen främmande storpolitik och dess värdelöshet som fredsfaktor. Jag anser, att tiden nu åtminstone bör vara mogen för ett omedelbart utträde ur Nationernas förbund.

På tal om utlandet spørjer man sig även: Vad vill regeringen göra i fråga om de utläningar företrädesvis av semitisk typ, som nu hålla på att äta ut svenskarna? Faran härför är på många områden stor: från våra skuldsatta unga läkare till våra svenska butiksbiträden, som förlora sina platser för att ge rum åt dessa inträngande främlingar. Jag vill härvid erinra om det motstånd som från vår sida restes mot det på sin tid begärda anslaget på en halv miljon kronor till yrkesutbildning m. m. åt dessa politiska flyktingar. För min del ansåg jag att pengarna kunde bättre användas till yrkesutbildning åt lämpliga svenska småbrukare för att bereda bygderna mera fast tillgång på skickliga yrkesmän. Föga kunde jag då ana, att vår regering skulle av dessa medel lämna anslag bland annat åt den kommunistiska stödorganisationen »Röda Hjälpn».

Från bondeförbundets sida ha åter och åter de svårigheter framhållits, särskilt för jordbruket, som inkallelserna av ensamma jordbrukare och annan för jordbruksproduktionen oundgängligen behövlig arbetskraft medför. Moder-näringsens produktion är i lika hög grad önskvärd ur försvarets synpunkt som kanonerna och kulsprutorna. Vi hörde i radio i söndags, att statsrådet Sköld numera funne lämpligt att något tillmötesgå dessa från politiska och fackliga jordbruksorganisationer bland annat i mitt län framförda krav. Det är tillfredsställande att äntligen åtgärder skola vidtagas. Här är dock fråga om vårt näringslivs viktigaste problem.

Då de ekonomiska ansträngningar vårt samhälle måste påtaga sig äro så omfattande såsom fallet är i våra dagar, ställas stora krav på näringslivet. Det bör härvid klart sägas ifrån, att riksbankens penningpolitik icke endast skall vara valutavärdande utan också näringsvärdande. De förhöjda räntorna trycka nu hårdare än på mycket länge och utgöra en börda, som försvårar för det arbetande folket att hålla produktionsmaskineriet i gång. Om finansministern icke vill lyssna härtill ligger det dock nära till hands att erinra om det påpekande jag gjorde förra urtiman, att när staten medverkar till ett förhöjt ränteläge, fördyrar den sin egen upplåning. De flesta fattiga medborgare ha ju

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

som bekant bara en bank, och den heter pantbanken, och de räntor som även där tillämpas äro rent av skandalösa — ända till 36 proc. pr år. Nu när männen äro ute för att tjäna fosterlandet, böra hemmen icke få utplundras. Det må vara mig tillåtet, herr talman, att efterlysa: Var är den av riksdagens båda kamrar för fyra (4) år sedan begärda utredningen om pantbankseländet? Vi ha icke sett något av den på alla dessa år. Frågan är aktuell, och det vore skäl i att se resultatet. Om vårt ränteläge i stort gäller, att vi just i närvarande tid på grund av den ekonomiska avspärrningen i högre grad ha möjligheter att själva bestämma vår ränta oberoende av utlandet.

Vid remissen av statsverkspropositionen den 17 januari i år tog jag mig friheten påtala vissa aktuella risker i fråga om det svenska folkets försörjning. Riskerna ha sedan dess icke minskat utan ökat. Då konstaterades, hur arbetslöshet hotade stora grupper av vårt folk, hur andra genom tyngande skulder och räntebördor fingo allt svårare att klara sig och att orsaken till dessa förhållanden låg i den nu rådande bankpolitiken. Hurudan är situationen i dag? De åtta månader, som gått sedan förra remissdebatten, ha snarare förvärrat än förbättrat läget. Det som främst faller i ögonen är den i hög grad inställda byggnadsverksamheten. Arbetare i flera tiotusental äro utan arbete, trots att massor av byggnadsplaner behöfve fullföljas. Det är inte enbart de egentliga byggnadsarbetarna det gäller. Det gäller också byggnadsämnesindustrien, alla företag som syssla med inredning och installationer, det gäller också ingenjörer och arkitekter. En viss lättnad bereda ju de ur konstruktionssynpunkt med rätta starkt kritiserade skyddsrumsarbetena, men nu ha dessa till stor del blivit färdiga, och nu gå massor av dessa kategorier svenska medborgare huvudsakligen och »stämpla». Än värre måste det bli, då de inkallade i någon större utsträckning komma loss och när industriföretagen, särskilt de norrländska sågverken och trävaruindustrierna, måste helt slå igen. Det är ohyggligt, herr talman, när man betänker, hur mycket som i realiteten behöver uträttas men som nu icke kan sättas i gång eller uppehållas antingen därför att det inte enligt bankpraxis anses löna sig eller på grund av en missriktad sparsamhetspolitik.

Konsekvensen av denna arbetslöshetsskapande politik måste bli, att bördan av folkets försörjning lägges på stat och kommun. En svensk medborgare bör ha rätt att, om han inte får leva på sina händer arbete, få leva på stat och kommun. Det är en obestridlig rätt i ett civiliserat samhälle. Men då frågar man sig: Varifrån skola dessa medel tagas, när skatteköllorna direkt uttorakas genom att förtjänsterna, på vilka skatterna bygga, tagas bort? Inte ens jordbruket, som dock måste ge vad landet skall försörja sig med, synes kunna uppehållas, om den nuvarande politiken får fortsätta. Det må, herr talman, från denna talarstol sägas rent ut, att läget är orimligt bland denna yrkesgrupp och att missnöjet kan föra till konsekvenser — och det håller på att sprida sig — som kanske icke äro önskvärda ens ur de synpunkter, som man företräder här. Jordbruket tynges av ökade skulder och höjda räntor, men en verklig kompensation i form av tillräckliga produktpriser har icke avhört. Jag vädjar därför till regeringen att taga under allvarlig omprövning, huruvida det inte är möjligt och oundvikligt att ge skäligen produktpriser till Sveriges jordbrukare och dem som arbeta i moderneringen.

Detta gäller även en så viktig näring som trädgårdsodlingen, vilken, förutom prisfrågan, nu kämpar med en hög fastighetsskatt, en fastighetstaxering, som måste ändras sedan vinterns kyla spolierat i många fall årtiondens arbete för dessa yrkesutövare. Ni kunna, mina herrar, gå runt var ni vilja i trädgårdsodlaredistriktet, och där ni förr sågo bärande och blommande träd, där se ni i dag kala, förhärjade trädgårdar. Jag vädjar därför ovillkorligen till Sve-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

riges regering att hjälpa dessa yrkesmän, särskilt de mindre, för att kunna upprätthålla sin och familjens existens. Det blir annars i många fall fattighuset som tack för många årtiondens arbete.

Bönderna och trädgårdsodlarna ha det i verkligheten mycket svårare än vad framför allt stadsbefolkningen tror, och man misstär sig också från det hållet om man menar, att det statsstöd, som jordbruket under senare år fått, verkligen givit ekonomisk position i den mån det bort åt dessa näringar. Svårt har också fiskarebefolkningen, särskilt nu, då den från början icke med nödigt förutseende skötta brännoljefrågan hart när omöjliggjort bedrivande av fiske i lönande omfattning.

Medan bönder, trädgårdsodlare, fiskare m. fl. få finna sig i att få dåligt betalt, är tendensen däremot för andra produkters prisutveckling den rakt motsatta. Jag syftar därvid bland annat på vissa industrierters tillämpande av priserna, som jag varmt rekommenderar att taga i övervägande, när man tänker på övriga näringar. Rättvisa mellan de olika näringsgruppernas utövare har en gång i tiden från regeringen deklarerats som rättesnöre, men jag efterlyser denna rättvisa. Den finns i dag icke beträffande de näringsutövare, som jag har nämnt.

Vi äro också med den ränte- och kapitalpolitik, som föres, inne kanske på de tunga vägar vi fingo gå för cirka 20 år sedan. Deflationens spöke lever kvar hos alla dem, som på ett skandalöst sätt berövades lönen för årtiondens för att inte säga hela den gångna tidens strävanden, som somliga människor gjorde. Jag åsyftar rofferiet från de kapitalägande mot de skuldsatta, alltså ökandet av svenska kronans värde från ett visst belopp till nästan det tredubbla, när bankerna och storfinansen blevo förmögna men det skuldsatta svenska folket blev fattigt och utarmat. Därför vägar jag kasta fram en fråga — jag vet, att med den ställning, som för närvarande behärskar penningpolitiken i Sverige, så kommer ett enda svar — men jag framkastar den i alla fall till övervägande: vore det inte ur de skuldsattas, de arbetandes och näringarnas synpunkt önskvärt att — i stället för räntehöjningar, som äro överflödiga enligt min mening i ett land, där man kan ha kontroll på penningpolitiken, då det, som jag sade förut, inte finns fri penningtillförsel eller utförsel från landet till andra — överväga huruvida inte en kontrollerad, lämplig inflation vore att föredraga framför en utsugning, som kommer att kosta mängen hans hem och hans arbete?

Det är också en annan fråga, som jag inte kan förbigå. Det är den, att när det är ont om pengar — och även ont om mat börjar det bli i mångt hem — skall det då också behöva vara ont om ljus i Sverige, där vi ha vattenkraft med stora resurser? Kan det vara rimligt att karbidlamporna i hundratusentals hem åter skola behöva komma till användning? Vore det inte riktigt och är det inte ett skäligt krav, då jag å denna befolknings vägnar säger: staten bör träda emellan och se till, att det blir möjligt att framdraga elektriskt ljus på landsbygden och elektriskt ljus till skärgårdens olika platser? Jag vet, att detta finns i viss utsträckning, men det är en försvinnande liten del av vad det måste vara. Att i denna mörka tid, mina damer och herrar, behöva sitta vid karbidlampor — fotogen får man ju inte — kan inte vara hälsosamt för folksjälen, samtidigt som vattenmassorna i våra älvar onödigt rinna förbi.

Vi behöva bättre tillgång till pengar för att ge folket arbetsmöjligheter även ur den synpunkten att skatterna skola betalas och för att de reella värdena skola bibehållas och nya skapas. Här behövas sålunda ökade lånemöjligheter och lättnad från ett pressande ränteslaveri, kanske ett av de värre slaverierna. Kapitalmarknaden bör också ordnas så att våra räntor äro oberoende av vissa finansinstitut, och särskilt bör detta gälla för de näringar, som äro beroende

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

inte bara av kredit utan också av möjligheten att fördrå räntorna. Jag säger som jag sade förut: riksbankens uppgift får icke enbart betraktas som valutavårdande. Den gamla frågan om det svenska bankväsendets ordnande på annat sätt än nu måste tagas upp. Jag erinrar om den behandling, som jordbrukskasserörelsen var utsatt för för kort tid sedan. Ni känna alla till den från förra remissdebatten. Även detta ger anledning till att det krav jag nu framkastat måste bli mera aktuellt än det hittills varit.

Det finns också andra saker man kunde göra för att motarbeta arbetslösheten. Det är dubbelspåränläggning mellan norra Sverige och södra, vägarbeten såsom exempelvis byggandet av en verklig autostrada mellan i första hand Stockholm och Göteborg. Det är icke onyttiga pengar som nedläggas på sådana företag! Landets kanalsystem bör även utredas. Däremot är det enligt min mening meningslöst att fullborda ett sådant arbete som Falsterbokanalerna, vilken med visshet aldrig kommer att tjäna något förnuftigt syfte. Anledningen är inte svår att gissa. Inhemsk tillverkning av flytande motorbränsle måste på allt sätt stimuleras, liksom alla försök att av svenska råvaror skapa nya, konkurrensdugliga produkter. En grundlig granskning av det sätt, på vilket den vitala brännoljafrågan skötes, vore också behövlig ur den synpunkten, att den antagligen skulle ge åtskilliga anvisningar på praktiska lösningar.

Den enskilda företagsverksamheten bör säkras. Nu strypes i stället de små företagens möjlighet att leva, såsom jag förut sagt, genom bankpolitiken men också genom en opsykologisk skatte- och indrivningspolitik och även genom att dessa småföretagare på olika sätt ställas utanför. Hur ha småföretagarna i verkligheten behandlats i fråga om de många beställningarna till försvaret? Jag skulle vilja rikta detta spörsmål till regeringen, men jag kanske kan få svar en annan gång. Sveriges småföretagare, jordbrukare, småindustriidkare, hantverkare, trädgårdsodlare, handlande, fiskare och andra av de små i samhället få icke behandlas som samhällets styvbarn. De spela dock en sådan roll för samhällets bestånd, att de borde ges väsentligt bättre utkomstmöjligheter. Dessa grupper ha också fått bära en särskilt tung börda i samband med inkallelserna. Systemet har, som förut påpekats, kanske inte varit lyckligt, och det har vitsordats att andan inte varit sådan den borde vara. Visserligen klingar försvarsministerns yttrande vid föregående tillfälle, att försvaret måste gå före både sådd och skörd, besynnerligt när det kommer från det hållet. Det har emellertid teoretiskt berättigande, men tolkat och praktiskt tillämpat såsom skett har det medfört olyckliga konsekvenser, vilka försvaret knappast kan ha haft nytta av. Till försvaret hör också maten. Dit hör också den direkta och vardagliga omsorgen om hus och hem, om gröda och djur, om verkstad och butik. Allt får inte försummas annat än i yttersta nöd, och det får under inga omständigheter ske bara därför att systemet skall tillämpas. Nu komma så småningom männen hem, men det ser faktiskt ut, som om skördehjälpen i vissa fall först skulle användas när vetet är övermoget och håller på att falla av. Det borde inte få ske som under vårbruket, att detta icke kunde i rätt tid och på rätt sätt utföras av brist på arbetskraft, såsom blev fallet i många delar av vårt land. Det inkallade småfolket har fått offra sig, men jag kan inte låta bli att återkomma till mitt yttrande under förra remissdebatten, även om det inte är angenämt.

Alltjämt ha vi principiellt betydelsefulla rättsaffärer ouppklarade. Detta bör ske så att samhället får klart att den enskildes rätt blir respekterad. Detta är en fundamental grundsats i vårt samhälle.

Luffarmiljonärerna donera en slant och fly ur landet med sina miljoner — om det blir till Palestina eller Bahamaöarna kan komma på ett ut. Men för Sveriges vidkommande borde det vara klart, att sådana tilltag verkligen böra be-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

skattas här på samma sätt som i vissa andra länder, om flyktingarna återvända inom fem år. Eller också har man rätt att ställa den frågan: bör icke svenskt medborgarskap tagas bort från de människor, som i en tid som denna själva fly från Sverige och föra det kapital, de förvärvat i Sverige, ut ur landet för att undgå skatt och rädda kapitalet? Svenskt medborgarskap borde anses vara för nobelt för att vårt land i fortsättningen obetingat skulle ha dessa personer kvar inom sitt sköte.

Vi måste hålla på det svenska; svenskarna skola i första hand ha arbete och bröd, och den från vissa håll med varmaste intresse understödda importen av en viss sorts flyktingar måste stoppas upp. Vi måste hålla på det svenska och inte på samma verklighetsfrämmande sätt som hittills intressera oss för det utländska. Andra länders förhållanden må vara deras ensak. Jag utprepar därför, att den underliga roll vi spelat i Genève bör vara slut — det vill jag poängtera — icke bara för avgiftens skull utan även för nationens egen skull. Vi måste också i fortsättningen bedriva en utrikespolitik, som tager hänsyn till det i grunden förändrade läget i världen och som bedömer vår egen ställning icke efter önskingar utan efter fakta. Sker detta, skola vi ha förutsättningar att lämna vårt kära fosterland som ett fritt land i arv till våra efterkommande.

Herr von Seth: Herr talman! Det är med glädje och tillfredsställelse som man i det alltjämt mörka utrikespolitiska läget kan konstatera, att regering, riksdag och svenska folket med några få undantag äro fullt eniga om att vår självständighet obevekligt skall upprätthållas med alla till buds stående medel.

Vi få emellertid inte blunda för att vårt försvarsväsende, som ju har stått under en febril utveckling och förbättring de senaste åren, alltjämt är behäftat med vissa brister. Jag vill inte och anser det inte lämpligt att vid detta tillfälle närmare ingå på dessa. Jag skulle dock vilja peka på att vår flotta är i behov av såväl nyanskaffning som förbättring av materielen. Skall den neutralitetsvakt, som hårt frestar på fartygen och fartygsbeståndet, fortfara någon längre tid, behövs här förvisso krafttag. För tillfället synes det som om vi kommit in i en tillfällig andhämtningspaus; hur lång eller hur kort den kommer att bli vet ingen. Men i den nuvarande situationen få vi alla med tacksamhet annotera det tal, som försvarsministern i söndags höll i Skövde, i vilket herr statsrådet framlade en genomförd plan rörande permitteringarna för de inkallade. Det har just när det gällt permissionen för de inkallade framkommit stora brister. Även om jag själv är militär i reserven, vill jag inte ett ögonblick sticka under stol med att i de brydsamma tider, som varit rådande, de inkallades utbildning och tjänstgöring även varit behäftade med på sina håll ganska stora brister. Jag säger inte detta för att på något sätt klandra den militära organisationen eller militärbefälet, ty detta har förvisso haft ett mycket svårt arbete sig förelagt. Vi måste även göra klart för oss att bristen på anslag och övningar före september månad 1939 givetvis inte kunnat skapa ett försvarsmaskineri, som välsmort kan träda i funktion på en given tidpunkt utan förövningar.

Jag skulle ändock vilja kraftigt understryka, att den sällsynt goda anda, som i gemen har varit rådande hos de inkallade, och det goda förhållande, som i stort sett har rått emellan befälet å ena sidan och truppen å den andra, kanske just nu — det få vi inte ett ögonblick glömma — när det för tillfället synes råda ett visst lugn, kommer att utsättas för ändå större påfrestningar än förut, då bildligt talat kanonaden runt våra gränser svetsade alla starkare samman. Jag skulle därför vilja till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framföra det önskemålet, att man nu, när även befälet fått sig en

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

andhämtningspaus, så mycket som sig göra låter orienterar truppen i det utrikespolitiska läget och framför allt ger den en viss målsättning när det gäller försvarsarbetet och dess krav. Detta är ju lätt att säga, men det är alldeles självklart, att det är förenat med stora svårigheter att genomföra i praktiken; det är dock förvisso inte omöjligt i vissa fall. Man kan exempelvis ge föredrag och övrig underhållning för manskapet en så allvarlig prägelse, att det för truppen står klart, att vissa åtgärder som företagas icke tillkommit i blindo — jag vill icke säga att så har varit fallet, men för truppen kunna de många gånger framstå på detta sätt. Det är därför av oerhört stor betydelse, att en dylik orientering äger rum i den mån det låter sig göra.

Ett annat skäl till att de inkallades nerver ha satts och komma att sättas på svåra prov är ju de s. k. permitteringarna. Man måste säga, att det har varit till ytterlighet svårt att kunna genomföra de planer, som äro uppgjorda för att få dessa permissioner till stånd. Vi känna ju alla till de brydsamma händelser, som föranledde vissa omflyttningar och vissa militära dispositioner i slutet av maj månad, och att det då inte fanns någon möjlighet att meddela truppen orsaken härtill. Detta måste ju givetvis för truppen framstå såsom en brist — man hade hoppats att få permission men fick i stället byta förläggningsort, undergå skärpta övningar o. s. v.

När det gäller de värnpliktigas och de inkallades utbildning återstår ännu mycket att göra. Vi få därför hoppas, att man, när det nu — jag understryker det ytterligare — åtminstone på ytan har blivit något lugnare, gör allt vad man kan för att i den mån det låter sig göra avbryta vakttjänstens enahanda med åtminstone någon övning, någon skjututbildning.

Det skall inte heller fördöljas, att det nuvarande krigsavlöningsreglementet har framkallat en viss irritation. De avlöningar, som utgå enligt detta, kunde säkerligen avvägas bättre. Jag skall inte på något sätt gå in på några detaljer, men jag har inte velat underlåta att påpeka de orättvisor, som det nu gällande krigsavlöningsreglementet medför för värnpliktiga och inkallade. Jag är säker på att regering och riksdag äro redo att göra allt som göras kan för att lätta de inkallades ekonomiska bördor. Jag vill ytterligare betona vikten av vad en del föregående talare redan ha understrukit, att just nu, när skörden står för dörren och när jordbruket har behov av så många armar som möjligt, de inkallade inom jordbruket beredas möjligheter till permission.

Allt detta kostar emellertid stora summor. För att återgå till anledning- en till dagens debatt, nämligen Kungl. Maj:ts proposition nr 1, kan jag för min del gärna instämma i den resumé, som finansministern gjort i propositionen, och vem som helst torde i stort sett kunna ge sin anslutning till densamma. Men denna resumé öfver det finansiella läget stannar vid allmänna deklarationer, och man måste säga, att man i densamma saknar konkreta förslag, exempelvis till besparingsåtgärder inom statsförvaltningen och inom vårt ekonomiska liv överhuvud taget. Man måste också säga sig, att finansministern har dröjt länge, kanske alltför länge, med att framlägga förslag till indirekta skatter. Vi måste här i riksdagen göra klart för oss, att vi gå emot hårda och svåra tider i ekonomiskt avseende. Det är inte bara troligt utan förvisso ett faktum, att de flödande inkomsternas tid är förbi, och då hade det säkerligen varit en klok och för statskassan gagnelig åtgärd, om vi hade kunnat få konsumtionsskatterna, de indirekta skatterna, på ett tidigare stadium, så att de hade börjat flyta in förr. När de, som nu blir fallet, komma i efterhand, uppstår det en viss ebb i statskassan, och skatterna komma säkerligen att kännas mera betungande för skattebetalarna. Jag kan inte underlåta att säga, att finansministern därigenom har åsamkat

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

statskassan betydande skatteförluster. Jag skall vara den förste att erkänna de mycket stora svårigheter, som i detta fall föreligga, men jag vågar ändå efterlysa de konkreta förslagen till sparande både i Kungl. Maj:ts nu framlagda proposition nr 1 och inte minst under den lagtima riksdag, som nyss har gått till ända. Det enda synliga bevis på finansministerns sparsamhet, som urtiman hittills har fått, är att Statistisk årsbok, som delats ut till ledamöterna, i år föreligger i häftat skick i stället för i inbundet. Det är alldeles självklart, att dessa sparsamhetsåtgärder böra utsträcka sig åt alla områden. När nu försvarslånet har kommit upp till en summa av 500 miljoner kronor, bör riksdagen gå före med gott exempel och visa svenska folket, att den är beredd att iakttaga mycket stor och minutiös sparsamhet med de medel, som inlutit genom de offer, som småspararna ha gjort genom sina teckningar på försvarslånet. Detta försvarslån är en vacker gård av svenska folkets offervilja, och det kan icke tillräckligt betonas, att det är de små spararnas slantar, som här kommit fram. Det är samtidigt ett tecken från dessa små sparares sida på samhörighet med folk och rike. Man får därför hoppas, att den brist på verklig sparsamhet, som den föregående riksdagen lade i dagen, nu kommer att bättras. Jag kan dock icke hjälpa att jag måste peka på en sådan sak som inlösen av de enskilda järnvägarna, som förra riksdagen kostade cirka 25 miljoner kronor, och be herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet att taga sig en allvarlig funderare, huruvida man inte kunde låta detta inlösningsförfarande gå i mycket långsam takt. Jag kan heller inte hjälpa, att jag måste fästa uppmärksamheten på det anslag på 8 miljoner kronor till statsunderstödda sommarvistelser för skolbarn i städerna, som vid förra riksdagen beslutades — att det tillkom vid en mycket brydsam tidpunkt skall villigt understrykas — men det får inte upprepas, att anslag en gång till utgår under sådana — jag tvekar inte att använda ordet — lättsinniga former, som skedde i maj månad 1940. Jag hoppas också, att riksdagen inte skall ge alltför rikliga anslag till sådana institutioner, som kunna nöja sig med mindre. Jag skulle här vilja peka på informationsstyrelsen, som herr Hagberg i Malmö berörde tidigare och vars brister han fäste uppmärksamheten på. Jag skall heller inte, herr talman, draga mig för att i detta sammanhang säga, att både riksdagen och svenska folket förvänta, att den mest minutiösa sparsamhet skall iakttagas med de pengar, som vi offra för vårt försvar. Jag tror också, att de klagomål, som ha framförts från värnpliktiga angående bristande sparsamhet vid de militära förbanden, i många fall haft fog för sig. Man får hoppas, att vid de militära förbanden dagligen och stundligen i alla tjänstens små detaljer den största sparsamhet iakttages. Skola vi kunna rida ut krisen, fordras förvisso ansträngningar från alla grupper inom vårt folk.

Den föregående talaren, herr Wallén, framförde en mycket lång önskelista, när det gäller jordbrukets berättigade krav. Jag vill emellertid inte ingå på några detaljer utan endast, herr talman, ansluta mig till den värdiga formulering, herr Skoglund gav i sitt första anförande när det gällde hjälpen till jordbruket. Inom parentes skulle jag till herr Wallén personligen vilja säga, att när herr Wallén, då han var ute och trampade i politikens träskmarker, inte ens drog sig för att draga in den där storfinsansen, som han fiskade med redan 1938, tyckte jag att det var så förlegat, att det gav en viss träng smak.

Med tanke på de åtgärder, som vårt folk måste vidtaga på alla områden, är det särskilt en angelägenhet som ligger mig varmt om hjärtat och som jag anser att det svenska folket har ögonen öppna för i alldeles särskild grad men som icke har berörts vare sig av de regeringsledamöter, som talade förra

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

söndagen, eller i de deklARATIONER, som avgivits av de flesta av dem. Det gäller den inre fronten och den inre fienden. Kommunisten Linderot förklarade nyss i ett anförande i första kammaren, att vi i vårt land skulle vara behäftade med något slags rysskräck. Vi veta förvisso, att en fara hotar oss från öster, men vi veta också, att det undermineringsarbete, som kommunisterna ha bedrivit i vårt land, förvisso icke heller kunnat stävjas i tillräcklig omfattning. Jag såg i en tidning häromdagen, att Sveriges kommunistiska parti i Göteborg hade erbjudit en partiet tillhörande daglig tidning för det billiga prenumerationspriset av 25 öre i veckan. Detta tyder på att det ligger subsidier och stora subsidier bakom. Vi äro säkerligen alla besjälade av det önskemålet, att vi vid det val som stundar skola kunna slippa att få några representanter för landsförrådiska rörelser i denna kammare. Man har icke minst från socialdemokratiskt håll ansett, att vid det riksdagsmannaval, som skall äga rum den 15 september i år, man skulle kunna möta upp så starkt vid valurnorna och med sådan ändrad politisk uppfattning på en viss kant, att man skulle kunna stänga ute de kommunistiska elementen. Ingen skulle bli mera glad om denna herr Lövgrens förmodan, som han framfört här, skulle bli verklighet. Det finns dock kanske vissa utsikter, att några mandat i denna kammare besättas av kommunister. Och i första kammaren ha vi ännu så länge ett kommunistiskt mandat, som gäller i flera år. Från högerhåll ha vi alltid förfäktat den åskådningen, att det hjälper icke bara med »medicinsk behandling», när man skall gå till rätta med de landsskadliga elementen, därför att det tar för lång tid; vi ha rekommenderat kirurgens skarpa kniv. Vi ha icke gjort det för att på något vis gå fram med våldsåtgärder, utan endast i känsla av att en kräftskada blir man icke av med utan genom ett radikalt ingrepp.

Det skall gärna erkännas, att 1939/40 års urtima och 1940 års lagtima riksdag ha bifallit Kungl. Maj:ts förslag om lagar på detta område, som ha varit långtgående. Vi fingo i januari 1940 lagen om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara, och i maj 1940 beslöts ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen, som stadgar avsevärt strängare straff och straff på ett tidigare stadium än förut. Och i juni 1940 fingo vi en förordning, visserligen med tidsbegränsad giltighet men dock en förordning angående upplösning av vissa statsfientliga sammanslutningar. Denna lag är dock behäftad med den allvarliga bristen, att därest en statsfientlig sammanslutning skulle förbjudas, så förbjudas därmed icke dess representanter att ta säte och stämma i Sveriges riksdag och i kommunala församlingar eller institutioner. Den hindrar dem alltså icke att inneha förtroendeposter i vårt samhälle.

Herr talman! Jag tror icke, att jag gör mig skyldig till någon överdrift, när jag säger, att opinionen mot landsförräderi ute i landet säkerligen är så stark, att riksdagen kommer att mötas med mycket stor förståelse, om den skulle fatta beslut om avsevärt strängare åtgärder på detta område än vad man hittills inskränkt sig till. Och jag skulle vilja göra regeringen, den för närvarande tomma regeringsbanken, den direkta frågan, adresserad till justitieministern: kan man förvänta att regeringen, därest de kommunistiska mandaten i andra kammaren icke skulle upphöra vid valen den 15 september, kommer med ytterligare effektiva åtgärder emot landsskadliga element i vårt samhälle?

Herr talman! Jag har uppehållit mig några minuter vid denna sista punkt, och jag har gjort det i känslan av att de påfrestningar, som vårt land hittills har utsatts för, kanske ännu icke ha nått kulmen, och att, när kulmen nås, det förvisso erfordras alla goda krafter för att vi skola kunna rida ut en hård storm. Den storm, som vårt broderland Finland så beundransvärt red ut under

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

tiden december 1939—mars 1940, den stormen är förvisso icke över. Och det skulle kunna rekommenderas envar att i den mån det är möjligt studera vad som nu sker i Finland. Ty vad som där sker vågar jag påstå är resultatet av ett intensifierat undermineringsarbete, som kan resultera i att vi i vårt land ställas inför än farligare och än svårare problem. Det undermineringsarbete som där pågår kan icke skyllas på att kärnan hos folket är anfränt eller dylikt. Utan att kunna konstatera orsaken måste vi dock göra klart för oss, att det pågår där ett sådant undermineringsarbete. Må vi i det kommande riksdagsarbetet förenas i känslan av att alla åtgärder, även sådana som måste te sig drastiska och radikala, äro dikterade av en önskan att stärka vårt svenska folks yttre och inre kraft. Vi få icke ett ögonblick inge de unga män, som stå kring den yttre fronten, den känslan, att det kan förefinnas brister på den inre fronten. Skola de kunna göra sin plikt måste de kunna göra det i fast förvissning om att den inre fronten är skyddad och utgör ett värn för dem. Så måste vårt arbete läggas.

Herr Wallén erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr von Seth yttrade några ord om att då jag var ute och trampade i politikens träskmarker — på samma ställen som herr von Seth! — drog jag fram även storfinansen, som jag enligt vad han ville minnas dragit fram redan 1938. Den skulle numera vara förlegad enligt hans mening. Det är möjligt, att den är förlegad hos herr von Seth, men dess fruktansvärda verkningar känner icke minst landsbygdens folk, vilket herr von Seth vid vissa tillfällen också ansett sig kunna representera. Storfinansen både finns och känns samt synes vädra morgonluft.

Härefter anförde:

Herr Andersson i Ovanmyra: Herr talman! Jag har begärt ordet i dag, icke för att hålla några högravande deklamationer utan endast för att komma med några korta enkla kommentarer till det politiska program, som för närvarande följes och som eventuellt även kommer att följas under den närmaste framtiden.

Jag har tänkt att börja med några antydningar om en sak, som redan omnämnts av några föregående talare. Det är vår försvarsberedskaps konflikt med jordbruksnäringen, som ju är en allmän visa ute i orterna och som man naturligtvis icke kan alldeles förbigå med tystnad. Vi äro ju på det klara med att det krävs starka åtgärder och att inkallelserna måste få den avsevärda omfattning, som de fått. Men å andra sidan har man frågat sig, om man icke kan skapa något större rättvisa beträffande fördelningen av dessa bördor, icke minst ute på landsbygden, där, som vi fuller väl veta, man utan misskund tagit ensamma jordbrukare på gårdarna, lämnande en hustru ensam hemma, som har fått klara sig bäst hon kunnat. Vi veta ju vilka svårigheter som varit förknippade med säningsarbetet, exempelvis under slika omständigheter, och huru det varit stort omöjligt att få hem karlen. Även om den inkallade varit uppsatt inom A-grupp hos kristidsnämnden, så har han dock suttit så hårt fast, att det varit omöjligt att få loss honom. Det har ju måhända blivit en ändring i sinom tid, men vi veta, att denna ändring i många fall kommit alldeles för sent. Vederbörande ha icke blivit hemsläppta förrän någon vecka efter den tid, då de bort vara hemskickade. Det är bra med det löfte, som försvarsministern gav i sitt söndagstal om att det skulle ske en rättelse härutinnan för framtiden. Jag må för egen del säga, att det glädde mig oerhört, när jag läste referatet över detta tal i måndagens tidningar. Det är i alla händel-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

ser ledsamt med vad som skett, och jag kan för egen del icke komma ifrån att man med litet god vilja redan i våras skulle kunnat ordna det hela litet smidigare och litet snabbare än vad som nu blivit fallet. Resultatet av detta sätt att sköta saken har ju exempelvis i min landsända bland annat blivit det, att många fält blivit oplöjda och osådda. Och det fanns sådana karlar, som i sin förtvivlan rent av sade: »När det gäller vårt försvar, är det då meningen, att bara vi bli utrustade med gevär och stå på post, så är det det-samma även om vi stå där och svälta ihjäl?» Det var ju — jag erkänner det — en viss överdrift i ett dylikt omdöme, men å andra sidan, om det skulle fortsätta på detta sätt, kan man icke komma ifrån att yttrandet har ett reellt underlag.

Jag vill sålunda säga, att även om vi gå ut ifrån att denna vittomfattande beredskapstjänst varit en tvingande nödvändighet, nödgas vi dock fasthålla därvid, att i oerhört många fall skulle, särskilt vad landstormens bevakningsuppgifter beträffar, den kvalificerade jordbruksarbetskraften kunnat utbytas mot annan i det produktiva arbetet mindre bunden och nödvändig arbetskraft än vad nu blivit fallet. De psykiskt depressiva följderna av dylik långvarig tjänstgöring, som många, icke minst jordbrukarnas söner, fått underkasta sig, kan jag icke behöva orda något om. Det har av försvarsministern i hans tal nämnts någonting om att man skulle beakta de synpunkter, som hysas av menige man, där man varit fullt på det klara med att det skulle bli en landsolycka, därest det finge fortskrida på detta sätt med den långvariga tjänst, som dessa få underkasta sig, och den ledsnad, för att icke säga något ännu värre, som blir en följd av ett dylikt förfaringsätt.

Stelbentheten i det militära skrivardömet och, låt mig säga, beredskapsbyråkratien äro också omständigheter, som vi fått konstatera under denna period. De hava dokumenterats främst genom de fatala inkallelsekungörelserna, som åstadkommo sådan villervalla och osäkerhet med massinkallelser, som sedan visade sig vara felaktiga på grund av den stilisering, som därvid användes och som gott hade kunnat undvikas. Ett annat utslag därav är det synnerligen långdragna utanordnandet av familjebidragen. Det har blivit påtalat, senast häromdagen från synnerligen auktoritativt håll, huru olämpligt det är med ett dylikt förfaringsätt, med denna långsamma prövning om och igen i flerfaldiga etapper, någonting som man tycker icke borde vara av behovet påkallat. För det tredje har det anmärkts på den senfärdiga behandlingen av permissionsansökningarna från jordbrukarsönerna. Jag skall icke utbreda mig i vidare mån härom, men jag hoppas, att det även på detta område skall ske rättelse i enlighet med försvarsministerns löfte häromdagen.

Jag skall lämna denna sida av saken, men när jag är inne på talet om skrivardöme och blankettbyråkrati, kan jag icke underlåta att även nämna något om den civila beredskapen och dess organisatoriska funktioner. Vi ha ju även på detta område begåvats med en mängd organ, som i många fall kunna sägas arbeta mer än över hövan. Jag har litet åskådningsmaterial med mig här, som kanske icke är så obekant för herrar ledamöter ute i kommunerna, där man begåvats med blanketter av allehanda slag och storlekar. Här är ett litet prov därpå. När jag gick till riksdagen i morse, gick jag in i en butik, där de hade en måttstock, och jag kunde konstatera, att blanketten var en halv meter lång. Denna blankett får man lov att ifylla, om man vill ha litet extra smörjmedel till sina maskiner. När jag kom till en handelsbod strax före slättern för att köpa en liter smörjolja, fick jag den upplysningen: Du kan icke få mer än två deciliter. — Jaså, det var väl i nättaste laget. Ha vi verkligen så ont om den varan? Det är ju icke mer än som går i smörjkannan; hur gör man då sedan den är förbrukad? — Ja, då lär du få komma

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

igen och köpa ytterligare 2 deciliter. — Om man vill undvika detta besvär med att köpa i etapper om två deciliter, finns utvägen att anlita denna blankett. Om man till exempel vill ha en hel liter olja på en gång, såsom man är van vid, skall man ifylla denna ansökan, som är ställd till leverantören, d. v. s. handlanden i byn. Man får gå till kristidsnämnden och få en blankett, och sedan skall denna ansökan inlämnas till leverantören. Denne skall i sin mån pröva ansökan och befordra den vidare till kristidsnämnden, som sedan skall avgöra, om vederbörande jordbrukare kan anses berättigad att i sinom tid få ut denna liter smörjolja. Man måste gå denna kruserliga omgång för att få del av denna synnerliga förmån. Ja, kristidsnämndernas ordförande fråga sig: Varför behöver man ovillkorligen först gå till leverantören, varför icke skicka in blanketten direkt till kristidsnämnden, som är den som skall avgöra frågan?

Jag har här ett annat dokument, som jag förmodar icke är obekant. Det är »deklaration angående bränsleförbrukning». Det är ju ett aktstycke, som har åtskilligt innehåll. Det är uppdelat i fem stora avdelningar. Vad dessa olika avdelningar innehålla må vara en sak för sig. Men låt mig taga en av dessa avdelningar, den fjärde, såsom ett litet exempel. Den avser »antal rum och lokaler med tillgång till centralvarmvatten» och innehåller åtta kolumner. I den första av dessa skall man ange »antal dagar, som varmvatten tillhandahålls under uppvärmningsåret 1938—1939». I nummer 2 skall uppges »hela antalet bostadsrum (inkl. kök) med tillgång till badrum», i kolumn 3 »hela antalet andra lokaler med tillgång till badrum», i kolumn 4 »hela antalet bostadsrum (inkl. kök) med tillgång till duschrum», i nummer 5 »hela antalet andra lokaler med tillgång till duschrum», i nummer 6 »hela antalet bostadsrum (inkl. kök) med tillgång endast till tappställen», i nummer 7 »hela antalet andra lokaler med tillgång endast till tappställen» samt i nummer 8 »totalt antal bostadsrum och andra lokaler, för vilka varmvatten tillhandahålles». Vad skall då en jordbrukare behöva fylla i? Ja, det står inunder: »Uppgiftsskyldighet föreligger icke beträffande ved, som av ägaren eller innehavaren av den fastighet, där veden avverkats, användes för hushållsförbrukning å fastigheten — — —.» Det vill med andra ord säga, att »husbehovsbränningen» skulle vara deklaraionsfri. Men jag kan icke underlåta att tycka synd om alla andra stackars krakar, som icke falla under denna kategori — var nu gränsen går kanske blir en kinkig historia — och som nödgas deklarerat bl. a. sina ordinarie och icke ordinarie tappställen både här och där i sin omgivning.

Herr talman! Jag vill verkligen säga det, att det här är någonting i släkt med de härom året avfordrade uppgifterna om krusbärsbuskarna och hallonstånden vid fastighetsdeklarationen. När våra krisorgan excellera i att dokumentera sin arbetsintensitet och fantasirikedom på detta sätt, då vilja vi betacka oss. Säkerligen göra vi saken större tjänst med en förnuftigare anpassning till dagsituationen i prishänseende. När så sker i tillbörlig mån, lösa sig leveransproblemen ganska bra av sig själva, därom bär erfarenheten till fullo vittnesbörd.

När jag är inne på denna sak, skulle jag i förbigående även vilja röra vid en annan mycket betydelsefull fråga, som är släkt med denna, och det är jordbrukets prisförhållanden. Frågan har berörts förut, och jag skall icke alls breda ut mig. Jag är övertygad om att var och en, som något så när känner till småbrukarnas förhållanden, måste erkänna, att om några dras med bekymmer för tillvaron just nu, så är det just denna yrkeskategori. Vi hoppas och förvänta av regering och riksdag — närmast då det utskott, som skall behandla jordbruksfrågorna — att jordfolkets bekymmer i närvarande stund

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

röner den förståelse, som ur folkförsörjningens egen synpunkt är den klokaste och mest välsignelsebringande.

Herr talman! Jag vågar påstå, att jag icke är någon kverulant, som älskar att bara finna fel utan att erkänna allt gott, som dock göres för gamla Sveriges och dess medborgares skydd i dessa prövossamma tider. Men vår tolerans av »vad-far-gör-är-alltid-det-bästa»-politiken får dock ej drivas så långt, att vi säga ja och amen till allt utan att påtala de uppenbara fel och brister, som vidlåda även vårt gemensamma politiska verk.

Vad jag här sagt är endast folkets röst hos menige man ute i bygderna, och den bör gå »till Kungen fram», även när den i bästa välmening avviker en smula från den gängse »hallelujastämning», som anses höra till det allmänna fosterländska ceremonielet. En regering som bekänner sig till demokratien lyssnar dock, förutsätter jag, gärna till rösterna från folkdjupen.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av förhandlingarna.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Under den pågående debatten har det riktats en hel mängd anmärkningar mot fullgörandet av landets försvarsberedskap och mot försvarsväsendets sätt att handhava åtskilliga av sina uppgifter. Jag vill för min del icke förneka att här finnes gott utrymme för kritik. Jag kan däremot icke förstå, att det var nödvändigt för den siste ärade talaren att bland sina anmärkningar även ta upp frågan om formuleringen av värnpliktsinkallelserna i september månad i fjol. Det är att tala om den snö, som föll i fjol. Utvecklingen visar väl om något, att det svenska försvarsväsendet lärt av erfarenheten just i fråga om inkallelserna. Det kan dock inte ha undgått någon av denna kammares ledamöter, att vi under våren och sommaren undan för undan fått göra så stora inkallelser, att vi till sist närmade oss fullständig mobilisering, utan att det har fallit mera starkt i ögonen vare sig i Sverige eller utlandet. Den prestation, som då genomfördes, kommer att stå som ett ärorikt blad i svenska försvarsväsendets historia. Detta visar, att man dock lärt av erfarenheten och kommit bort från de tungrodda kungörelserna, kyrkklockeklämtningen och allt detta. Jag har bara velat påpeka, att det dock även i utvecklingen finnes ljusa sidor, som man icke skall glömma bort, och att det icke finnes anledning att understryka misstag, som blivit tillrättade.

Herr von Seth klagade, och detta givetvis med rätta, över att man icke har kunnat giva de inkallade en målsättning, att man icke kunnat göra klart för dem, varför den ena eller den andra saken måst ske, och varför situationen just har krävt de offer, som vid varje tillfälle fått givas. Jag tror emellertid att envar, som vill tänka över saken, måste säga sig, att detta är i mycket liten utsträckning möjligt. Det är ju ofta så, att förefintliga anledningar till försvarsberedskapsåtgärder i varje situation stå i sådan förbindelse med utrikespolitiken att vi faktiskt icke kunna inför offentligheten meddela, vad det är vi frukta. Om vi vid varje tillfälle skulle tala om detta, kunde det otvivelaktigt leda till komplikationer med andra makter, något som vi icke vilja framkalla. Men det är klart, att anledningar finnas, som man borde ha kunnat förklara.

Jag vet kanske mera om klagomålen än vad någon annan haft tillfälle inhämta. Jag vet, att det till exempel klagats oerhört mycket över att de inkallade soldaterna icke från början fått tillräcklig övning, att de icke fått skjuta, icke fått öva sig i rörligt krig o. s. v. utan i stället i stor utsträckning använts för att göra fältbefästningar och andra fasta anläggningar. Men jag frågar er,

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

ärade kammarledamöter: Kunna vi, envar av oss, utan vidare säga, att det hade varit riktigare att börja med övningar, eller att det varit riktigare att börja med befästningsanläggningar? Det är en fråga, som man måste besvara olika i varje särskilt fall, och för att man skall kunna giva ett riktigt svar på den frågan, måste man även ha en militär insikt, som praktiskt taget de flesta av oss icke äga.

Herr von Seth klagade vidare över krigsavlöningsreglementet och dess orättvisor. Jag skall icke fördjupa mig i det kapitlet. Jag är icke på något sätt nöjd med detta reglemente. Jag har lagt fram förslag därom för riksdagen, som godtog förslaget. Ingen av oss har någon anledning att känna sig särskilt smickrad av vad vi den gången gjorde. Men vi skola dock icke glömma, att vi behöfde ett dylikt krigsavlöningsreglemente. Det gällde att göra ett sådant snabbt, och det är i alla fall bättre att ha ett sådant reglemente än att icke ha något alls. Men även på detta område ha vi givetvis gjort stora erfarenheter. Det är icke mera än en månad sedan jag efter en utförlig motivering föreslog en reformering av krigsavlönningssystemet. Det har uppdragits åt försvarsväsendets lönenämnd att verkställa erforderlig utredning. Jag hoppas att arbetet härmed pågår, så att man på grund av gjorda erfarenheter kan skapa ett bättre system för krigsavlönning än vi nu ha.

Det har här snuddats något vid familjebidragsfrågan, men det må kanske förlåtas mig, om jag icke fördjupar mig i detta oerhört omfattande spörsmål. Kammarens ledamöter känna till, hurusom vi, på grund av att det icke fanns något familjebidragssystem för förstärkt försvarsberedskap och mobilisering, förra hösten tvingades genomföra en provisorisk ordning i avvaktan på att riksdagen skulle bli i tillfälle besluta om ett nytt sådant system, där kommunerna inkopplats som medverkande. Vi ha genomfört detta nya system mitt under mycket omfattande inkallelser, då praktiskt taget hela den svenska försvarsmakten var satt på fältfot. Ingen skall förvåna sig över att det under sådana omständigheter framträdde svårigheter under övergångstiden. Det är orimligt att begära, att det icke skulle bli kantigheter och annat att beklaga sig över vid genomförandet av detta nya system. Jag vågar påstå att förhållandena undan för undan förbättrats, och man kan säga, att kommunerna kommit ganska bra i gång och att de civila myndigheterna överhuvud taget äro fullt i farten.

Jag tror, att man alltjämt kan klaga över takten vid behandlingen av familjebidragen i de militära instanserna. Den saken ha vi också uppmärksammat. Det gjordes för snart två månader sedan en materialinsamling i denna angelägenhet. Från de olika förbanden fingo vi del av erfarenheterna och redogörelser för arbetets organisering o. s. v. Det är givet att vi på grund av detta material funno var bristerna lågo, och det är ju också ganska självklart, att justeringar skola åstadkommas. Men den väsentliga orsaken till dröjsmålen är mängden av ansökningar. Ett infanteriregementes depå fick sålunda på en gång mottaga 7,000 ansökningar. Man får kanske icke någon riktig uppfattning om vad denna siffra — 7,000 ansökningar — betyder, men det är en stor mängd, och det är så många, att det behövs mera personal och mera lokaler för att snabbt kunna genomföra granskningen härav än som överhuvud taget varit möjligt att skaffa. Jag kan icke påstå annat, än att vissa av dessa förseningar haft anledningar, som det icke varit lätt att bemästra. Jag skulle här vilja tillägga, att det finnes ett stort område, där — det vill jag gärna erkänna — det svenska försvarsväsendet befinner sig på en omodern nivå. Jag syftar då på det stora frågekomplex, som kan kallas för man-skapsvärden. Jag vill fästa uppmärksamheten på att man i fråga om denna

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

tjänstegren icke gjort någonting förrän under de allra sista åren. Här gäller det att bygga upp något alldeles nytt, någonting som den nu befintliga personalen vid försvarsväsendet ju aldrig blivit intrimmad på eller lärt att handhava. Vi ha försökt klara saken med tillhjälp av alla möjliga krafter bland de värnpliktiga själva. Men det är självklart, att det endast kan bli improvisationer. Det är ett område, där en mycket genomgripande reform av vårt försvarsväsende är tvingande. Frågan härom bör också tagas upp, men jag vill fästa uppmärksamheten på att det icke är lätt att mitt under stora inkallelser och förstärkt försvarsberedskap, då alla tillgängliga arbetskrafter äro ansträngda till det yttersta, taga upp till genomförande stora och vidlyftiga organisationsspörsmål. Det kan icke hjälpas; även om man ser, att behovet är trängande, måste man skjuta sådana saker på framtiden, till en tidpunkt, då man kan räkna med en mera bestående andhämtningspaus.

Sedan har här i dag, som alltid och helt naturligt, talats om slöseriet med försvarsväsendets medel. Jag säger, att det är naturligt. Även jag vet, att det på detta område slösas mycket och slösas dumt. Användningen av medel i försvarsväsendet sker väsentligen på två områden: vid den centrala upphandlingen och vid den lokala. På det senare har det gällt anskaffandet av förnödenheter till alla de tusentals självständiga förbanden, som vi ha haft uppsatta. Beträffande användningen av medel för den centrala upphandlingen vill jag fästa uppmärksamheten på att här har genomförts en reform, som förut här har varit på tal. Vi ha nämligen tillskapat ett särskilt verk, kallat statens ammunitionsnämnd. Det är ett väsentligen civilt verk, som verkställer upphandling och tillverkning av alla ammunitionseffekter för försvarets tre grenar. Vi ha likaledes lagt försvarsväsendets fabriker och anstalter under statens verkstadsnämnd, som även den är ett verk med huvudsakligen civil ledning. Vi ha inom industrikommissionen en avdelning, krigsmaterielavdelningen, som utövar en genomgripande kontroll beträffande alla större leveranser av krigsmateriel i övrigt. Det finnes vidare inom industrikommissionen en särskild prisavdelning, som med mycket stort allvar ägnar sig åt att förhindra onödigt höga priser å de produkter, som skola centralt upphandlas. Det är otvivelaktigt, att genom dessa anordningar sparats in miljoner kronor under det gångna året. Jag har själv den uppfattningen, att det nu är mycket kraftigare kontroll beträffande den centrala upphandlingen än förut. Och jag tror icke längre man kan tala om att det nu är något slöseri. Men annorlunda förhåller det sig givetvis ute vid de många truppförbanden. Det är många ting som samverka härvidlag. Det kommer centrala direktiv, och dessa skola sedan tolkas av ett otal människor. Då är det givet, att det kan råda olika meningar. Det blir olika tillämpning av bestämmelserna. Somliga människor göra sig skyldiga till missuppfattningar och förfara olämpligt på olika sätt och vis. Vi få också komma ihåg, att vi omöjligen under fredstid kunna ha så många människor fast anställda, som behövas för att handha den ekonomiska förvaltningen under krigstid. Vi skola icke glömma att vår krigsorganisation — det är väl likadant i andra länder — är åtminstone 10 gånger så stor som vår fredsorganisation. Det kan icke undgås, att vi vid mobilisering få anlita reservbefäl, vanliga värnpliktiga och krigsfrivilliga, för att taga hand om många betydelsefulla ekonomiska angelägenheter. De ha icke alla den erforderliga erfarenheten och rutinen. Följden blir naturligen, att det vidtages en mängd dispositioner, som äro oriktiga och som leda till slöseri. Det är väl ingen som inbillar sig, att icke både regeringen och den centrala försvarsledningen har det allra största intresse av att det sparas på kronans medel. De kunna icke ha intresse av att försvarsväsendet råkar i ekonomiskt vanrykte, och därför nedlägges det ett oerhört arbete för att söka övervaka detta område och

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)
åstadkomma rättelse, där så är möjligt. Jag vill till exempel fästa uppmärksamheten på att vi under den närmast förgångna tiden infört en ny institution, då vi vid fältförbanden anställt civila ingenjörer för att ha överinseende över bilar, avståndsmätninginstrument, centralinstrument och andra mekaniska anordningar, för att se till att icke en dyrbar materiel förfares, utan att allting får sakkunnig skötsel. Jag vill för min del visst icke på något sätt ha sagt, att det icke slösas. Jag vill endast säga, att det föreligger ett stort intresse även från den militära ledningens sida att arbeta på en förbättring av förhållandena. Det går jämt och ständigt ut paroller och uppmaningar från militärledningens sida om iakttagande av sparsamhet i det och det avseendet. Jag kan icke för min del erinra mig, hur många gånger det har gått ut maningar från ledningens sida till vederbörande, att det skall sparas på bensin. Men vi veta alla, att det slösas ändå, därför att det finnes bland så många människor alltid en del personer, som ha dåligt omdöme och bristande ansvarskänsla. Det är icke så lätt att få tag i dem och få ändring till stånd, och därför får jag tyvärr medgiva, att det fortfarande slösas. Men samtidigt vill jag understryka, att vad som kan göras för att söka se till, att man i militärväsendet icke slösar med statens medel, också göres.

Sedan ha här förts på tal vissa klagomål beträffande nykterhetstillståndet vid truppförbanden. Det är mycket svårt att få en verklig bild av hur det verkligen förhåller sig därvidlag. Jag vill för min del naturligtvis icke här säga, att det icke har varit mycket spritmissbruk bland de inkallade. Jag går så långt, att jag säger, att det är ganska sannolikt, att människor, som varit inkallade, supit mera i det militära, än de gjort hemma. Jag tror nog, att man kan säga, att orsaken därtill i viss mån varit den, att de ha det bekymmersamt. Det har varit långtråkigt. Det finns en viss lockelse till att få tillfälle till omväxling, varigenom man kan glömma den trista verkligheten. Av statistiken över fylleriförseelserna framgår det dock knappast att det militära fylleriet med hänsyn till det stora antalet inkallade varit särskilt mer framträdande än det civila. Jag skulle föreställa mig, att de militära fylleriförseelserna under det gångna året varit en tiondel av de civila. Och vi ha väl haft mer än en tiondel av den manliga befolkningen inkallad till militärtjänstgöring. Även på detta område ha de militära myndigheterna försökt öva inverkan. Jag tror, att andra kammarens ledamöter funnit, hurusom bl. a. kommandanten i Bodens fästning och militärbefälhavaren på Gotland gjort stora ansträngningar för att moraliskt påverka de inkallade till större nykterhet. Jag kan här omnämna, att den 11 juli lät överbefälhavaren utgå en särskild högkvarterensorder till hela försvarsväsendet. I denna order fäster han uppmärksamheten på tjänstgöringsreglementets föreskrifter om befälets skyldighet att se till, att det blir ett nyktert levnadssätt vid de militära förläggningarna, och att man ser till att gällande bestämmelser om spritdrycker, som äro ganska stränga, också efterlevas.

Samtidigt fäste han befälets uppmärksamhet på vikten av det personliga exemplet, på att det personliga exemplet är betydelsefullt. Alltså, vad gäller försök till påverkan genom övertalning och påpekanden av det nödvändiga och riktiga i att iakttaga ett nyktert levnadssätt, har mycket gjorts. Men det är ju klart, att det räcker icke. Man kan nog i dessa avseenden icke så lätt tala folk till rätta, utan naturligtvis borde det ha statuerats ett och annat drastiskt exempel för att göra vederbörande uppmärksamma på sina plikter och skyldigheter.

Men jag vill å andra sidan säga, att det är icke så lätt att statuera exempel, ty det är oerhört svårt att få åklagare. Det har t. ex. de senaste dagarna gjorts en stor affär i pressen av en undersökning, som Nykterhetsvän-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

nernas landsförbund genomfört. Men jag vill säga, att denna undersökning har icke något större värde såsom ett medel för att åstadkomma rättelse. Man har skickat ut frågeformulär till allehanda personer. Dessa personer ha skildrat sina intryck. De ha varit högst växlande. På sina håll har det varit ganska gynnsamma rapporter, och på sina håll har det varit mycket upprörande saker, som förts fram. Denna undersökning har emellertid överlämnats till mig, men samtidigt påpekades det, att uppgiftslämnarna önskade icke att deras namn finge användas vid försök att komma de påtalade missförhållandena på spåren. Det är mycket mänskligt att man drar sig för de konsekvenser, som kunna följa av att man påtalar ett missförhållande. Men samtidigt måste jag ju säga: Hur skall den militära ledningen, som nu fått undersökningen till sig remitterad från mig, kunna åstadkomma några bestraffningar? Eller hur skall den kunna ställa folk till ansvar, när den ju icke har annat än ett naket papper, där i mycket vaga ordalag vissa missförhållanden skildras men där man icke har någon uppslagsända för att kunna göra en undersökning, som kommer direkt på sakens kärna?

Jag menar, att om det finnes ett allmänt intresse av att dessa ting skola påtalas för att man skall kunna genom statuerade exempel injaga respekt, då erfordras det, att vi litet var icke äro rädda för att tala om, vad vi veta om dessa ting, och att vi stå för vad vi säga. Skulle på det sättet skapas en och annan martyr, kan saken vara värd det. Man borde väl, om det behövs, kunna bli martyr för sin tro. Det är ju ett stort ändamål det gäller.

Jag har bara velat säga, att det fordras från deras sida i samhället, som här eftersträva bättre förhållanden, större och modigare insatser för att man skall kunna komma till sakens kärna.

Till sist ber jag att få taga upp frågan om avlösningen. När jag lyssnade på herr Andersson i Ovanmyra, då han skildrade hur illa man skött avlösningen tidigare och hur mycket bättre det har blivit, fick jag det starka intrycket, att han menade, att den goda viljan hade förut icke funnits utan kommit mera på slutet; den hade icke funnits i början. Då gjorde jag den reflexionen, att herr Andersson i Ovanmyra nog i denna fråga har satt sig i ett lufttomt rum. Jag undrar också, om icke många av dem, som kritiserat det bristande avlösningssystemet, ha suttit i ett lufttomt rum och icke tagit hänsyn till den yttervärld, som har påverkat våra handlingar i denna fråga.

Det har yttrats från något håll här — mycket förståndigt — att det skulle vara till den största fördel för de värnpliktiga, om de kunde få veta, hur länge de skulle vara inkallade och när de kunde bli avlösta, så att de kunde anpassa sitt militära och civila liv efter några fasta regler. Ja visst, det skulle vara utomordentligt bra, om någonting sådant kunde ske. Men det är just detta, som icke har kunnat ske, beroende på händelsernas utveckling.

Låt mig giva kammaren en skildring av vad som här har förekommit! Det är nämligen mycket lättare att skildra en sådan sak efteråt än under den tid som utvecklingen pågår.

Alla minnas, att i början av september yttrade statsministern i ett radiotal, att åtminstone för arméns del skulle man kunna tänka sig en avlösning i sexveckorsperioder. Vi sågo saken så. Då försökte vi alltså att giva de värnpliktiga en ledning. Det var nämligen så, att vi hade tagit in en del landstormsförband, som vi så småningom reducerade. Vi hade tagit in några få linjeförband, en liten beredskap av armétrupper. Vidare hade — det är naturligt — flygvapnet, flottan och kustartilleriet fått intaga en högre grad av beredskap. Vi hade alltså tagit in en så liten del av armén, att det var ingen konst att ordna med avlösning på mycket gynnsamma villkor. Men innan de första sexveckorna gått, hade förhandlingarna börjat i Moskva mellan Finland och Ryss-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

land. Situationen hade försämrats här uppe i Norden. Och när linjeförbanden hade gjort sina sex veckor, vågade vi icke låta dessa nu i sex veckor övade förband gå hem för att omedelbart avlösas av nytillkomna övade, utan vi tvingades redan då att frångå avlösningssystemet och låta linjeförbandens avlösning överskjutas. På så sätt fingo vissa regementen såsom Södra skåningarna och Svea livgarde och några till icke sex veckor utan nio. På samma sätt var det med det territoriella luftvärnet. Vi kunde icke göra en tvär avbytning utan måste låta det bli överskjutning, för att det nya manskapet skulle få träning. Även där blev sålunda avlösningen uppskjuten. Därefter gick ju praktiskt taget avlösningen vid armén i lås ända fram till april månad eller rättare sagt slutet av mars. Det var det enda avsteg som skedde under vintern med vissa undantag, som jag strax kommer till.

Samtidigt försökte vi räkna ut hur vi skulle kunna avlösa flygvapnet, flottan och kustartilleriet. Där var ju större delen satt på fältfot. Där fanns icke folk att göra många avlösningar. Man kom till att det skulle vara möjligt att genomföra en avlösning, som beträffande flygvapnets mekaniker motsvarade fem månaders tjänstgöringsperiod, beträffande flottan sex månader samt beträffande kustartilleriets manskap tre månader och i fråga om kustartilleriets befäl sex månader. Så kommo vi fram till de första årsklasserna vid kustartilleriet enligt avlösningsplanen skulle rycka ut. Vad hände? Jo, när en årsklass blivit avlöst, kom kriget mellan Finland och Ryssland. Vi kunde icke fortsätta. Vi blevo nödsakade att införa högre beredskap vid kustartilleriet. Det gick ej att genomföra avlösningsplanen vare sig nu eller senare under vintern för de vapengrenar jag talat om.

I samband med finsk-ryska kriget blevo vi nödsakade att göra en kraftsamling av trupper i Norrbotten för att vara säkrade för alla eventualiteter. Vissa styrkor sammandrogos i början av december och i början av januari samt togos upp till övre Norrland och förlades där. Läget var så spänt, att vi kunde icke låta dessa trupper gå hem under den tiden för att samtidigt transportera dit andra styrkor, om vilka vi icke visste, vilket ögonblick de skulle kunna behövas för andra ändamål.

Så fingo trupperna stå i övre Norrland tills det finsk-ryska kriget var slut i början av mars. Då började vi, så snart det var möjligt med hänsyn till materielen, förläggningstrymmenas iordningställande och allt sådant, hemtransportera och hempermittera dem. De började resa. Somliga hunno hem, somliga träffades på tåget av en ny order att fortsätta till andra gränstrakter, där bevakning krävdes, därför att kriget flyttats över till Norge. Så fingo dessa trupper, som stått uppe i Norrbotten, inställa sig på andra områden utan att få någon hemförlovning. Samtidigt inkallades för täckande av luckorna i bevakningen betydande delar av försvarsmakten i övrigt. Praktiskt taget hela linjen sattes undan för undan upp. Av landstormen utkallades så småningom sex sjundedelar.

Det kan naturligtvis diskuteras, huruvida detta var nödvändigt. Regeringen ansåg det nödvändigt. Jag för min del anser, att det var en lycka för landet, att det blev oss möjligt att så pass stillsamt och utan åthävor få en stark neutralitetsvakt på fältfot, beredd att möta de påfrestningar, som kunde komma. Så länge kriget pågick i Norge kunde vi väl icke minska denna beredskap. Den stod kvar.

Mina vänner! Vi hade alltså så småningom kommit därhän att våra linjeförband voro organiserade. Vad betyder det? Jo, att de värnpliktiga tillhörande armén gingo ut i fält med undantag för några äldre årsklasser vid infanteriregementena. Det var alla av beväringen, som icke voro utkallade.

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

Av landstormen voro, som sagt, sex sjundedelar ute. Kan någon människa räkna ut, hur det skulle varit möjligt att skaffa avlösning under sådana förhållanden? Är det någon, som förvånar sig, när jag säger, att det var av tekniska skäl omöjligt att göra avlösning? Det kunde ju icke ske. Vi medgävo hempermitteringar i den utsträckning vi kunde göra det för att förse jordbruket med arbetskraft. Men det fanns icke några möjligheter att avlösa den stora massan. Det är således icke alls på det sättet, som man säger, att den goda viljan saknats. Både regeringen och den militära ledningen ha haft en levande känsla av att det ej är nyttigt att ha värnpliktiga liggande ute månad efter månad. Vi veta, att det ej är möjligt att på det sättet upprätthålla andan. Och vi skulle ingenting hellre önskat än att kunna göra avlösningar.

Nu är kriget för tillfället borta från Norden. Vi känna med oss, att vi befinna oss i ett lugnare skede. Då är det självklart, att vi skola begagna detta lugnare skede för att försöka, om vi kunna få genomförd den hempermittering, som vi önskat göra tidigare men icke kunnat.

Det var någon, som sade här, att det kan vara på tiden, att de värnpliktiga, som ha legat ute sedan september månad, äntligen nu få utsikt att komma hem. Jag vill säga: Huvuddelen av de förband av linjen, som varit utkallade före den 9 april, är redan hempermitterad. Det finnes — det vill jag ej förneka — fortfarande några små grupper av tidigare utkallad värnpliktig personal, som ännu icke kommit hem. Men det har sedan tre veckor tillbaka pågått ett intensivt arbete för att plocka ut ur alla förband sådana värnpliktiga, som kommit dit före april, och skapa förutsättningar för hemförlovningar av alla småförband inom armén, som ha personal inkallad före april. Det måste vara en fråga om dagar, innan alla sådana värnpliktiga vid armén — om jag undantar befälet — som äro inkallade före den 9 april, äro hemma.

Vi ha ansett oss kunna minska omfattningen av vår markbevakning i stor utsträckning. Vi ha låtit en del av landstormsförbanden gå hem. Det genomföres nu ett avlösningssystem. Avsikten är att så snart som det av tekniska och andra skäl är möjligt också de linjetrupper skola bli hempermitterade, som inkallades den 9 april och dagarna därefter. Samtidigt skapas det täcktrupper av mindre omfattning för att vara till reds och taga första stöten, om en olycka skulle hända. Vidare organiseras de hempermitterade förbanden så, att manskapet skall på mycket kort varsel kunna rycka in, och i samma ögonblick som manskapet är på förbandet skall det också vara färdigorganiserat. Materielen står färdig, hästar finnas tillgängliga, allt är i ordning för att man mycket snabbt skall kunna göra en koncentrerung till den plats, där det behöves.

På det sättet försöka vi att utnyttja den lugnare situation, vari vi befinna oss, för att få till stånd en hempermittering. Och denna genomföres med all möjlig kraft. Jag förstår, att det finnes ändå någon anledning att säga från jordbrukets sida: Det behövs mera arbetskraft; de hinna ej hem i tid. Beträffande landstormen har redan genomförts den principen, att alla A-, B- och C-grupperna — om jag så får säga — på kristidsnämndernas listor skola hempermitteras. Alla i gruppen A vid linjeförbanden skola hempermitteras. Och vi undersöka, i vilken utsträckning det är möjligt att taga hem även B- och C-grupperna vid linjeförbanden, även i de fall där man räknar med att linjeförbanden icke komma hem förrän efter några veckor.

Där ha vi i stort sett den tankegång, som för närvarande ligger bakom behandlingen av denna fråga. Jag vill säga med anledning av ett yttrande, som någon hade här, att vad vi nu göra är icke något system, som vi kunna ga-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)
 rantera någon framtid för, ty vi veta icke, i vilket ögonblick situationen kan försämrast. Vi veta icke, när på nytt krigsfaran kryper oss närmare. I samma mån det sker tvingas vi ju, som jag redan antytt, att på nytt öka vår beredskap och låta folket komma in igen, låta fältförbanden på nytt uppstå för att möta de påfrestningar, som kunna komma.

Jag tror, att det är ganska onödigt, om man försöker göra gällande, att icke jag och för resten alla, som ha ansvaret för försvarsväsendet, ha en levande känsla av betydelsen av att vår skörd blir bärgad, att vår jord blir besädd och att allt göres för att hålla det produktiva livet i gång. Jag menar ingalunda — det har jag heller aldrig sagt, fastän man vill göra gällande det — att försvarsväsendet skall gå före sådd och skörd. Men vad jag däremot fasthåller, det är att landets försvar får ju ändå gå före allting annat. Därmed menar jag, att i det ögonblick, när olyckan kommer över oss — vi skola hoppas att den icke kommer — få vi släppa allting annat vad vi ha för händer och som vi icke längre orka ha i händerna för att ägna oss åt uppgiften att sköta försvaret. Det tror jag alla äro överens om. Det är icke bara en teoretisk riktighet i den saken utan en praktisk nödvändighet.

Det innebär naturligtvis ej, att vi icke skola, när vi känna att det icke finnes någon omedelbar fara, låta jordbrukets och näringarnas intresse gå före försvarsväsendets. Det är också nödvändigt.

Därför menar jag, att vi få ej invagga oss i föreställningen, att nu, när man kan göra som vi göra, nämligen låta beredskapen kvarstå, hålla den effektiv men intaga en lägre beredskapsgrad och låta folket bli hempermitterat, detta är ett tillstånd, som kan existera för all framtid. Det veta vi ingenting om. Det är icke vi, som bestämma det, utan det är det yttre händelseförloppet. Vi få alltid vara beredda att om det är behöfligt göra de offer, som äro nödvändiga för att kunna använda vårt försvar i den mån det är möjligt till att trygga landets självständighet.

Ordet lämnades för kort genmäle till herr **von Seth**, som yttrade: Herr talman! Då jag begärt ordet för replik, vill jag betyga herr statsrådet, att det ingalunda skett för att gå in i något slags polemik utan tvärtom. Då jag gick in på frågan om en viss målsättning och orientering av truppen, skedde det i känsla av att den intellektuella nivån hos vårt svenska folk är så hög, att det kan medföra en viss fara, om truppen ingenting vet. Jag är också övertygad om, att den brinnande försvarsvilja, som de inkallade ha, i någon mån kan eftersättas, om de arbeta så att säga i blindo. Jag förstår fuller väl — vi göra det alla — de oerhört stora svårigheter, som möta, då det gäller att lämna en orientering, men jag är övertygad om att redan den diskussion, som här förts i ämnet, i den mån den bringas till offentlighetens kännedom, kommer att medföra en viss nytta.

Vidare anförde

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det hördes nyss en röst ur det förgångna. Med anledning därav skulle jag vilja göra en liten kommentar, innan jag ingår på det, som är dagens stora fråga. När jag talade om en röst ur det förgångna, så syftade jag icke på att rösten tillhörde en medlem av det svenska riddarhuset, d. v. s. en samhällsgrupp, som historien redan »detroniserat» och som nu tagit tjänst hos dagens mäktige och därvid naturligtvis alltid försökt komma så långt som möjligt åt höger. Nej, jag tänkte närmast på att det var en röst — en ropandes röst i öknen — som upprepade en del paroller, vilka för ett halvår sedan ännu »gingo för sig» i Sverige, men som numera verka

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

fullkomligt främmande. Jag skulle vilja säga både denne och alla andra halvfeodala bratteborgare, att det icke är den socialistiska samhällsordningen, som nu i Sverige står på avskrivning och som visat och var dag som går visar sin egen orimlighet. Det är den bestående samhällsordningen, som störtat folken i krigets elände. Det sades, att det behövdes kirurgiska åtgärder för att göra slut på kommunisternas representation. Jag kom omedelbart att tänka på de kirurgiska åtgärder, som viddogs i vintras. Man nämnde nämligen herr Lövgrens namn. På tal om kirurgi kan det vara anledning att påminna om en liten diskussion, som f. n. pågår i Norrbotten mellan å ena sidan högerns tidning och å andra sidan socialdemokraternas tidning, i vilken senare herr Lövgren för pennan. Högertidningen skrev för en månad sedan ungefär så här: Det är märkligt, vad de tappra och oöverbanneliga socialdemokraterna numera blivit tystlätna gentemot kommunisterna. De gingo förut så duktigt till storms mot kommunisterna och lovade utrota dem, men nu tyckas de sannerligen fullständigt ha tappat kuraget, medan kommunisterna resa sina huvuden allt fräckare. — På dessa fruktansvärda förolämpningar svarade herr Lövgren i den åsyftade norrländska socialdemokratiska tidningen ungefär sålunda: Det är verkligen ett förfärligt svineri av Norrbottens-Kuriren att skriva så om socialdemokraterna. Vi hade skött allt så bra under den finsk-ryska konflikten och slagit ned kommunisterna, så att de fått lov att »krypa ned i skorna». De skulle icke kunnat resa sig, om icke Norrbottens-Kurirens anhängare ställt till med attentatet mot Norrskensflamman, vid vilket fem personer fingo släppa till livet. Kommunisterna blevo martyrer. Under sådana förhållanden borde Norrbottens-Kuriren sannerligen icke anklaga oss socialdemokrater för att kommunisterna nu resa huvudet. — Detta kommenterande svar från herr Lövgren innebär ju ingenting annat än en anklagelse mot de människor, som representera den yttersta reaktionen i vårt land, för att vara moraliskt ansvariga för ogärningen mot Norrskensflamman. Herr von Seth tillhörde vinterns krigsaktivister. Vi kunna i dag i ljuset av den senaste tidens historiska utveckling utan tvekan fastslå, att hade dessa herrar, som försökte föra ut Sverige i ett hopplöst och reaktionärt krig, lyckats med sin avsikt, så hade följden blivit en katastrof för det svenska folket. Man har talat om landsförräderi. Kan man tänka sig någon mera landsförrädisk verksamhet än en verksamhet, vars öppna syfte var att kasta ut folket i ett krig? Dessa herrar, som borde sitta på Långholmen, gå fria och få tämligen obehindrat fortsätta med sin landsförrädiska verksamhet.

Härefter vill jag, herr talman, säga några ord om de frågor, som i dag behandlas av den svenska riksdagen. Jag skulle vilja anknyta till trontalets försäkran om att freden skall försvaras med bibehållen självständighet, men jag vill även anknyta till de senaste neutralitetsförsäkringarna. Herr Sköld förklarade i sitt söndagstal, att den svenska neutralitetspolitiken varit fast i sak men mjuk i form. Jag skulle med en hänvisning till detta vilja göra en anmärkning, och det har redan förut sagts här, men det kan icke sägas nog ofta. De engelska protesterna mot att tyska trupptåg tillåtas passera genom Sverige och den diskussion, som förts i den engelska pressen om att behandla Sverige som en tysk allierad, visa, att meningarna äro delade om vad som kan betraktas som neutralitetspolitik. Regeringens politik under den finsk-ryska konflikten och dess öppna proklamation, att Finlands sak är vår, utgör ett lika, jag kanske vågar använda uttrycket, blamerande exempel på det s. k. mjuka handlag i neutralitetspolitiken, varom från regeringshåll talats. Sanningen är den, att regeringens utrikespolitik har varit minst sagt vinglig. Tecken finnas faktiskt, som tyda på, att regeringen nu håller på att vingla rätt in i det tyska livsrummet. Herr Wigforss försäkrade i sitt

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

radiotal om budgeten, att livsrumsteorien, enligt vilken en mindre stat bör inpassa sig i en större stats livsrum, egentligen är en gammal liberal uppfinning. Herr Sköld försäkrade i sitt söndagstal att, om Sverige komme i större ekonomiskt beroende av Tyskland, detta komme att leda till en ökad »kulturell» påverkan från Tyskland. Han menade naturligtvis »politisk», men det lät ju bättre att säga »kulturell». Detta tycker jag är typiska exempel på den nya tendensen i regeringens utrikespolitik. Jag gör mig icke skyldig till någon överdrift, om jag säger, att denna nyorientering framkallat oro hos det svenska folket. Allt flera fråga sig, huruvida de ekonomiska och personliga offren för militära ändamål, som nu skola presteras, egentligen ha något berättigande. Den åsikten vinner allt större spridning, att alltid ha vi tillräckligt med kanoner för att kapitulera. Jag skall anföra ett par exempel på hur i pressdiskussionen om Sveriges politik ytterligheterna beröra varandra. I en socialdemokratisk tidning, som utges på västkusten, Ny Tid, förklarades det för en kort tid sedan, att vi icke kunde komma ifrån, att det är Tyskland, som är Europas dominerande makt. En småstat kunde ingenting göra åt den saken. Det enda en småstat hade att göra vore att anpassa sig. Jag tror, att det varit riktigare att säga kapitulera. En annan ytterlighetsriktning representeras av en socialdemokratisk tidning långt i norr, där man med en hänvisning till våra idrottsstjärnors storslagna resultat på de internationella idrottsbanorna frankt slår sig för sitt bröst och säger: det är klart, att vi kunna försvara oss mot vem som komma månne. Båda dessa ytterlighetsriktningar, den som förordar kapitulation och den som med ett slags Don-Quijote-attityd inger folk den uppfattningen, att vi kunna klara oss i alla väder, därför att vi ha så duktiga idrottsmän, överensstämman i ett avseende, nämligen däri, att de syfta till att få folk att låta bli att pröva frågan om betingelserna för att försvara den nationella självständigheten. Vi mena, att ett sådant »skuggspel» i dag är mycket farligt för det svenska folket. Det svenska folket har under elva månaders krig redan pendlat mellan en rad olika ståndpunkter. Populärt skulle jag vilja kalla den första ståndpunkten: Chamberlain eller Hitler? Det var på den tiden, då man sade, att Chamberlain förde krig för demokratien. Det var klart, att, om vi måste taga ställning, om det ginge så långt, att vi måste välja herrar, så måste vi naturligtvis välja engelsmännen. Den andra ståndpunkten kan man formulera så: Hitler eller Stalin? När den tyska militärmaskinen vann sina snabba segrar och då tron på Englands mission som demokratiens räddare började svikta, var det en hel del gott folk som gick från den ena ytterligheten till den andra och sade: när icke Chamberlain kunde klara oss, så återstår det till slut bara Stalin. Nu håller en tredje ståndpunkt på att arbeta sig fram, en ståndpunkt, som jag populärt kan uttrycka så, Hitler eller kriget? Det bedrivs en ganska målmedveten propaganda för att uppluckra viljan till självhävdelse. Denna propaganda gynnas av den tyska militärmaskinens snabba segrar och särskilt av den skräck, som segrarna framkalla hos många människor. Medan denna propaganda bedrivs, fortsätter man att göda igelkotten, den nya nationella symbolen, som man lånat från Tyskland, i stället för lejonet, men genom att göda denna igelkott löser man dock icke mer än en enda fråga, nämligen frågan om tillfredsställandet av kapitalisternas krav på rustningsbeställningar och på framkallandet av en krigskonjunktur. Vi ha hela tiden företrätt kravet på en självständig, en av de krigförande imperialistiska makterna oberoende svensk utrikespolitik, en politik, som tager sikte på bevarandet av freden och den nationella självständigheten. Under den finsk-ryska konflikten företrädde vi ensamma i den offentliga propagandan kravet på att Sverige i denna konflikt borde

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

iakttaga en verklig neutralitet. Under den rättegång, som hölls i Luleå i anledning av attentatet mot Norrskensflamman, erkände en av de anklagade, fänrik Borgström, en finlandsfrivillig, att han hade låtit tubba sig att deltaga i attentatet på grund därav att han vid sina försök att värva frivilliga till Finland bland det svenska militärmanskapet mötts av en stor ovilja mot att gå i krig mot Sovjetunionen och att engagera sig som frivillig. Fänrik Borgström hade skickats hem till Sverige för att skaffa 25 man till sin pluton. Han hade lyckats få en enda inskriven, och han tillskrev detta magra resultat den kommunistiska propagandan och särskilt Norrskensflamman verksamhet. Med den politiska grundåskådning, som man ofta tillägnat sig i de kretsar, han tillhör, så fann han, när äventyrare framlade planer på ett attentat mot en gammal arbetartidning, att han borde anmäla sig som frivillig även vid detta företag. På grund av att vi under den finsk-ryska konflikten kämpade för att Sverige icke skulle engagera sig på någondera sidan utan bevara sin neutralitet sprängde man tidningens maskiner, tände eld på huset och mördade 5 människor. Staten vidtog en hel rad åtgärder, som gävo en viss moralisk sanktion åt denna ogärning och som i varje fall på sitt område kompletterade densamma. Så utfärdades exempelvis transportförbud mot den kommunistiska pressen.

Det franska sammanbrottet har visat en mycket viktig sak, nämligen att om Sverige, såsom krigsaktivisterna ville, hade trätt in i kriget på Finlands sida, så hade vi därmed tagit ställning för den ena parten i det imperialistiska stormaktskriget och troligen drabbats av våra grannländers, Danmarks och Norges, öden.

Den nya anpassning till det tyska livsrummet, som man nu litet försynt och diplomatiskt propagerar för även från regeringsbanken, har ingenting med en självständig utrikespolitik att göra. Herr Sköld har visserligen rätt, när han talar om att politiken är beroende av ekonomien och att ett omfattande ekonomiskt närmande till Tredje riket kommer att få, som han uttryckte sig, »kulturella» — han menade naturligtvis politiska — konsekvenser. Vi ha ju haft erfarenhet av liknande saker. Svensk politik har varit englandsorienterad av det enkla skälet, att svensk ekonomi i mycket hög grad varit englands- och västmaktsorienterad. Tyskland har tidigare under åren före de nuvarande händelserna varit mera beroende av Sverige i ekonomiskt avseende än vad Sverige varit beroende av Tyskland, och som en följd härav har Sverige på det utrikespolitiska området seglat i Englands kölvatten. Nu räknar man med en ekonomisk orientering åt Tyskland, och som en följd därav propagerar man också för ett politiskt närmande till Tyskland. I dessa dagar får det svenska folket verkligen erfara följderna av den svenska kapitalismens egoistiska ekonomiska politik. Den svenska sågspånsadeln, för att icke tala om järnbruksadeln, anpassade det svenska näringslivet så, att det blev en ganska viktig detalj i västmakternas näringsliv, och vad beträffar de svenska gruvkapitalisterna, så veta ju alla, hur deras ekonomiska politik haft till resultat, att den svenska järnmalmen har en långt större betydelse för det tyska än för det svenska näringslivet. Denna ekonomiska politik har också skapat det politiska problem, som i dag är aktuellt för det svenska folket och som också gjort, att den svenska självständigheten icke en utan flera gånger hängt på en mycket skör tråd.

I detta sammanhang skulle jag vilja efterlysa, hur det skall gå med effekterandet av det beslut, som riksdagen i fjol fattade om att man i Norrbotten skulle bygga ett järnverk för förädling av en del av den norrbottniska järnmalmen. Riksdagen anslog ju 10 miljoner kronor för detta ändamål, och fram-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)
förrallt vi norrlänningar voro mycket glada däröver, då vi betraktade anslagens beviljande som ett led i en politik, vilken syftade till att göra slut på Norrlands tidigare halvkoloniala tillstånd. Vi ansågo dessutom, att hela landet skulle ha glädje av en sådan politik, i det att den komme att minska de risker, som äro förbundna med att en av landets, en av världens allra viktigaste järnmalmstillgångar inpassats såsom ett led i en främmande stormakts näringsliv. För någon vecka sedan tilldelade regeringen ett bolag ett anslag på 3.5 miljoner kronor. Man blev ju förbluffad, när man fann, att detta bolags uppgift skulle vara att utreda frågan, om det borde byggas ett järnverk i Norrbotten.

Detta var en parentes. Jag kunde icke låta bli att säga, att detta förhållande av ett problem, som icke bara är ett norrländskt problem utan som under kriget visat sig vara ett vitalt problem för hela landet, måste tolkas så, att det på högsta ort råder ovilja mot att genomföra en ekonomisk nyorientering, som skulle kunna rädda oss från att nödgas inpassa oss i det tyska livsrummet. Vi kommunister ha hela tiden företrätt kravet på en verklig nyorientering i Sveriges förhållande till vårt stora grannland, den socialistiska Sovjetunionen. När vi krävt detta, ha vi mötts av hänskratt. Jag erinrar bara om remissdebatten vid förra urtima riksdagen. Reaktionen har alltid förstått att utnyttja det svenska folkets mer än 100-åriga rysshatskomplex för sina strävanden. Detta kunde ju också med stor framgång utnyttjas så sent som för ett halvår sedan för en dåraktig och komprometterande politik. Nu ha emellertid fakta talat sitt språk. Chauvinismens korta jubelperiod, som var uppbyggd på ett bedrägeri, det nämligen att Sovjetunionen skulle hota Sveriges fred och Sveriges självständighet, försvann ganska snabbt. Och än mer. I dag står det klart för varje förnuftig människa, att det inte är den svenska regeringens vinglerier, inte det svenska igelkottsförsvaret, inte kung Gustafs skrivelse till den tyske rikskanslern, som räddat Sveriges fred. Det råkar vara Sovjetunionen, som genom pakten med Tyskland säkrade freden i Östersjörummet, som har gjort det. I hägnen av den överenskommenheten har det svenska folket hittills bevarats från krigets fasor. Med andra ord: en klok utrikespolitik borde bl. a. baseras på detta Sovjetunionens eget intresse av att hålla kriget borta från sina gränser och från Östersjörummet. Det behöver inte betyda, att Sverige skulle avstå en millimeter av sin självständighet. Det betyder tvärtom ökad säkerhet. Ty med eller utan några försvarsöverenskommelser är det alldeles givet, att om Sverige för en politik, som går ut på vänskap ekonomiskt, kulturellt och politiskt med den stora Sovjetunionen, skulle fientliga åtgärder mot Sverige betraktas också som fientliga åtgärder mot det land, som Sverige skaffat sig till vän. Det återstår inte ett tredje alternativ.

I dag står det svenska folket inför frågan: Skall man inpassas i det tyska livsrummet frivilligt? Skall man göra det med våld? Eller skall man välja den tredje vägen, den som innebär vänskap med den stormakt, som står utanför kriget och som strävar att hålla sig utanför detsamma? Vi ha med tillfredsställelse hälsat regeringens beslut att upptaga förhandlingar med Sovjetunionen om ett nytt handelsavtal. Hade det skett tidigare, hade det med säkerhet återverkat både på Finlands och Sveriges tidigare ställningstagande och utrikespolitik. Det finska folket hade kanske sluppit genomlida följderna av sin överklass' dårskaper. Den svenska motortrafiken — för att taga ett annat exempel — hade inte behövt uppleva dagens kaos. Svenskt jordbruk hade kunnat fylla sitt behov av gödningsmedel, svensk industri kunnat tillförsäkra sig en marknad, som skulle hållit den skadeslös för den blockad, som nu drabbat oss. När vi redan räkna över hundratusentals arbetslösa, när det

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

är brist på flera livsviktiga produkter, är allt detta en följd av att Sverige inte i tid förändrade sin utrikespolitiska orientering. Nu frågar man ju här i landet, hur det egentligen går med dessa förhandlingar och om de äro allvarligt menade. Sovjetunionen har visat sin vilja att handla med Sverige bl. a. genom överenskommelsen med Finland att bygga järnvägen över Kolahalvön. Men de svenska underhandlarna kuska fram och tillbaka mellan Moskva och Stockholm på ett sätt, som hos det svenska folket för i tankarna det underhandlingsmysterium, som en engelsk förhandlingsdelegation upprätthöll för ett år sedan. Man frågar sig verkligen, om inte de storkapitalistiska klickar, som äro förbundna med de imperialistiska stormakterna, ha så stort inflytande, att allt kan riskeras eller att i varje fall det vidlyftiga förhandlingsberget på sin höjd föder en rätta. Kunna inte dylika intressenter hållas borta, bli alla ansträngningar att försvara självständigheten meningslösa.

Det nuvarande kriget har gett åtskilliga lärdomar åt de folk, som verkligen vilja försvara sig. Det franska sammanbrottet exempelvis var inte en följd av att Frankrike saknade militära resurser utan av att i Frankrikes politiska och militära ledning satt folk, som uppenbarligen betraktade den egna arbetarklassen som en farligare fiende för sina intressen än Tyskland, folk som kan betecknas som arvtagare till den överklass som så sent som 1871 tog in tyska trupper för att krossa det franska folket och den odödliga Pariserkommunen. Det var bl. a. på detta folk och denna överklass Marx tänkte, då han skrev, att för 10 % förräder kapitalisten sitt fosterland, för 100 % sin bästa vän, och blir det 300 %, finns det intet brott så stort, att han skulle sky det. Ja, det svenska folket frågar sig med anledning av den franska överklassens förräderi mot det franska folket: står det egentligen bättre till i vårt eget land? Ha inte vi här också en överklass, som bygger hela sin tillvaro på att exploatera det arbetande folket och som mer än allt annat fruktar det arbetande folkets makt? Den femte kolonnen har framträtt som en politisk realitet i land efter land. Det är att observera, att dess folk inte rekryteras från arbetarklassen i något land utan från överklassen. Den svenska överklassen har övervunnit engelska sjukan, men den anfäktas i dag av en åkomma, som den en tid övervann men tidigare varit synnerligen bekajad med, nämligen beundran och tillgivenhet för allt som är tyskt, något som framträder hos personer både i politiska och militära positioner av betydelse i vårt land. Även om regeringen avger solidaritetsförklaringar för den svenska officersskåren eller för dessa mer eller mindre tyskorienterade, kan den därmed inte befria det svenska folket — åtminstone inte dem som anstränga sig att tänka litet på frågan, hur man skall hävda Sveriges självständighet — från bekymmer över att det kanske inte står bättre till i vårt land med femte kolonnen än det gjorde exempelvis i Frankrike. Defaitism, ryktessmideri och panik, som nu få kolonnummer, äro resultatet av att folk på grund av de internationella erfarenheterna riktar uppmärksamheten på läget i det egna landet.

Herr Sköld må känna sig tillfredsställd och söka lugna det svenska folket. Hans tidigare uttalanden om krigets förutsättningar, om fallskärmsvapnets ineffektivitet, om blixtkrigets omöjlighet eller om det hopplösa i att över havet försöka besätta ett land ha ju inte varit ägnade att öka tilltron till hans fältherretalanger, lika litet som tilltron till hans rådgivares omdöme. Regeringens hela politiska visdom kan man sammanfatta i det gamla slagordet: försvaret främst. Den svenska överklassens militärpolitik från förra kriget går igen, men femtonfaldigt reproducerad i fråga om kostnader, sedan vi fått en gammal antimilitarist till försvarsminister. Man göder igelkotten på folkets bekostnad. På några år ha därför statsutgifterna trissats upp från 800 miljoner kronor till $3\frac{1}{2}$ miljarder per år. I år måste vi låna $1\frac{1}{2}$ miljard och öka stats-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

skulden med 75 % för att kunna tillfredsställa igelkottens omätliga aptit. Många reaktionära skatteförslag ha redan trumfats igenom, och flera förberedas. Och ännu — det har man sagt i dag — befinna vi oss i början. Ännu ha vi inte mött de allra största svårigheterna, som vi kunna vänta. Men redan har man genomfört en ganska våldsam reallönesänkning för stora delar av det svenska folket. Ett hundratusental arbetare ha redan fått övergå till 10 timmars arbetsdag. Bönderna klaga över att de inte kunna klara sig på grund av dyrare produktionsmedel, högre skatter och räntor, och vad småbönderna beträffar, klaga de fullständigt välmotiverat. Alla se fram mot en katastrof på grund av detta ohämmade penninglöseri. Inkompetens och maktfullkomlighet få göra sig allt bredare. Jag skulle vilja rekommendera statsrevisorererna att titta litet på arbetskompaniets verksamhet uppe vid Storsien, ett strålande exempel på den militära kompetensen. Man har där gjort ett vägarbete, som kostnadsberäknats till 35,000 kronor. En av mina kamrater, som internerats däruppe — där har samtidigt varit politiskt koncentrationsläger för sådana, som inte äro av samma åsikt som regeringen — gjorde en undersökning och ansåg sig kunna fastslå, att detta vägarbete redan kostat 4 miljoner kronor, d. v. s. lika mycket som regeringens samtliga besparingsförslag redan givit. Detta penninglöseri för improduktiva militära ändamål hotar landet med inflation. Jag måste i dag konstatera, att inflationshotet uteslutande aktualiseras av det statliga penninglöseriet. Herr Wigforss må predika aldrig så mycket om sparsamhet, han kommer ändå inte ifrån, att det svenska folkets beskattningsbara inkomst inte är mer än högst 6 miljarder. Vågar han taga ut hälften eller drygt hälften i skatter eller på annat sätt för att finansiera den statliga penningrullningen, kommer skatteresultatet att sjunka ännu snabbare, ty dessa pengar dragas ur den ekonomiska cirkulationsprocessen, och därmed hopas svårigheterna för varje år. Herr Wigforss må, som han nu gör, predika aldrig så mycket om att arbetarnas reallöner måste sänkas för att man skall undvika inflation. Han kan inte komma ifrån det faktum, att Sveriges ungefär 400,000 industriarbetares penninglöner per år inte uppgå till mer än en miljard kronor, medan statsutgifterna uppgå till mer än 3 miljarder. $\frac{1}{3}$ av denna miljard få arbetarna i olika former återbetala till det allmänna, och hittar man på en metod att taga ifrån dem resten också, kommer man inte ens att minska lånebehovet till hälften av vad det för närvarande är.

Herr Wigforss har fått många applåder från den borgerliga pressens sida under dessa dagar för sina penningpolitiska spekulationer i den nya statsverkspropositionen. Men vad anvisar han då för utväg? Jo, den utvägen att beröva arbetarna den lönekompensation, som tillförsäkrats dem genom ramavtalet, och att tillmötesgå arbetsgivareföreningens krav. Man kan utgå ifrån att levnadskostnaderna stigit med bortåt 20 % efter krigsutbrottet. Under den tiden ha arbetarna fått en löneökning med 3.36 % eller, om man slår ut ökningen på hela industriarbetarkåren, vilket inte är exakt, ty alla komma inte i åtnjutande av den, 34 miljoner kronor. Hur vågar herr Wigforss, frågar man sig, blamera sig med att samtidigt som man ökar statens utgifter med bortåt $3\frac{1}{2}$ miljarder göra gällande, att en penninglöneökning på 35 miljoner för de svenska arbetarna skulle vara en anledning till inflation? Överhuvud taget spelar ju även en verklig kompensation för de svenska arbetarna, som inte skulle ha gett dem 35 miljoner utan ungefär 200 miljoner, ingen roll, när det gäller att påverka penningvärdet i ett land, där ändå nationalinkomsten beräknas uppgå till 9 miljarder kronor. Därför är det bästa man kan säga om herr Wigforss program och alla hans penningpolitiska spekulationer, att de äro baserade på självbedrägeri och ingenting annat.

Men, för att återgå till den militära penningrullningen, det är självklart,

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

att denna måste leda till inflation. Denna har förresten redan börjat, och den motverkas ju inte av sådana humbugstillställningar — förlåt uttrycket! — som försvarslånet utgör. Ty hur mycket nysparade pengar har man på det sättet tillfört staten? Det rör sig kanske om något tiotal miljoner kronor. Det enda resultatet man når är, att man får till statskassan pengar, som man kunde ha fått på annat sätt med billigare ränta. Man berättar i radio om dessa kommunala teckningar på försvarslånet. Jag känner väl till, hur det går till. När man exempelvis i Norrbotten, som presterat en insats om ungefär 7,000,000 kronor, i kommunala institutioner behandlat frågan att teckna på försvarslånet, har man utgått ifrån att det är en bra penningplacering. Det ger nämligen bättre räntor än om man köper andra statsobligationer, och snarast av egoistiska skäl, för att klå staten på pengar, har man i en rad fall tecknat pengar på detta försvarslån.

En rustningspolitik, som tillgodoser ett maximalt tekniskt och materiellt behov av försvarsmedel på bekostnad av det levande försvarsmaterialet, människorna, är den sämsta tänkbara. Om man förvandlar landet till ett befäst fattighus, kommer man snart att sakna folk, som har vilja att försvara detta fattighus. Om man, när missnöjet växer, söker slå ner detta missnöje genom att tysta all opposition och genom att förvandla landet till ett fängelse, kommer man mycket snart att sakna folk att försvara detta fängelse med, och därför finns det ingen högre försvarsuppgift än att försvara folkets ekonomiska och politiska rättigheter, ty det är en brännande försvarsuppgift mot generalerna hunger och köld.

Många människor motse vintern med skräck. Vi ha 100,000 arbetslösa, och vi ha alla möjligheter att få 100,000 till ganska snart, om inte en förändring sker. Det råder nöd i hundratusenden inkallades hem, det jäser av dov förbittring bland dessa inkallade på grund av den ekonomiska misär, vari de befinna sig. Arbetarklassens levnadsstandard sänks i samma tempo som under det föregående kriget, och böndernas massor knota högt, medan de fortsätta sitt sisyfusarbete att försöka klara sina hem. I Amerika förutspår man redan en hungervinter för hela Europa.

Nu finns det folk som inbillar sig, att man kan lösa detta problem genom att förstärka de statliga maktmedlen, genom att kväva kritiken och tysta missnöjet. Man kallar den politiken försvar av demokratien. Det s. k. folkhemmet har redan förvandlats till en polisstat; en makt som aldrig tidigare över människornas frihet och trygghet har lagts i de svenska stadsfiskalernas och landsfiskalernas händer. Utan dom och rannsakan, utan att ha begått något olagligt, kan en människa berövas sin frihet upp till två månader.

När man talar om likheten inför lagen, herr talman, kommer man att tänka på domarna över Amaltheamännen, domarna över dem, som gjordes ansvariga för Ådalenhändelserna, domarna över Clemensnärsarbetarna och domarna över attentatsmännen i Luleå. De sistnämnda visa, att Justitia kan vara mild ibland. Det är en illustration till det demokratiska tillståndet här i landet, att människor kunna få begå ett sådant attentat och komma undan med det straff, vilket, som alla känna till, har utmätts. Eller när man talar om demokratien här i landet, varför inte taga transportförbudet och tryckfrihetsdomarna under senaste tiden? När regeringen verkligen ingriper mot landsskadlig publicistisk verksamhet, får den bakläxa av domstolarna. Vi ha domstolsutslag på att en tidning, jag menar Eskilstuna-Kuriren, får uppmana till krig mot ett vänskapligt land och smäda dess ledande män; den frikändes av domstolen. Vi ha domstolsutslag på att en tidning, jag menar Sverige Fritt, får prisa Quislingpolitiken i en artikel om Quisling eller Nygaardsvold; den frikändes av domstolen. Och vi ha exempel på att en tidning, jag menar Norrbottens-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

kuriren, får blotta militära hemligheter. Den åtalades visserligen av regeringen som i andra fall, men frikändes av domstolen. Sådant är tillståndet.

Men vi ha också ett exempel på att tidningar, och jag tänker nu på de kommunistiska, inte få bekämpa krigsaktivismen, inte få upprätthålla kravet, att landet skall hållas utanför kriget och intaga en neutral hållning utan att drabbas av åtal och fällande åtal och som påbröd på detta transportförbud. Vad är detta transportförbud annat än en tribut till krigsaktivisterna och till den reaktion, som försökte driva landet ut i ett hopplöst krig, den reaktion, som också bär det moraliska ansvaret för de fem dödade i Norrskensflammans fastighet? Det är inte genom att kapitulera för krigsaktivismen och för reaktionerna, inte genom att prisge demokratin, som man kan försvara landets självständighet och fred. Just värnandet av demokratin i den meningen, att man säkrar det omedelbara folkliga inflytandet över alla frågor, som röra landets väl och ve, är en huvuduppgift för försvarsberedskapen. Ty även om folk för en kort stund duperas av en svamlande och bedräglig propaganda som t. ex. i höstas, så återfinner det snart sitt förnuft. Man kan lita på Sveriges arbetare och Sveriges bönder, när det gäller att värna landets självständighet och frihet.

Jag vill passa på att säga till den svenska bondeklassens heder, att det inte minst är dess förtjänst, att krigsgalningarna ändå till slut bromsades upp under den gångna riksdagen. Folkets vilja och dess intressen ignoreras dock allt mera av statsmakterna, ty inte vill folket en politik, som leder till fattigdom och hungersnöd och finansiell bankrutt. Det gör emellertid den nuvarande politiken.

Riksdagen har i regeringspressen öppet degraderats till ett transportkompani. En stor inflytelserik borgerlig Stockholmstidning får skriva, och det anses tydligen både anständigt och exakt, att den nuvarande urtima riksdagen egentligen bara inkallats för att lösa riksdagsmännens arvodesproblem. På detta sätt bedrivs en verksamhet ute i pressen, ute i landet, naturligtvis stödd av regeringens och riksdagens egna åtgärder, som berövar riksdagen auktoriteten ute hos folket och gör, att allt fler börja anse, att dessa ämnen är annat än ett transportkompani åt regeringen, att dess roll egentligen är reducerad om inte precis till plus minus noll så åtminstone till en ganska låg matematisk enhet. Regeringen har skaffat sig fullmakter, så att den kan regera utan riksdagens hörande, och så vitt jag förstår, väntar den bara på, att valet skall vara expedierat, så att den till fullo kan utnyttja dessa fullmakter mot arbetarna. Jag skulle vilja fråga herrarna på regeringsbanken: Tänka Ni utnyttja fullmakterna att upphäva åttatimmarslagen, semesterlagen, lagen om arbetarskydd o. s. v.? Jag tror, att den frågan bör ställas, inte minst inför det val som nu stundar, därför att den intresserar mer än en i detta land. Denna regering utövas av folk, som tydligen väntar syndafloden, men som förenas i hoppet att kunna uppskjuta den tills vidare.

Man håller sköna tal om enigheten och betydelsen av att man har skapat enighet. Vad är det för enighet? Man säger, att de fyra stora partierna skola upprätthålla regeringsmakten, men på vilken grundval? Tror man, att de väljarmassor, som stå bakom socialdemokratien, vilja berövas åttatimmarslagen, vilja berövas semesterlagen, vilja berövas indexlönerna? Det tror man inte. Men i verkligheten har detta partis ledande män accepterat en sådan politik. Att man inte ännu har utnyttjat fullmakterna beror tydligen bara på rent valopportunistiska skäl. När man talar om enigheten behöver man bara gå till partierna. Gå till socialdemokratien! Den företer ju en brokig provkarta på ståndpunkter, åsikter och uppfattningar om vad som är den riktiga politiken

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

i dagens situation. Vi ha nyss haft en diskussion om vi skulle gå till val eller inte. De borgerliga eller en del av dessa ha hävdad, att det är dumt att gå till val i dessa tider. Men då ha socialdemokraterna dekreterat, att de vilja följa grundlagarna. Det finns ingen som tror, att anledningen därtill är, att socialdemokraterna äro mera grundlagstrognare än övriga partier. Det är tvärtom klart, att anledningen till att man där finner det opportunt att återropa sig på grundlagen, som man kränkt under lagtida riksdagen, är att man fruktar för att valet skall uppskjutas. Man hoppas, att det skall äga rum så snart som möjligt, ty man väntar ju syndafloden även där.

Även diskussionen om karteller är ett typiskt exempel på enighet. Här hade partiledarna gjort en överenskommelse, att man skulle göra ett val, där varje parti skulle gå för sig utan att man skulle bekämpa varandra, ett högst korrekt, formellt val. Den hinner inte längre än ut till valbossarna, så upphäver man överenskommelsen. Det finns ingen enighet, och troligen få vi uppleva, att de borgerliga partierna gå till val gemensamt mot socialdemokratien, mot samma personer, med vilka man upprätthåller ett så enigt och förtroendefullt samarbete. Det visar ju, hur det står till med den mångbeprisade enigheten, som man här talar om.

Herr talman! Det nuvarande kriget har och kommer att rulla upp massor av viktiga dagsproblem för det svenska folket, men man behöver inte vara profet för att förutspå, att detta krig kommer att föra upp ett ändå större problem än något av de nuvarande, nämligen problemet om kapitalismens vara eller icke vara, på dagordningen. Kriget är inte slut än. Nya kontinenter bereda sig att träda in i detsamma. Imperier ha kastats i stöpsleven, och inte bara imperier utan också internationaler, världsåskådningar. När det första världskriget slutade, lovade kapitalismen och dess hantlangare folken evig fred. Kapitalismen behöfve tjugo år för att störta folken in i det nuvarande blodbadet, kanske ännu fruktansvärdare till sina förstörelsekonsekvenser än det föregående, och nu tror man dem som tala om en nyordning och om att demokratierna skall återuppstå. Nu tror man, att det ges en väg tillbaka, att folken återigen komma att låta duperas sig, som de gjorde 1918 efter förra världskriget.

Jag vill passa på att, innan jag slutar mitt inlägg i denna urtima remissdebatt, framhålla som min övertygelse, att det ges ingen väg tillbaka. Folkhemmets idyll är förflyktigad, och det är bara fantasier att försöka inbilla svenska arbetarklassen, att denna s. k. idyll kommer att återuppstå en gång till. När detta krigs krafter ha ebbat ut, komma folkmassorna att ställas inför den stora frågan: Skola vi återigen ge kapitalismen en frist för att ställa till med ett ännu värre helvete än det vi nu genomleva? Jag litar så mycket på folkens sunda omdöme, att jag vågar tro, att det komma inte folken att tillåta, och det kommer framför allt arbetarklassen inte att tillåta. När detta krig är slut, randas också domedagen för det ekonomiska system, som fött kriget, det ekonomiska system och de regimer, som äro ansvariga för det nuvarande tillståndet, för det kaos, i vilket mänskligheten kastats in. I denna förvisning bedriva vi vårt arbete i dag. Gäller detta arbete i dag att försvara det svenska folkets ekonomiska, politiska, kulturella och nationella intressen, så komma de uppgifterna i morgon att vidgas till att söka definitivt göra slut på den ordning, som föder krigen, den nuvarande kapitalistiska ordningen i världen. Det var vad jag ville säga i denna remissdebatt.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr andre vice talman-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)
 nen, att uppskjuta den vidare debatten rörande förevarande propositioner till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.51 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 6 augusti.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)
 Herr talmannen anmälde, att debatten rörande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner nr 1 och 2 samt 4—11 nu komme att fortsättas; och lämnades enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr **Vougt**, som anförde: Herr talman! När det andra avsnittet av denna remissdebatt inledes, kan det konstateras, att en tämligen ringa del av diskussionen hittills rört sig om de propositioner, som nu skola remitteras till vederbörande utskott, och jag antar, att man får förstå detta så, att enighet i stort sett råder om de av regeringen uppdragna riktlinjerna. För min del ber jag att till en början få uttala en komplimang till finansministern för den klarhet, varmed i motiveringen till propositionen nr 1 om tilläggsbudgeten vårt ekonomiska läge blivit framlagt. Jag tror, att det kan betecknas såsom en god demokratisk finanspolitik redan detta att nu göra vad som göras kan för att människorna i landet skola förstå de problem, med vilka vi ha att röra oss. Alla äro medvetna om de stora upppoffringar, som under den närmaste tiden komma att krävas av de enskilda. Dessa upppoffringar bli lättare att bära i den mån folket förstår vad problemen gälla. Jag ber också att få uttala min anslutning till herr Skoglunds mening, då han underströk önskvärdheten av ett fritt och öppet meningsutbyte vid denna urtima riksdag rörande våra vitala problem. Ett sådant fritt och öppet meningsutbyte kan icke ske utan riksdagen.

I detta sammanhang vill jag rätta ett misstag, som herr Hagberg i Luleå för en stund sedan gjorde sig skyldig till, då han citerade en borgerlig Stockholmstidning på det viset, att denna urtima riksdag kom till för att, såsom orden föllo, lösa riksdagsmännens arvodesfråga. Detta är ju endast så tillvida sant, som vårt arvodesreglemente är så stelt, att man icke kan utsträcka tiden för en riksdag med utgående arvoden utöver de månader, för vilka de beräknats. Men icke ens det svenska folket, som begär ganska mycket av sina representanter, kan väl kräva, att riksdagsmännen skola leva och vistas hela året i Stockholm utan att få det nödvändiga ekonomiska underlaget för sitt arbete. Jag säger detta endast därför, att det vore oriktigt, om den vantolkning, som herr Hagberg i Luleå här framförde, samtidigt som han så varmt talade för den svenska demokratien, skulle sprida sig i vidare kretsar.

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

Såvitt det kan utläsas av den debatt, som hittills förts i dag, kommer också vid denna urtima riksdag en del av det missnöje, som uppstått ute i landet, att få luft. Åtskilligt av det som blivit sagt har tämligen väl återspeglat vad man känner och tänker icke minst i anknytning till den försvarsberedskap, som varit nödvändig i ökad form sedan april månad men som på senare tid ganska betydligt minskats. Helt naturligt ha vissa nya stämningar trängt sig fram, sedan känslan av nödvändigheten av denna försvarsberedskap blev mindre stark än den var, när inkallelserna skedde i april månad. Försvarsministern lämnade en klagörande redogörelse för de metoder, efter vilka man sökt tillgodose de inkallades intresse av att icke få ligga inne alltför länge. För att bilden skall bli fullständig av det man hört från de inkallade, kan jag kanske tillfoga, att det också understundom förekommit, att det säges, att försvarsberedskapen bestämt var för liten. Detta tyder i varje fall på en god vilja att tjäna fosterlandet. Det är kanske också på sin plats att uttala en éloge till militären. Det blir lätt så i en sådan debatt som denna, att man återger åtskilliga klagomål men icke uttalar det beröm, som är befogat. Efter de år av tämligen magra anslag, som vårt militärväsende genomgått, har det kommit i ett helt annat läge på grund av det sista årets händelser. Det är sant, att militären får mycket pengar, och att det kanske obehörigen slösas med dessa pengar, men det blir också ett oerhört ökat arbete under nu rådande förhållanden. Jag är övertygad om att särskilt inom ledningen och i staberna får man sätta till både natt och dag för detta arbete utan någon vila. Ute i landet har det varit svårt att få var man på sin plats, och därför klagas ibland från förläggningarna över olämpliga officerare och underofficerare. Detta är naturligtvis icke någonting, som i en handvändning kan ändras. Men samtidigt har den försvarsberedskap, som upprätthållits under vintern och som skärptes på vårsidan, gjort mycket för att befordra en demokratisk anda inom försvarsväsendet. Jag är övertygad om att de ungdomar, som nu komma in, få en helt annan känsla för försvarets betydelse än de tidigare haft. Jag vågar också tro, att den kamratanda, som vuxit sig fram inom försvarsväsendet, skall bli till gagn för hela vårt samhällsliv. Jag vill tillfoga, att det säkerligen var mycket välbetänkt, när i den generalorder beträffande nykterhetstillståndet inom försvarsväsendet, som herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för en stund sedan omnämnde, föredömet betydelse starkt underströks.

Om jag sedan i anknytning till vad jag sade om önskvärldheten av en fri och öppen debatt övergår till det utrikespolitiska området, är det klart, att detta är ett fält, där diskretionen ständigt är mera befogad än på andra områden, icke blott därför att våra egna angelägenheter äro ömtåliga, utan också därför att svensk utrikespolitik understundom — och det var också fallet särskilt under den gångna våren — är så intimt knuten till andra länders, att det icke blott är egna utan också andras hemligheter som man måste vara varsam med. Det har från regeringsbänken bebådats en, såsom jag hoppas, ganska snart infallande redogörelse för de senaste händelserna i samband med vår utrikespolitik. Jag skall ändå tillåta mig att en liten smula beröra regeringens medgivande till Tyskland att genom Sverige transitera visst manskap och viss materiel, därför att denna sak ligger så nära frågan om vår försvarsberedskap och atmosfären omkring denna, att det förefaller mig helt naturligt. Det har av statsministern både i dag och tidigare uttalats, att detta beslut på intet sätt inskränker vår handlingsfrihet. Jag föreställer mig, att statsministern är den som har rätt att med auktoritet säga, att så icke är förhållandet. Om allas önskemål är att vår frihet och självständighet är obruten, kan det icke vara riktigt att gå till de överdrifter, som vi fått se

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

i en del av pressen, där man söker draga i tvivelsmål Sveriges obrutna handelsfrihet och möjlighet att på egen hand fatta sina beslut. Är det icke bättre att ge ökad vikt åt den ståndpunkt, som statsministern på det viset givit uttryck åt, genom att stå fast samlade omkring samma ståndpunkt? Jag kan mycket väl förstå, att det finns människor, som känna oro med anledning av detta beslut, men jag kan icke inse vad de ha för intresse av att försöka sprida denna oro i vidare kretsar, liksom om de ansträngde sig för att skapa en föreställning om att detta medgivande på något vis skulle rubba vår självständiga politik. Jag får också säga, att det är nästan ett brottsligt umgänge med våra livsintressen, när man genom en sådan agitation liksom eggjar främmande makter till att blanda sig in i våra inrikespolitiska angelägenheter, även om det sker genom skärpta protestaktioner, som likväl komma i ett sådant sammanhang, att de verka, som om de hade sin adress till den svenska allmänheten.

I denna debatt har en och annan talare också snuddat vid frågan om vår framtida utrikespolitiska kurs eller vår utrikespolitiska kurs just nu och undrat, vad Sverige kan göra i det läge, vari vi just nu befinna oss. Det är redan sagt, att i de allmänna linjerna för vår utrikespolitik ingenting ändrats, men det kan ändå hända, att det kan vara riktigt att något söka belysa vad vi mena, då vi säga, att vår självständighet skall upprätthållas och vi vara beredda att försvara den, men att vi samtidigt måste taga hänsyn till de förändrade förhållanden, som åstadkommit av omvälvningen ute i Europa. Jag måste säga, att jag med synnerligen stort intresse lyssnade till vad som yttrades i förmiddags av herr Flyg, till vad jag tyckte vara en bekännelse från hans sida. Jag vet emellertid icke riktigt vad han bekände sin anpassning till — om det blott och bart var en anpassning helt allmänt eller om det innebar en ny politisk åskådning. Jag satt också ett ögonblick och undrade, huruvida det verkligen skulle förunnas mig uppleva, att herrar Flyg och Hagberg i Luleå, som under de sista åren befunnit sig synnerligen långt bort från varandra, enligt vad de själva sagt, och vilket också framkommit genom den iver, med vilken de här i kammaren dammat på varandra, att dessa båda herrar i den tysk-ryska paktens hägn nu blivit meningsfränder och partivänner. Det är i varje fall alldeles tydligt, att bägge två syfta till en nyorientering, en nyorientering som visserligen kan kännetecknas av olika väderstreck men i varje fall tycks kunna åtminstone för tillfället knytas samman någonstans.

Herr Flyg gav oss en ganska färgrik skildring av den väldiga omvälvningen ute i Europa. Han tecknade i stora perspektiv, hur gamla välden störtats och hur hela Europa måste stöpas om i en ny form, hur Sverige, såsom han uttryckte sig, måste draga sina ofrånkomliga slutsatser. De av damerna och herrarna, som icke hade tillfälle att lyssna till honom, kunna förstå den spänning, som vi här i bänkarna kände, när herr Flyg kom att draga sin slutsats. Vilken blev slutsatsen? Jo, slutsatsen blev den, såsom herr Flyg sade, samtidigt som han vände sig icke blott till regeringsbanken utan även till denna kammare, att alla som hittills varit med att föra svensk politik måste gå och lämna sin plats till andra. Herr Flygs blygsamhet, som i detta sammanhang måhända föreföll något falsk, förbjöd honom att säga vem som skulle komma i stället. Man förstår mycket väl, att med den nya åskådning, som herr Flyg tillägnat sig, koncentrerar han sin uppmärksamhet huvudsakligen på en person. Skulle herr Flyg till äventyrs vara en av dessa starka män, som man här och var i tidningspressen dunkelt talat om, men som själva omsorgsfullt underlåt tit att visa sig och beständigt stuckit sig undan? Ja, herr Flyg gjorde verkligen en något riskabel beskrivning på hurudan den

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

eller den skall vara, som skall taga hand om Sveriges utrikespolitik. Han sade endast, att den kan uträtta något, som kan vinna respekt för sin ärliga vilja. Jag tänkte då, att här kanske en och annan sätter ett frågetecken eller en kråka i kanten, då han granskar herr Flygs eget brokiga förflutna allt ifrån hans kommunisttid och tills vidare under åren. Han har emellertid tydligen fått en vision av att det finns villiga krafter att övertaga ledningen här i landet, om den svenska regeringen och den svenska riksdagen själva skulle tröttna.

Herr Flyg rör sig också med Nationernas förbund, som för honom är ett gammalt spöke. Jag vill endast säga till herr Flyg, att även om det vore aldrig så sant, att Nationernas förbund utnyttjats för maktpolitiska strävanden, har i varje fall icke Sverige och överhuvud taget icke de nordiska staterna inträtt i Nationernas förbund vare sig för att för egen del vinna en plattform för maktpolitiska strävanden eller för att därmed tjäna andras maktpolitiska strävanden. Vår medverkan i Nationernas förbund har endast varit ett självklart uttryck för vår önskan att medverka till att skapa den trygghet i Europa, som för Sverige och för Norden varit ett vitalt intresse. Nu talas det på alla sina håll om nödvändigheten av Sveriges utträde ur Nationernas förbund, fastän det talet icke förts så mycket här i riksdagen och i varje fall icke i denna kammare. Såvitt jag förstod statsministern överväger regeringen icke något sådant steg. Det vore ju också tämligen egendomligt, om Sverige härvidlag skulle handla på egen hand utan att taga hänsyn till den ställning, som intas av de nordiska stater, som befinna sig i ett mycket svårare läge, i ett ofritt läge — våra grannar Danmark och Norge. Och det bör uppmärksammas, att Danmark ingalunda utträtt ur Nationernas förbund. Danmark kan lika väl som vi anse, att man icke kan stå till svars med att betala en dryg medlemskontingent, när Nationernas förbund på grund av tidsförhållandena icke är i stånd att uträtta ett arbete, som kan värna oss och resten av mänskligheten. Danmark har dessutom dragit tillbaka den officiella representant i Nationernas förbund, som danska regeringen tidigare har haft. Också därvidlag föreligger såvitt jag vet likhet mellan Sverige och Danmark så till vida, att Sveriges förutvarande minister i Bern, som tillika var ackrediterad i Genève, har sänts till en annan diplomatisk post, medan hans efterträdare endast har ackrediterats hos den schweiziska regeringen i Bern.

Jag vill tillägga, att det borde väl nu vara mera uppenbart än någonsin, att alla de farhågor voro oberättigade, som man närde om att Nationernas förbund skulle på grund av de förpliktelser, varmed förbundet bundit medlemsstaterna, kunna driva dem till krig. I stället har det bekräftats, att när de krafter, som icke kunde finna utlösning på annat sätt än genom ett krig, blevo tillräckligt starka, måste Nationernas förbund sprängas sönder och överhuvud taget förlora sitt grepp över hela det politiska läget. Men det är icke Nationernas förbund, som har misslyckats. Man kan snarare säga, att det är demokratierna i Europa, som ha misslyckats att organisera Europa. Det är ännu riktigare att säga, att det är Europa i sin helhet, som har misslyckats, och för detta misslyckande äro följaktligen också de stater ansvariga, som ha sprängt Nationernas förbund och som åtminstone hittills icke ha kunnat visa på något, som skall sättas i dess ställe.

Nu framträder från tysk sida en mycket stark ambition att organisera Europa bättre än vad de demokratiska staterna och Nationernas förbund ha kunnat göra, och man måste ju säga, att en sådan ambition är tacknämlig, varifrån den än kommer. Såvida där finns en klar och medveten vilja att organisera Europa — och i själva begreppet ligger ju en världsdal omfattande en rad

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

fria stater — måste ett sådant försök hälsas med tacksamhet. Å andra sidan är det ju ganska mycket, som gör oss betänksamma inför en lösning, som följer i anknytning till ett krig, när man samtidigt, såvitt vill synas av uttalanden, som nu framkomma från tysk sida, utgår ifrån, att den fortsatta kampen icke kommer att ändra det herravälde, som Tyskland äger på den europeiska kontinenten. Det är mycket, som måste väcka vår oro, och jag tror, att man kan uttrycka saken helt enkelt så, att skall Europa kunna organiseras bättre, måste det ske genom samarbete och icke genom strid. Det måste ske såsom en samverkan mellan fria och självständiga stater. Den motsatta vägen skulle ju betyda att man flyttade ut i Europa alla de strider, som förekommit i de länder, om vilka det här närmast är fråga, d. v. s. de länder, som sammansätta den så kallade »axeln», och under vilka strider hela Europa lidit under de senaste tio åren. Man skulle alltså hetsa ras mot ras — i det sammanhanget vill jag inskjuta, att jag hoppas, att herr Wallén är ensam i denna kammare om att ge uttryck åt antisemitiska sympatier, och att jag finner det försök, han gjorde att blåsa upp olyckliga flyktingars vistelse i Sverige till stora proportioner, ytterst olämpligt. Man måste hetsa ras mot ras, klass mot klass, grupp mot grupp, individ mot individ, allt i förhoppning att nå fram till en sådan enighet, som skapats inom statsbildningar uppbyggda enligt det totalitära mönstret. Det blir i varje fall icke ett starkt Europa, som kan föra handel på sådant sätt, att de stora massorna få sin behovsförsörjning.

Det har redan sagts här i dag — jag tror det var av herr Skoglund — att vad Sverige kan ge kan icke vara något annat än ett svenskt bidrag, och det vill jag helt instämma i. Vi kunna icke ge mera, men vi kunna också säga, att begär man icke av oss, att vi skola ge vårt bidrag till Europas organiserande enligt vårt eget sätt att tänka och känna och vara, då kunna vi överhuvud taget icke ge något alls.

Det är emellertid uppenbart, att vi just nu, medan krigets slutfas möjligen håller på att utveckla sig, befinna oss i en isolering, som i många hänseenden trycker på vårt kulturella och politiska liv. Vi äro helt och hållet isolerade från väster, d. v. s. från den engelska och franska världen och från Amerikas förenta stater. Tyvärr äro vi också isolerade efter vad det vill synas både i öster och söder, men det är icke någon isolering, som beror på vårt eget åtgörande. Vi ha icke isolerat oss, såvitt jag förstår, vare sig mot Tyskland eller mot Ryssland, men dessa stater ha efter att ha genomgått sina revolutioner, som kastat fram nya värden, avgränsat sig själva gentemot yttervärlden. Det är detta, som har skapat isoleringen.

När man sålunda säger, att Sverige är isolerat, får det icke leda till den felsynen, att det är vi själva, som på något sätt otillbörligt ha vänt ryggen åt ett samarbete med andra stater. Och vi ha ju också Norden. Jag tror, att det är möjligt även under nuvarande förhållanden med mera samarbete icke blott kulturellt utan kanske också politiskt mellan Sverige och Finland och de båda länder, som äro olyckliga nog att ha fått sina territorier besatta av främmande trupper. I dessa båda länder föres nu en seg kamp för att lägga grunden för en ny och fri framtid. I denna kamp behöva Norges och Danmarks folk allt det stöd, som de kunna få genom känslan av samhörighet med Norden.

Vad vårt övriga samarbete beträffar skola vi hålla kontakten uppe åt alla håll. Vi måste ju göra det för att leva, men det är klart, att det icke är önskvärt i och för sig med ett utbyte med främmande stater, som endast består i en rent mekanisk utväxling av förnödenheter. I den mån det kan bli ett annat samarbete, är det möjligt endast på en grund av ett förtroende, och det förtroendet kan för vår del endast skapas av att vi känna respekt för vår själv-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

ståndighet och respekt och genklang för de tankar, som äro naturliga för oss.

Vår självständighet, uttryckt också i vår beredskap, som herr Hagberg i Luleå smakfullt hänade, beror på vår egen förmåga att lösa de problem, som vi nu ha framför oss, de problem, som ha skapats genom avspärningen, den avskurna importen och de avskurna exportmöjligheterna. Det behövs icke någon deklaration i fråga om den socialdemokratiska andrakammargruppens villighet att deltaga i ett försök att finna lösningar, som äro samlande. Vi äro väl medvetna om att offer måste bäras av alla, men om man i det sammanhanget talar om en samlande lösning, måste det också betyda, att de tyngsta bördorna skola läggas på dem, som ha kraft att bära dem. Åt den tankegången har finansministern redan givit uttryck, när han som den första av de propositioner, som avse att åstadkomma inkomster och som ha lagts fram på denna urtima riksdags bord, har företett förslaget till krigskonjunkturskatt.

Jag tror, att den svenska riksdagen, när den går att behandla dessa problem, och jag tror man kan säga detsamma om regeringen, den må aldrig så fullständigt uttrycka hela vårt lands samlade organiserade politiska opinion, skulle stå sig slätt, om den icke i denna tid hade de stora organisationerna att lita till. Eftersom ändå en sådan företeelse som den fackliga rörelsen under årens lopp också i denna kammare har varit mycket omdebatterad och ofta nog framkallat ganska negativa omdömen, kan man ha anledning ställa den frågan: Var tro damerna och herrarna att vi befunne oss i dag, om vi icke under den väldiga påfrestning, som vår demokrati nu undergår, hade dessa organisationer, som ha lärt sina medlemmar disciplin och lojalitet och ansvars känsla? Det är klart, att om man nämner de fackliga rörelserna på arbetslivets område, bör man också nämna organisationerna på jordbruksområdet. Man får kanske därvidlag likväl göra det tillägget, att eftersom dessa organisationer äro betydligt yngre, ha de icke uppnått den stadga, som gör, att de ha kommit ifrån en del taktiska metoder, bland annat att framföra mycket höga bud, som fackföreningsrörelsen för sin del har lagt bakom sig.

I den ansats till diskussion — jag tror icke man kan säga mera — som har framkommit om vår orientering, föres understundom också rätt mycket dunkelt tal om att våra partier skola ersättas med något annat. Varje försök att komma det alternativt in på livet, som man vill uppställa i stället, brukar emellertid misslyckas ganska hastigt. Det står nog för alla klart, att de svenska partierna liksom allting annat undan för undan undergå förändringar. De svenska partierna ha ju vuxit fram ur ett samhälle med den konstruktion, som slutet av 1800-talet uppvisade med ganska stora klasskillnader. Det var en mycket starkt markerad överklass och en lika starkt markerad underklass eller arbetarklass, och det fanns däremellan mindre klart framträdande mellanskikt. Vi fingo det stora högerpartiet, som tämligen väl avspeglade intressena hos de besuttna kretsarna i landet. Där kommo fram liberala riktningar, som i åtskilliga avseenden avskilde sig från högern. Sedermera fick också arbetarklassen sitt organiserade uttryck i socialdemokratien. Det skedde ganska tidigt åtskilliga förändringar, som återspeglade ändringarna inom folket. En av dessa förändringar var skilsmässan mellan den egentliga högern och bondeförbundet, som jag tror man något schematiskt kan förklara som en följd av den starka industrialiseringen, som vidgade motsättningarna mellan land och stad och som kom dessa nya grupperingar efter uppsplittringen att te sig naturliga. Om man nu skulle göra ett försök till en kartläggning av det svenska folket

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

i dess sociala sammansättning, är det klart, att man måste finna det ganska starkt förändrat. Partierna som organiserade uttryck eller om man så vill politiska doktriner för dessa grupperingar inom samhället undergå naturligtvis i sin tur också förändringar. Samtidigt sker väl också en förskjutning i själva överbyggnaden, d. v. s. det konstateras i landets riksdag, att man kan överbygga motsättningarna genom vissa åtgärder av ekonomisk och social natur. Man kan därigenom minska känslan av motsättning ute hos folket.

Vad är det nu för stora omvälvningar, som ske i vårt sociala liv? Ja, där-om kunna vi icke uttala oss. De omvälvningar, som drabba hela vår världsdel, komma att återverka på vårt nationella liv. Men vi kunna ännu inte urskilja hur det skall ske. Visserligen har staten måst övertaga åtskilliga av de uppgifter, som enskilda tidigare på egen hand kunde sköta. Ett exempel är utrikeshandeln, som numera måste regleras uppifrån, och åtskilligt annat, men de stora förändringar, som man talar om, ha i varje fall för vårt vidkommande icke blivit klart skönjbara. Därför förefaller det också så ytterligt meningslöst att tala om att den svenska folkstyrelsen skulle skakas i sina grundvalar därigenom, att de sociala förhållandena på grund av företeelser med begränsad nationell karaktär ha omstöpts i andra länder.

De slutsatser, som jag vill draga härav, herr talman, äro, att det naturligtvis åligger ledamöterna av riksdagen och alla, som för övrigt äro engagerade i det politiska livet, att draga alla de slutsatser av tidens skiftningar, som kunna bli till gagn för vårt eget nationella liv, men att man icke skall draga dem på grund av förändringar vid horisonten eller på grund av att här i landet framkommer ett och annat diskussionsinlägg eller till och med en och annan riktning, som begär, att vi skola rätta oss i takt efter utländska förebilder. I den mån som vi skola draga slutsatser, bör det ske under fri diskussion inom och mellan våra demokratiska partier, som tills vidare äro den enda tillgängliga grunden för vårt moderna svenska folkstyre.

Vidare yttrade:

Herr Carlström: Herr talman! Den förste talaren i dagens debatt framhöll i sitt anförande, att sedan vi skildes från lagtimans egentliga arbetsuppgifter ha vi litet var kommit i tillfälle att avlyssna stämningen ute i landet. Vi ha ju under diskussionen i dag hört omvittnas en del saker, som man kanske inte skulle ha kommit med bara för två månader sedan. Ty det var ju så då, att man inte gärna talade om hur vare sig officerare eller soldater skötte sig vid förläggningarna, och man vågade då inte heller gärna tala om beredskapens tryckande tyngd eller om de ekonomiska offren på det sätt som i dag har skyttat fram här från en del talares sida. Försvarsministern har ju på ett mycket elegant och övertygande sätt svarat på alla de anspelningar, som kommit fram om att det möjligen på en eller annan punkt inte skulle handlats så utomordentligt bra eller praktiskt som situationen skulle krävt. Framför allt har det kanske varit så, att man varit onödigt byråkratisk, då det gällt att bestämma hempermittering och sådana saker.

Jag skall ingalunda säga, att jag är alldeles övertygad om att det är precis på det sätt, som herr försvarsministern här har lagt upp det i skilda avseenden, men jag skall ej heller frambära några klagomål i ena eller andra avseendet. Ty det är uppenbart, att vilja vi ha en sådan försvarsberedskap som vi nu ha haft, så kräver det givetvis offer utav sådan karaktär som man inte på förhand kan beräkna och som man får underkasta sig i en sådan situation. Jag skall emellertid i likhet med flera föregående talare här betyga min tacksamhet till herr försvarsministern för att han nu låtit oss veta, att i

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

den mån som det är möjligt skall det bli en smidigare hempermittering och utbyte av dem, som nu skola hemförlovas från beredskapen. Man kan ju eljest inte alldeles undgå att märka, att i ena fallet ha vissa kategorier inom årsklasserna ganska allmänt blivit utkallade, då däremot en hel del andra inom samma årsklass inte nåtts av kallelserna. Jag har till och med träffat sådana som gått och funderat över och nästan känt sig generade för att de inte fått komma ut i beredskap, då många andra, som haft det ofantligt svårt, ha måst utkallas.

Vad det gäller det statsfinansiella läget, som man ju alltid brukar tala om i sådana här debatter, så gav ju den föregående talaren herr Vougt finansministern en éloge för den uppläggnings, som han givit av problemen. Jag skall gärna gå med på att den där uppläggnings är ganska bra ihopkommen. Finansministern har ju där pekat på vad som borde ske och vad som borde göras. En annan sak är, om det kan ske och om det kan göras såsom man möjligen tänker sig. Det är naturligtvis betydligt svårare att effektuera det hela. Alla äro vi väl ganska införstådda, då man talar om sparsamhet, och det är ju uppenbart att den bör iakttagas på alla punkter där så kan ske. Men vi måste göra klart för oss, att det kanhända inte är så lätt att fostra folk till sparsamhet i en tid, då det går så oerhörda summor till en viss uppgift och där man kanhända ser att vissa saker förekomma som inte borde förekomma. Jag tycker mig ha märkt här i dag under debatten, att man inte riktigt vill ut med språket. Man kräver en fortsatt försvarsberedskap, vad det än kostar, men å andra sidan vill man både när det gäller de personliga och ekonomiska offren gärna ha dem utförda för ett billigare pris. Jag förmodar att man i någon mån under »ferierna» ute i bygderna tagit intryck i sistnämnda avseende av vad man hört i saken. Man frågar sig måhända, vart det bär framöver, då det gäller våra fortsatta kostnader för försvaret. Jag vill inte alls påstå, att det är några defaitistiska synpunkter, som göra sig gällande där ute, men man frågar sig nog om man verkligen kan klara vårt statsfinansiella läge, om så stora offer krävas i fortsättningen.

Då jag är inne på sparsamheten vill jag vidröra en annan sak, som en föregående talare här i debatten har pekat på, och det är den anordning, som vi i en hastig vändning i våras gingo med på, då det gällde evakueringen av städernas barn till landsbygden. Om man kommer ut i bygderna och börjar resonera om sparsamhet med dessa människor, som ha haft att taga hand om och sörja för dessa barns inackordering och vård på orterna, möts man av ett ganska illfundigt leende. Och jag vill säga, att är det så att regeringen skulle demonstrera sin sparsamhetsvilja i fortsättningen på sådana saker, då blir det nog ganska svårt att övertyga folket ute i landet om att det verkligen finns sparsamhetsvilja eller att man endast går med på ting, som äro oundgängligen nödvändiga.

Sedan kan det inte hjälpas att jag med några ord måste beröra en annan fråga, som kanske inte här i denna kammare varit så mycket på tapeten i dag men som vi naturligtvis möta framdeles under denna urtima riksdag, och det är frågan, hur man skall skipa rättvisa mellan de olika näringarna och hur man skall se till att man på skilda håll får möjlighet att dra sig fram genom de tider, som nu möta. Det är uppenbart, att särskilt då det gäller vårt jordbruk ha vi här i landet genom den svaga skörd, som vi tyvärr i år måste räkna med, åtminstone i ganska stora delar av vårt land, att emotse besvärliga förhållanden för jordbrukarna. Herr finansministern resonerar på sidan 7 i proposition nr 1 om hur de skilda parterna böra avstå från att ställa för stora krav på varandra, och det vill jag också instämna i. Ty jag framhöll redan vid den lagtima riksdagen, då vi voro inne på valutaproblemet, att ingenting

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

skulle vara sämre för oss litet var i det långa loppet än att förstöra penningvärdet, valutan. Finansministern anför härom: »Om alla parter vid en minskad varuförsörjning försöka att genom inkomstökningar bevara *sin* standard, blir resultatet, såsom ofta framhållits, att priserna drivas i höjden, så att ingen i sak vinner något på inkomstökningen. En försämrad försörjning tvingar givetvis till en sänkning av standarden. Höjas penninginkomsterna, realiseraras standardsänkningen genom en korresponderande höjning av levnadskostnaderna, för den händelse inkomsttagarna ej frivilligt avstå från att försöka göra bruk av sina ökade inkomster. Lyckligast är om anpassningen blir frivillig och tar den formen, att de olika medborgargrupperna avstå från vidare krav på höjning av penninginkomsterna.»

Jag tror emellertid att det kanhända inte blir så svårt att komma överens med Sveriges jordbrukare, då det gäller den sista saken. Ty fastän omkostnaderna stigit väsentligt på skilda poster är nu frågan framöver den, om man verkligen skall lyckas att hålla penninginkomsterna uppe vid vad de varit tidigare, ty möjligheterna för jordbrukarna att få höjning av penninginkomsterna lära väl vara ganska minimala. Det finns många jordbrukare här i landet, som nu få nöja sig med en skörd, som kanske knappast ger mer än hälften eller högst $\frac{2}{3}$ av tidigare års skördar. De bli tvungna att slakta ned en del av sina djur, de bli tvungna att avstå från att i höst föda upp några grisar och på det sättet få inkomst, och de bli nödsakade att, om det är möjligt, köpa mera tillskottsfoder än förut, även om besättningarna krympa samman. Hur det skall vara möjligt för dessa jordbrukare att få ökade penninginkomster förstår jag inte, och jag tror inte heller att de begära det. Men när det blir fråga om en avvägning mellan de olika gruppernas intressen, vill jag understryka, att man får ta hänsyn till det förhållandet, att dessa jordbrukare och i synnerhet småbrukarna riskera att få väsentligt minskade penninginkomster trots att deras allmänna utgifter inte nämnvärt komma att sänkas. Vid den diskussion om denna sak, som kommer att ske framdeles, bör man enligt min mening ta i betraktande detta förhållande, på tal om en rättvis avvägning av bördorna olika grupper emellan.

Det var ju glädjande att här i dag höra hans excellens statsministern förklara, att han inte såg på läget framöver alltför mörkt, och det är ju möjligt att vi även i fortsättningen kunna lotsa oss fram även med ett fortsatt krig en lång tid, utan någon egentlig brist, då det gäller själva livsmedelsförsörjningen. Men uppenbart är ju, att många här i landet komma att få gå in för en betydligt sänkt levnadsstandard och att det på skilda områden uppstår svårigheter, som äro besvärliga att bemästra. För min del är jag gärna med om att, då det gäller att försöka avväga de olika intressena mot varandra, så mycket som möjligt se till, att vi slippa ifrån den där jakten först på ena sidan och sedan på den andra efter att få större inkomster, ty den leder, som jag redan sagt, till förstöring av penningvärdet, och med minnet av föregående krig och kris vilja vi inte ha något sådant tillbaka. Men å andra sidan är det uppenbart, att man måste ta hänsyn till sådana gruppers intressen, som nu på alldeles särskilt sätt komma att utsättas för svårigheter både genom avspärningen utifrån och på grund av den inkomstminskning, som den svaga skörden ger. Jag vill emellertid understryka, att det är av vikt att vi litet var försöka inrikta oss på att så långt möjligt förstå varandras förhållanden och göra det bästa möjliga.

Herr Meijer: Herr talman! I propositionen nr 2 har Kungl. Maj:t förelagt riksdagen ett förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1940.

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

Redan vid en hastig genomläsning har jag, i likhet med ett flertal hörda myndigheter, bibringats betänkligheter mot genomförandet av en sådan skatt.

Som skäl för införandet av denna skatt har finansministern bland annat anfört följande: »I det statsfinansiella läge, varmed vi för närvarande hava att räkna, är det naturligt, att den allmänna uppmärksamheten inriktas på den särskilda skattekraft, som måste anses vara förbunden med inkomstökningar, framkallade av krigskonjunkturen.»

I anledning av detta uttalande synes mig kunna erinras till en början att, då den föreslagna krigskonjunkturskatten skall uttagas på s. k. krigsvinster oberoende av huruvida de hänföra sig till prisstegringsvinst eller icke, jag inte kan förstå att dessa krigskonjunkturinkomster, såsom finansministern uttrycker det, skulle hava någon särskild skattekraft.

Vidare vill jag erinra därom, att det föreslagna särskilda beskattningsförfarandet kommer att medföra icke obetydliga kostnader, vilket bort föranleda finansministern att åtminstone i någon mån söka få klarhet i, huruvida och i vad mån denna beskattning skulle för staten medföra någon reell nettovinst. En sådan undersökning hade lätteligen under hand kunnat ske under taxeringsarbetet på våren 1940 därigenom att taxeringsnämnderna ålagts att i samband med taxeringen jämföra de redovisade inkomstbeloppen tidigare år.

I princip torde kunna fastslås att rörelseidkaren taxeringstekniskt sett är sämre ställd än arbetstagaren. Redan den omständigheten, att rörelseidkarens inkomster även under normala förhållanden fluktuerar såsom regel avsevärt år från år, ställer denne i avsevärt sämre ställning än arbetstagaren, vilkens inkomster i regel inflyta utan större fluktuationer. Vidare torde i detta sammanhang böra bringas i erinran att de totalbelopp, som en rörelseidkare kan inhösta såsom verklig vinst på sin rörelse, icke kunna till sitt belopp bestämmas förrän han nedlagt sin verksamhet. Det kan sålunda inträffa, att en rörelseidkare, som drivit sin rörelse viss tid, exempelvis 10 år, under denna tid, totaliter sett, icke gjort någon vinst alls utan kanske förlust men det oaktat fått erlägga höga skattebelopp till stat och kommun på den grund, att rörelsen under vissa av dessa år lämnat kanske icke obetydliga vinster.

Beträffande den nu föreslagna skatten bör man vidare besinna, att rörelseidkaren under kris- och krigstider har att brottas med helt andra och större svårigheter än under normala förhållanden. De risker, som han under kris- och krigstider utsätter sig för, äro sålunda avsevärt större än eljest. Jag behöver här icke nämna sådana företag som rederier och närstående företag utan kan i största allmänhet hänvisa till export- och importföretag, där rörelseidkaren utsätter sig icke blott för risken att icke få den köpta och betalda varan utan jämväl för risken att icke kunna leverera den sålda. Då härtill kommer att landet under vissa förhållanden kan bliva fullständigt beroende av den enskilde företagarens beredvillighet att icke blott för egen vinstchans utan också för tillgodoseende av övriga medborgares behov sätta större eller mindre del av sitt kapital på spel, kan det väl knappast vara rimligt eller rätt att belöna dessa medborgare med en straffskatt, som, därest inkomsten överstiger 50 procent av normalinkomsten, skall utgöra 70 procent av vinsten.

Om emellertid statsmakterna i det ekonomiska läge, där vi nu befinna oss, anse det nödvändigt att utan hänsynstagande till de billighetsprinciper, som under normala förhållanden böra och skola komma till sin rätt, lägga beslag på nu ifrågavarande mervinster, så är det en annan sak som statsmakterna icke kunna och icke få förbise, nämligen den inverkan en sådan beskattning kan få på de företag den skall drabba. Såvitt jag kan se står det utan vidare klart att en företagare med kannedom om denna skatt i många fall kommer att

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

draga sig för att göra en enligt hans mening lukrativ men synnerligen riskfull affärstransaktion, då han vet, att han av den eventuella vinsten allenast får behålla 30 procent.

För att lyckligt komma igenom de allvarstider, vi nu genomleva, är en obrottslig sammanhållning oundgängligen nödvändig. Orättvisa och obilliga övervältringar av de bördor, som vi därvid måste bära, på enskilda samhällsmedlemmar eller samhällsgrupper få ej ske.

Kungl. Maj:ts proposition nr 2 bör enligt mitt förmenande icke vinna riksdagens bifall.

I allt fall böra skattesatser upp till 70 procent av de s. k. mervinsterna icke godkännas, då en sådan beskattning kan medföra ödesdigra konsekvenser icke blott för vårt näringsliv utan därmed också för hela vårt folk och vår folkförsörjning.

Herr Holmbäck: Herr talman! Hans excellens herr statsministern påpekade i sitt anförande, att debatten här i kammaren mera hade rört sig om särskilda frågor än om de stora principerna. Jag tror för min del, att det är helt naturligt, att debatten i kammaren måste röra sig om särskilda frågor, ty en riksdagsman har vid en urtima riksdag inga andra möjligheter att föra fram särskilda frågor än i interpellationens eller frågans form eller i remissdebatten. Han har ju icke rätt att väcka motion annat än i sådana spörsmål, som Kungl. Maj:t har underställt kammaren. För min del anser jag, att grundlagens bestämmelser i detta avseende böra ändras.

Jag skall i det följande tillåta mig att taga upp ett par särskilda frågor rörande motverkandet av slöseriet med statsmedel. Det är därvid helt naturligt, att den, som tager till orda så här sent i en debatt kommer att behandla spörsmål, som berörts av flera andra talare.

Det område, där de största utgifterna föreligga, är det militära. Det är med stor tillfredsställelse, som i varje fall jag har sett genom pressen, att den krisrevision, som vi fingo för några månader sedan, beträffande den militära förvaltningen satt in ansträngningar på viktiga punkter. Tillåt mig att uttrycka den förhoppningen, att krisrevisionen fortsätter med detta. Förut har det ofta sagts att vi finge försöka omorganisera den militära förvaltningen en gång, när de nuvarande förhållandena tagit slut, men det blir nog för dyrt att vänta till dess, och därför är här varje initiativ så välkommet.

I detta sammanhang, herr talman, kanske jag också får uttala till protokollet, att jag finner det glädjande, att försvarsministern har observerat, att förhållandena beträffande familjebidragen icke äro alldeles sådana som de borde vara. Så sent som för några dagar sedan konstaterade en känd person i en stockholms tidning, att det dröjde alldeles för länge, innan de inkallade finge sina familjebidrag till sig utbetalta. Detta bör rättas till.

Ett annat område, där förvaltningen granskas av krisrevisionen, är kristidskommissionerna. Det är naturligt, om dessa kommissioner, som ha så stora medel att förvalta, icke i alla punkter ögonblickligen kunna hinna inställa sin verksamhet på ekonomiskt bästa sätt, och därför är det så viktigt, att krisrevisionen prövar förhållandena även där.

I den vanliga statsförvaltningen finns det mycket överorganisation, som bör tagas bort. Det skrives för mycket remisser i relativt små ärenden, något som kanske till stor del beror på, att man har givit länsstyrelserna så många uppgifter, som de icke med sin egen arbetskraft kunna bemästra, utan som de måste remittera till andra myndigheter för att få utlåtanden att stödja sig på. Jag har här i min hand en promemoria från ett närliggande område, som på

Vil remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

ett utomordentligt sätt visar mångskriveriet och remissernas antal i även relativt enkla ärenden. I våras tillät jag mig att väcka en motion just beträffande remissväsendet. Jag gjorde en rätt omfattande undersökning, hur det ställde sig med remissväsendet i sådana ärenden, som Kungl. Maj:t genom proposition förelade riksdagen 1939, och jag hemställde på grundval av denna undersökning om en riksdagsskrivelse för att ernå en begränsning av remissförfarandet. Min motion avsågs utav båda kamrarna, närmast, som det föreföll av debatten i andra kammaren, på den grund, att konstitutionsutskottet, dit frågan remitterats, ansåg, att grundlagarna icke gäve utskottet formell kompetens att föreslå en riksdagsskrivelse. Saken togs emellertid upp i somras av finansministern. Man är alltså på god väg, och jag hoppas, att det måtte bli ett gott slutligt resultat.

Jag kan, herr talman, icke underlåta att framhålla, att regeringen måhända ännu icke själv genomgående börjat tillämpa de principer om förenkling, som finansministern i sitt yttrande till statsrådsprotokollet i sistnämnda fråga på ett utmärkt sätt redogjort för. Vi ha vid denna urtima riksdag erhållit två stora propositioner från Kungl. Maj:t. Var och en av dessa propositioner omfattar omkring ett par hundra sidor; den ena, som handlar om krigskonjunkturskatten, är litet större, den andra, som handlar om mödrahjälpen, är litet mindre men likväl på cirka 170 sidor. Jag har ingenting att säga beträffande den första propositionen, ty den behandlar ett invecklat ämne, som givetvis bör framställas på ett utförligt sätt för dem, som skola besluta, och ävenledes för dem, som efter det riksdagen fattat beslut skola tillämpa förordningen. Men beträffande den andra propositionen, propositionen om mödrahjälpen, vill jag framhålla, att regeringen genom remisser låtit inhämta yttranden från ungefär 60 myndigheter. Propositionen avser och myndigheterna ha haft att yttra sig beträffande allenast utomordentligt enkla saker. Vad är det som föreslås? Jo, det föreslås, att socialstyrelsen skall ha möjlighet att medgiva mödrahjälp även efter det sex månader förflutit från nedkomsten, att mödrahjälp skall kunna lämnas även till avliden kvinnas make, om det behövs för barnets vård, att mödrahjälp skall sökas i god tid före den väntade nedkomsten, att socialstyrelsen med biträde av statens fattigvårds- och barnavårdskonsulenter skall utöva tillsyn över förordningens tillämpning o. s. v. Det är 9 à 10 stycken sådana utomordentligt enkla saker. Jag kan icke finna annat, herr talman, än att det hade varit fullt tillräckligt med låt oss säga 50 sidor, för att utveckla det sakliga innehåll, som denna proposition har. En beskärning av propositionen hade betytt ett par tusen kronors besparing i tryckerikostnader.

En annan detalj. Vi fingo för någon tid sedan utdelad en skrift, som utgivits av delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet. Den behandlar den internationella arbetsorganisationen, närmare bestämt arbetskonferensens sammanträden under tiden 1937—1939. Framställningen omfattar 184 sidor eller således bortåt 12 tryckark. Jag kan icke finna annat än att framställningar av denna typ saklöst kunna vänta på att bli tryckta ett antal år, till dess förhållandena på det statsfinansiella området blivit bättre. Det är icke bra, att pengar användas till sådana ändamål, samtidigt som man på det kulturella området måste inskränka sig så mycket som möjligt.

Jag har, herr talman, tagit upp dessa saker därför att det givetvis är frågan om införandet av sparsamhet jämte frågorna om försvaret, folkförsörjningen och produktionen, som äro våra verkligt stora frågor. Allas våra inkomster gå för närvarande i utomordentligt stor omfattning åt till att betala skatter. Det står fullkomligt klart för oss alla, att, om man icke på alla områden kan genomföra sträng sparsamhet, det kommer att bli mycket svårt

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)
att hålla det hela i gång länge till utan att inflation — det sämsta medel, som finns, då det gäller att skaffa staten inkomster — måste tillgripas.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Eriksson**: Herr talman! Enligt vad som sagts mig, har under förmiddagens debatt här i kammaren frågan om brännoljesituationen berörts av några talare. Med anledning därav vill jag säga några ord om vår försörjning med brännolja.

Det är ju icke att förvåna sig över, att det är på detta område, som avspärrningens verkningar hittills gjort sig mest kännbara. I fråga om bensin kan framhållas, att praktiskt taget icke någon import kunnat genomföras alltsedan avspärrningens början i april. Bensinransoneringen har därför, som vi alla veta, måst högst väsentligt skärpas. Trots den stränga tillämpning av ransoneringsperioden, som nu äger rum, kan fortsatt tilldelning icke uppehållas annat än under en ganska begränsad tid, för såvitt icke import kommer till stånd. Enligt bränslekommissionens försörjningsplaner, sådana de nu föreligga, kan tilldelning av bensin för civil förbrukning icke påräknas efter utgången av den ransoneringsperiod, som slutar den 2 november.

Det är under sådana förhållanden angeläget, att en omställning av transportapparaten snarast möjligt kommer till stånd, så att de viktigaste transportererna kunna ordnas med anlåtande av ersättningsmedel. Främst kommer härvid i fråga gengasen. Huruvida kolgasaggregat eller vedgasaggregat äro att föredraga beror bl. a. på, under vilka förhållanden aggregatet skall användas. Det finns säkerligen utrymme för båda slagen av aggregat. Det bör närmast ankomma på bilägarna att själva träffa sitt val mellan de olika typerna. Tillverkning av kolgasgeneratorer har som bekant igångsatts på enskilt initiativ. Av vedgasgeneratorer däremot har tillverkning i större omfattning icke förekommit här i landet. Genom det enligt riksdagens beslut nybildade Svenska gengasaktiebolagets försorg har numera upptagits framställning i större skala av vedgasgeneratorer för montering å lastbilar och jordbrukstraktorer.

Bolaget har även till uppgift att organisera anskaffning och distribution av bränsle för gengasaggregat, både träkol och ved. Det är icke meningen, att bolaget skall söka monopolisera bränsleförsäljningen, utan det står vem som helst fritt att tillhandahålla bränsle för aggregaten. Det är av vikt, att var och en, som skaffar sig ett aggregat, i samband därmed också förvissar sig om, att han kan få bränsle till aggregatet antingen genom bolaget eller genom köp i öppna marknaden eller på annat sätt.

Även i fråga om motorfotogen och motorbrännolja är försörjningsläget bekymmersamt. Dessa bränslen användas under normala förhållanden i mycket stora kvantiteter inom jordbruket och fisket. En mycket sträng ransoneringsperiod av dessa brännolja har genomförts. Hur stor tilldelningen kan bli efter utgången av nu löpande ransoneringsperiod den 31 augusti är ännu icke möjligt att avgöra. Med all säkerhet kan den dock icke bli tillräcklig för behovet. Även i fråga om jordbrukstraktorer är det därför en trängande nödvändighet att övergång sker till gengasaggregat, i den mån så lämpligen kan ske.

I medkammaren framställdes en fråga beträffande oljetilldelningen för vissa traktorer, som för närvarande av tekniska skäl icke gärna låta aptera sig för gengasdrift. Jag kan meddela beträffande dessa traktorer, att frågan om bränsletilldelning har särskilt beaktats av myndigheterna och att vissa kvantiteter brännolja reserverats för dem, så att de skola kunna åtminstone nödortfikt hållas i gång, i varje fall under detta produktionsår. Försök pågå också att ändra om motorerna, så att även de traktorer, vilka här åsyftas, skola kunna drivas med gengas.

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

Beträffande fiskets behov av bränsle, kan jag nämna, att undersökning pågår i syfte att söka få fram gengasdrift för båtmotorer, lämpade för fisket. Där möta emellertid stora svårigheter på grund av motorernas konstruktion och på grund av svårigheterna för en fiskebåt att föra med sig tillräcklig bränslemängd utan att alltför mycket inkräkta på båtens lastförmåga.

Jag behöver väl knappast säga, att oavlätliga ansträngningar gjorts och alltjämt göras att på olika vägar åter få till stånd import av brännolja. Vägen över Petsamo medger åtminstone för närvarande av olika anledningar icke någon brännoljeimport av betydelse. Under de pågående avtalsförhandlingarna med Ryssland utgör frågan om införsel till Sverige av vissa kvantiteter rysk brännolja en mycket viktig punkt. Vidare föras förhandlingar om import av brännolja från Rumänien. Importmöjligheterna därifrån begränsas helt naturligt därav, att transportererna under nuvarande förhållanden måste ske landvägen.

Herr Lundell: Herr talman! Enligt vad som säges i inledningen till proposition nr 1, är det två ekonomiska syften, som statsrådet och chefen för finansdepartementet för fram som ögonmärken för statsmakternas handlande: dels vill han, att vi skola undvika inflation — det är en sak, som mycket ordats om under de sista riksdagarna — och dels att vi skola undvika den arbetslöshet, som kan förorsakas av en begynnande depression. — Dessa önskemål är det nog ingen, som vill opponera sig emot, men enligt mitt förmenande är det tivelaktigt, om de vägar, som statsmakterna varit inne på, och de förslag, som framläggas för framtiden, lända till bästa möjliga tillgodoseende av de uppställda betydelsefulla syftena.

För egen del hade jag redan vid mitten av lagtima riksdagen kommit till den uppfattningen, att statsmakterna av överdriven rädsla för prisstegring, som ju ändå icke är precis detsamma som inflation, vidtagit för långt gående åtgärder för att befria medborgarna från ett överskott av köpkraft, vars utnyttjande möjligen kunde verka inflationistiskt. Efter mitt förmenande gick man vid fattande av beslut om direkt beskattning för långt, och vidare var brådskan i fråga om statens upplåning för stor. Man är på god väg att på dessa vägar driva fram en depression.

Beträffande bankerna förhåller det sig ju så, att uttagen varit ganska stora dels för skattebetalning och dels för teckning av statslån. Bankerna ha då i sin tur pressat sina låntagare till amorteringar och helst hel inbetalning av åtskilliga lån. Man har med andra ord högst väsentligt strypt krediten. När samtidigt en hel del företag fått sin avsättning och sin produktion eller annan verksamhet försvårad till följd av den rådande avspärningen, så är det klart, att kreditrestriktioner kunna få mycket allvarliga följder. Härtill har nu kommit, att jordbrukarna på grund av den svåra torkan vänta en dålig skörd. Slutligen har ju ränteläget höjts icke så litet på grund av den ökade efterfrågan på lånemedel. Resultatet av samtliga dessa sammanhängande omständigheter kunna vi studera i den offentliga statistiken. En betydande stegring av växelprotesternas och konkursernas antal har ägt rum. Växelprotesternas antal har ifrån maj 1939 till maj 1940, som är den sista f. n. redovisade månaden, stigit från 3,300 stycken till 5,800 stycken. Det är alltså en stegring på c:a 80 %. Det protesterade beloppet har samtidigt stigit från 1.5 miljoner till 2.8 miljoner kronor. Under samma tid har konkursernas antal per månad stigit med 40—50 procent. Detta är alltsammans mycket tydliga depressions-tecken. — Jag har för min del den bestämda uppfattningen, att statsmakterna i hågkomst av vad som skedde åren 1916—1920 ha lagt ned så mycket in-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)
tresse på att undvika inflation, att landet i stället kommit att hamna i det andra diket — i deflation och depression.

Huvudsaken för ett samhälle bör ändå rimligen vara produktionens vidmakthållande och ökande i den mån det är möjligt. Vid sidan därutav måste man räkna med att penningssystemets upprätthållande efter vissa fastställda normer är en angelägenhet av andra ordningen. Man kan med full rätt säga, att penningssystemet bör användas på sådant sätt, att det stimulerar produktionen. Och i själva verket är det säkerligen det lämpligaste medlet just för att åstadkomma en stimulans av produktionen. Man måste hålla sig till att penningssystemet skall vara ett medel och icke ett huvudmål. Målet är den ökade produktionen av sådana nyttigheter, som behövas för folkets konsumtion. Med detta vill jag icke ha sagt, att man får handha penningväsendet hur som helst för att stegra produktionen. Man får lov att handha det med omsorg och med tanke på morgondagen, icke så att man för att hjälpa i dag gör läget i morgon sjufalt värre.

Finansministern har nu kommit till insikt om den hotande depressionsfaran, och han talar om åtgärder emot denna, men samtidigt framlägger han förslag om en krigskonjunkturbeskattning, som alldeles säkert kommer att verka i hög grad återhållande på den enskilda företagsamheten och sålunda direkt kommer att motverka alla aktioner mot depressionen. Jag vet icke, huru den företagare skulle vara beskaffad, som inför det skatteförslag, som här föreligger — därest det nu skulle bli antaget — skulle vilja sätta i gång med en ny produktion eller utöka den frutvarande. Ty om han får vinst på en ny produktion, har han utsikt att få betala icke så långt ifrån 70 procent av vinsten i krigskonjunkturskatt. Det är den s. k. merinkomsten utöver den tidigare jämförelseinkomsten, som skall beskattas enligt detta lagförslag. När det nu är fråga om en ny produktion, är ju denna jämförelseinkomst egentligen obefintlig, men det skall enligt författningsförslaget tankegång konstrueras fram ett slags jämförelseinkomst ändå, ehuru den givetvis blir mycket låg. De skikt, som förekomma i lagförslaget skiktsskala, bli då ytterst tunna, och så gott som hela vinsten, i den mån det blir någon, kommer att skjutas upp i det skikt, som skall beskattas med 70 procent av den intjänade merinkomsten. Men vi få ju ha klart för oss, att det icke bara är dessa 70 procent som skola erläggas i skatt, utan dessutom skall den vanliga inkomst- och förmögenhetsskatten tagas ut. Det är ju tacknämligt att denna icke skall tagas ut på hela bruttoinkomsten utan får beräknas på den inkomst man har kvar, sedan man dragit ifrån krigskonjunkturskatten. Om vi räkna med ett aktiebolag, som är ett enkelt fall, så blir det ändå icke så litet som avgår i denna form; det blir 20 procent av de återstående 30 procenten, d. v. s. 6 procent av hela inkomsten. Därmed är man uppe i 76 procent. Sedan kommer värnskattnen, som såvitt jag kan se skall beräknas på bruttoinkomsten. Det kommer alltså till ytterligare 10 procent — då är man uppe i ungefär 86 procent. Det är väl fråga om, huruvida de 14 procent, som sedan finnas kvar, räcka till att betala kommunal-skatt och därmed sammanhängande skatter med.

Vad en företagare skall ha för mening med att sätta i gång ett företag under sådana villkor har man svårt att förstå. Jag tror icke heller, att han kommer att göra det, annat än om det skulle ske av rent oförstånd eller på grund av fullständig ovetskap om vilka skattepålagor, som hota honom.

Det lär väl bli nödvändigt, om man nu skall ha en krigskonjunkturskatt, att betydligt modifiera detta förslag. Jag skulle för min del vilja säga, att vi ha redan förut så starkt progressiva skattebestämmelser, att behovet av en krigskonjunkturskatt nu icke alls kan räknas vara detsamma som den var under det förra kriget. De skattelagar vi redan ha skulle komma att automatiskt utföra

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

ungefär ett motsvarande arbete, ehuru med begränsning till rimligare höjd. Och vi få väl ha klart för oss, att vad krigskonjunkturskatten eventuellt framdeles må komma att utvisa i avkastning är icke en nettoavkastning, utan samtidigt får man försöka räkna sig fram till, huru mycket av detta, som i alla fall skulle influtit genom den vanliga inkomst- och förmögenhetsskatten.

Jag skall icke gå in på någon utförligare kritik av det föreliggande skatteförslaget, men jag vill i alla fall säga ett par saker. Det ligger för det första nära till hands att anmärka på att författningen begränsats till att omfatta endast rörelseinkomst och därmed sammanhängande. Varför har man icke velat taga med merinkomst för löntagare, som intjänats exempelvis med extraarbete i olika kristidskommissioner, möjligen även i den statens informationsstyrelse, som här varit på tapeten ett par gånger? Eller om jag skall taga ett annat exempel: varför vill man icke krigskonjunkturbeskatta fjolårets dubbla riksdagsarvodet? Det får väl sägas, att för många däri låg en merinkomst, och även den får väl anses vara föranledd av krig eller krigsfara.

Vad skatten kommer att ge netto utöver minskningen i inkomst- och förmögenhetsskatt det skall jag icke här ge mig till att försöka få fram några approximativa siffror på. Såvitt jag kan se, göres icke heller i den kungl. propositionen någon sådan uppskattning. Vad jag emellertid vill säga är, att om man t. ex. för dessa fyra månader av år 1939 skulle få fram en nettoavkastning av denna skatt på låt mig säga 10 miljoner kronor, så är jag alldeles övertygad om, att denna skatt, i den utformning den har fått, samtidigt kommer att verka nedsättande på nationalinkomsten för innevarande och nästa år med minst det tio- eller tjugudubbla beloppet. Och då räknar jag naturligtvis nationalinkomsten mätt med fasta priser, t. ex. med förkrigspriser. För min del vill jag redan på detta stadium anmäla, att jag omöjligen anser mig kunna acceptera skatten i den form den nu föreligger i propositionen. Och om den icke kommer att avsevärt modifieras under utskottsbehandlingen, så tänker jag, att var och en som medverkar till antagandet av ett sådant förslag kommer att i framtiden få anledning att ångra detta.

Herr talman! Jag skall icke gå längre i min kritik av den hittills förda och för framtiden avsedda finanspolitiken. Jag vill bara sammanfattningsvis säga, att man måste intressera sig mera för produktionens stimulerande och mindre för penningvärdets konstans. Och jag tror icke, att man lyckas stimulera produktionen endast med tal om samhällsanda eller annat liknande. Det skulle för mig vara synnerligen intressant att veta, vad finansministern har lagt in i det uttalande längst ned på sid. 5 i propositionen, där han säger, att »det synes vara nödvändigt att ersätta prisstimulansen genom åtgärder ägnade att främja en successiv rationalisering av produktionsverksamheten, som bereder möjlighet till besparingar, som kompensera de försämrade produktionsbetingelserna». Det förefaller, som om han här hade i tankarna något nytt sätt, som kunde verka befruktande på företagsamheten, och som skulle kunna ersätta den stimulansen, man hittills varit van att finna i vinstutsikterna och anpassningen av priserna så, att man får fram verkliga vinstutsikter. Jag tror för min del, att detta gamla knep att låta företagen arbeta med vinst nog i längden visar sig hållbarare än de andra nya metoder man eventuellt kan fundera ut. På den gamla vägen når man enligt vad jag tror i alla fall resultat, som man icke skall lyckas nå på dessa nya tänkta vägar.

Herr Gardell: Herr talman! Genom den partiella mobiliseringsorder, som utfärdades för Gotland förra hösten, torde denna landsända i Sverige vara den, som varit och ännu är hårdast drabbad av de olägenheter som den förstärkta försvarsberedskapen medför, såväl beträffande manskapsinkallelser som in-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

kvarteringar. Av de utkallade landstormsmännen äro de flesta familjeförsörjare. Det har visat sig, att det går lika lätt för en värnpliktig att få ledighet som för en landstormsman. Flertalet jordbrukare på Gotland ha mindre än 30 hektar åker och äro ej ägare av någon traktor. Därför utföra de sitt arbete i jordbruket med hjälp av dragare. På grund av förhållandena blev höstsådden ej verkställd i rätt tid och ej heller i den utsträckning, som var tänkt. Höstplöjningen och gödningen blevo ej heller utförda på all tilltänkt areal. Samma var förhållandet med vårsådden. Allt detta liksom förra årets och denna sommars torka har gjort, att Gotland i år är hemsökt av en sådan missväxt, som ej förekommit i mannaminne. Den utkallade landstormsmannen-jordbrukaren gör därför en stor ekonomisk förlust i år. Han möter med bekymmer den kommande hösten och vintern; varifrån skall han få föda till kreaturen? Jag har mig bekant, att jordbruksministern har sin uppmärksamhet fäst härpå, och hoppas att han även i år skall lyckas att hjälpa i nöden.

I detta sammanhang kan jag icke förstå herr Vougt, då han sade, att fackföreningarna hava vuxit ifrån benägenheten att begära så höga bud som de yngre jordbrukarorganisationerna begära. Frågan är, om icke jordbrukarna i slutet av året bliva tvungna att begära moratorium eller andra eftergifter för sina utskylder på grund av uteblivna inkomster. Man har då svårt att förstå, huru herr Vougt kan fälla ett sådant yttrande här.

Att krigets lagar äro stränga under pågående mobilisering, om det också ej är krig, ha många familjeförsörjare och familjemedlemmar på Gotland fått erfara. Det kan exempelvis nämnas, att det har funnits i den utkallades hem endast en sjuk kvinna, som fått vara ensam hemma, oförmögen att sköta djuren. Några grannar ha då och då fått så att säga slita sig lösa och gå dit för att se till djuren, oaktat de själva haft brist på hjälp i sina egna hem, ty ledighet från militärtjänsten har ej kunnat beviljas familjeförsörjaren. Större delen av den jordbrukande befolkningen utgöres av mindre jordbrukare, och arbetsblocken ha ej heller kunnat fungera av brist på arbetsfolk. Ledningen för de militära tekniska försvarsarbetena har på flera platser anställt icke utkallade män mellan 16 och 65 års ålder för utförande av dessa arbeten. Den höga arbetsförtjänsten där har lockat alla, som kunnat beredas plats. Detta har ytterligare försvårat läget och ökat bristen på arbetskraft i jordbruket. Det har därför varit och är fortfarande mycket stora och påfrestande arbeten som de hemmavarande kvinnorna och barnen måste utföra. Att i den smällkalla vintern hämta vatten långa vägar till djuren är ett mycket hårt arbete. Huru bekymmersamt det varit att få foder till djuren, då vägarna varit igensnöade under den stora foderbristen, skall jag ej i detalj redogöra för. Man ser 12 och 13 års barn köra och sprida den naturliga gödseln och sedan med tre hästar plöja ned den i den hårda jorden. Det är ett oerhört hårt arbete för dem, men nöden har ingen lag. Vad man har svårt att förstå är, att familjeförsörjaren-bonden själv skall kunna tagas ut för att ligga vid en förläggning och exempelvis vara kock, medan kvinnorna skola gå hemma och utföra arbeten, som överskrida deras krafter. Man kan verkligen fråga sig, vad Lotta-rörelsen är för en institution.

Som exempel på huru plikttroget och noggrant begreppet bevakningstjänst fattas på Gotland kan nämnas, att en landstorsman hade anmält till slakthuset att han skulle leverera tre djur. Han begärde därför ledighet för att få leda djuren till järnvägen, men detta kunde ej beviljas. Djuren blevo osålda.

Det har utförts och utföres alltjämt stora försvarsanläggningar på Gotland. Man kan därför räkna med att stora militära förband för lång tid framåt komma att vara förlagda där. Jag skulle med anledning därav vilja fästa försvarsministerns och jordbruksministerns uppmärksamhet på dessa förhållanden, och jag ifrågasätter, om ej åtgärder borde kunna vidtagas i syfte att göra

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

Gotland självförsörjande vid en eventuell avspärrning. Jag syftar närmast på anläggning av ett fryshus vid slakteriet. Under vanliga förhållanden tror jag att Gotland är självförsörjande, men vid en militär förläggning dit uppstår ett annat förhållande. De som arbeta vid jordbruket ha särskilt på grund av den pågående mobiliseringen ett tungt arbete. Den begränsade arbetstidslagen kan ej tillämpas. Men att denna lag utan hänsyn till jordbruket tillämpas inom andra branscher försvårar i hög grad jordbruksarbetet. Som exempel kan anföras, att handlanden öppnar sin affär kl. 8.30, håller stängt mellan kl. 12 och 1 och stänger för dagen kl. 6 e. m. Jordbrukaren kan därför ej komplettera sitt behov av materiel varken på morgonen medan djuren hämtas hem från betet, under middagsrasten medan de äta eller på kvällen efter kl. 6. Man frågar sig verkligen, om affärsmännen ej kunna ordna sina ledighetstimmar på annat sätt än som nu är förhållandet, ty därigenom försvåras arbetet för den jordbrukande befolkningen.

Att det dessutom i enskilda fall råder berättigade anledningar till klagomål för en del utkallade familjeförsörjare kan ej förnekas, men därom får man väl tala med försvarsministern personligen och ej i riksdagen. Jag vill endast tillägga, att de samvetsömma som gå hemma ingalunda stärka försvarsandan hos de utkallade, samt att bristen på arbetskraft för jordbruket skärpes genom den gällande dyrortsgrupperingen på olika områden, som ingalunda bidrager till att motverka flykten från landsbygden.

Jag vill till sist taga försvarsministern på orden och uttala den förhoppningen, att samtliga landstormsmän på Gotland, som äro jordbrukare, omedelbart måtte få en sammanhängande tjänstledighet för att bärga skörden samt bereda och så jorden för kommande skörd.

Herr De Geer: Herr talman! Sedan jag begärdé ordet i förmiddags har det visat sig, att jag kommit att stå i en lång kö av talare, som berört den militära beredskapen, särskilt ur personella synpunkter.

Då det därvid främst varit jordbrukets talan som förts, tänkte jag be att få framföra några synpunkter på denna fråga även ur industriens synvinkel. I stort sett kan jag dock instämma med en del föregående talare, herrar Andersson i Ovanmyra, Svensson i Grönvik med flera. Sedan jag begärt ordet har emellertid försvarsministern hållit sitt anförande, och jag har däri fått de flesta av de frågor, jag ville framställa, besvarade och detta på ett tillfredsställande sätt. Jag vill härtill endast knyta ett par korta reflexioner.

Försvarsministern talade om permitteringar och ökade avlösningar, och jag vill uttrycka en förhoppning om att sådana kunna ske genom en minskning av bevakningstjänsten, genom en hopdragning och delvis en upplösning av vissa tillfälliga förband. Dessa spörsmål lämpa sig givetvis icke för detaljbehandling här. Jag begär inga detaljerade upplysningar, men vill i likhet med flera föregående talade stryka under, att det framförallt är bevakningstjänsten som är påfrestande för truppen. Det har sagts, att en värnpliktsarmé i fredstid inte kan tåla längre inkallelser, och det är ingen hemlighet, att det samma även gäller de krigförande länderna. Det har efteråt framkommit, att under storkrigets döda period i slutet av förra året och början av detta år båda parterna hade mycket stora svårigheter med trupperna i detta avseende, och man måste på viktiga områden eftersätta bevakningstjänsten. Så mycket större anledning är det för oss att i den utsträckning det är möjligt göra inskränkningar i detta hänseende och därvid icke alltid följa den militära sakkunskapen, som så lätt ser till antalet och förbiser de psykologiska synpunkterna. Det primära målet för vår försvarsberedskap är ju nätt: ökad utbildning, ständigt skärpta försvarsanordningar och vidgad erfarenhet. Jag note-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

rar med tacksamhet vad försvarsministern yttrade i denna fråga och vill endast tillägga, att vad som sker måste ske snart.

Medan jag har ordet vill jag som hastigast beröra en helt annan fråga, som rör vår folkförsörjning och som icke tidigare behandlats i dag. Det är visserligen endast en detaljfråga, som dock för dagen har en viss aktualitet och kanske en viss betydelse. Jag syftar på jakten på älg såväl i år som under kommande år. Från visst jordbrukarhåll har framförts en begäran att denna jakt i år skulle inställas. Jag vill inte instämma i denna begäran av skäl som jag senare skall anföra, men jag vill framhålla det önskemålet, att större planmässighet och varför inte säga en viss ransonering bör komma i fråga beträffande denna jakt. Hittills har jägarintresset helt dominerat på detta område, och nu äro jägarna som bäst sysselsatta med förberedelserna för detta spännande äventyr. Men är inte läget nu sådant, att även folkförsörjningssynpunkter kunna läggas på denna fråga? Jag vill understryka, att det här är fråga om potentiella tillgångar av stor betydelse för vår folkförsörjning. Vår älgstam är så stor, att den under senare år medgivit en årlig beskattning på omkring 7,000 djur, och denna beskattning kan givetvis ytterligare ökas till 10,000, kanske 15,000 djur. Då komma vi upp till betydande siffror, som givetvis under nu rådande läge äro av stor betydelse. Det har talats om att det råder ett oroande, ja på vissa håll ett katastrofalt läge på slaktdjursmarknaden just nu. En jordbrukare kanske bäst kan bedöma, vilket av dessa adjektiv som är riktigt, men det är alldeles tydligt, att slaktdjursmarknaden är överlastad. Skola vi då, när vi icke behöva det, ytterligare skärpa detta läge genom en älgjakt i vanlig ordning? Att helt inställa densamma tror jag icke är riktigt, därför att älgen åstadkommer stor skadegörelse, och en viss beskattning är önskvärd, men varför inte ransonera denna jakt och lägga det hela på licensbasis, t. ex. på så sätt att man tillåter jakt i vissa landskap under vissa bestämda tider och i en viss utsträckning och ordnar med lämpliga avskjutningar efter tillgången på djur? Den tid kan komma, då vi behöva skatta denna tillgång mycket hårt, och varför skola vi skatta den nu, när vi icke behöva göra det. Det har sagts, att regeringen redan fattat beslut i denna fråga, men tidsläget är sådant, att en ändring väl bör kunna genomföras, om den är starkt motiverad. Jag vill hemställa till jordbruksministern, under vars domvärjo denna sak väl torde falla, att han tar saken under övervägande, om det skulle visa sig erforderligt.

Fru Nordgren: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av ett yttrande, som herr Svensson i Grönvik fällde i sitt anförande i dag på förmiddagen, i vilket han talade om smörrabatteringen. Herr Svensson gjorde därvid enligt min uppfattning ett mycket obefogat angrepp mot livsmedelskommissionen, när han riktade kritik mot en passus i ett av kommissionen utgivet cirkulär, av vilket han trodde sig finna, att kommissionen hade överträtt sina befogenheter. Herr Svensson frågade, vem som satt livsmedelskommissionen som någon slags prövningsinstans i fråga om taxeringarna. Jag ber med anledning av detta att få säga, att kommissionen ingalunda uppträtt som någon sådan. När kommissionen i cirkuläret säger att »med hänsyn till att ett producenthushålls inkomster till avsevärd del utgöras av naturaförmåner, som vid taxering åsättas jämförelsevis låga värden, har beträffande dessa hushåll inkomstgränsen ansetts böra sättas till 1,000 kronor» utgör detta endast en motivering till att kommissionen har ansett, att denna inkomstgräns för dessa hushåll kunde vara lämplig. Kommissionen har stannat för detta, därför att kommissionen har ansett — och riktigheten härav kan väl inte av herr Svensson förnekas — att naturaförmåner för vid jordbruket sysselsatta

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

personer vid taxeringen åsattas ett lägre värde än vad övriga inkomsttagare få betala för naturaprodukter. Vid taxeringen av naturaförmåner inom jordbruket beräknas dessa efter gårdens pris, medan icke-produenthushåll få tillgodose sin försörjning med naturaprodukter till gällande detaljhandelspriser och även taxeras i överensstämmelse härmed. Man får väl ändå säga, att det är en ganska stor skillnad i priserna sådana de te sig på en lantgård och ute i detaljhandeln. Aftonbladet hade under gårdagen på sin sista sida en serie bilder, som just belyste detta förhållande i fråga om mjölkpriserna. Den första bilden illustrerade huru mjölken, då mjölkningen hade skett hos producenten, betingade ett pris av 17.7 öre per liter, men då den kom konsumenten i Stockholm tillhanda var den uppe i 29 öre per liter och i vissa fall, när den hembars till konsumenten, 34 öre per liter. Det måste då givetvis bli en skillnad i upptaxeringen, ty icke-produenthushållet får ju skatta för hela sitt inkomstbelopp, som det endast har i kontanta penningar, av vilka det måste använda en mycket stor del till sin försörjning med naturaprodukter.

Herr Svensson drog vidare på nytt upp kritiken av smörrabatteringen. Jag vet mycket väl, att herr Svensson har fullständigt rätt i att denna smörrabattering icke är populär ute bland folk och att den oavbrutet är föremål för kritik från olika håll. Herr Svensson frågade, varför inte livsmedelskommissionen hade ändrat inkomstgränsen, när jordbruksutskottet under avslutning från riksdagens båda kamrar hade gått in för att sänka denna inkomstgräns till 1,000 kronor i stället för nu gällande 1,500 kronor. Jag skall be att få lämna några förklaringar till varför så icke har skett. Det har nämligen ur flera synpunkter ansetts lämpligt att en sänkning av inkomstgränsen icke genomföres nu utan först vid en senare tidpunkt.

En av orsakerna härtill är, att en mycket kraftig nedgång i smörkonsumtionen uppstått under de månader, som gått, sedan margarintillverkningen och margarinförsäljningen upphörde. Under normala förhållanden beräknar man att den genomsnittliga konsumtionen av matfett pr månad under försommaren uppgår till sammanlagt 9,500 ton, varav 5,000 ton margarin. Konsumtionen av smör och margarin under juni omfattade ungefär 79 procent av förstnämnda kvantitet. Några siffror för juli månad föreligga icke, men då smörpriset, som bekant, under juli höjdes med 25 öre, har man alla skäl att antaga, att konsumtionsnivån för denna månad skall visa minst lika stor nedgång eller kanske större. Till följd av denna starka konsumtionsminskning ha våra kylhuslager av smör ökat snabbare än man vid smörregleringens början hade räknat med. Jag skall inte ingå på några utförliga sifferuppgifter; jag skall bara konstatera, att dessa lager ha ökat med icke mindre än 1,400 ton mera än vad livsmedelskommissionen beräknade ökningen till vid nuvarande tidpunkt. När man vet, att kylhuslagerutrymmena under hösten komma att behövas för infrysning och lagring av fläsk och kött, är det både önskvärt och nödvändigt att smörlagren icke växa alltför mycket. Skulle man nu skära ned inkomstgränsen, måste detta medföra att ytterligare vissa grupper av medborgare kanske komma att minska sin konsumtion. Detta har varit ett av skälen till att man icke nu velat ändra denna gräns. Att vi nu ha ett överskott på smör innebär emellertid icke att detta förhållande kommer att vara beständigt. Man kan kanske tvärtom på grund av den svåra foderbristen räkna med en minskning av smörproduktionen längre fram, men just nu är det väl i alla fall så, att vi ha behov av att smör konsumeras, så att vi icke få mera att lagra än vi kunna skaffa utrymme för.

Ett annat skäl till att man icke velat sänka inkomstgränsen just nu är att man icke kan genomföra en sådan sänkning med mindre än att samtliga ra-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

battkort, som utdelats efter rekvisition, måste förklaras ogiltiga och ny utdelning måste verkställas. Nu kan man väl säga att det inte stöter på oöverstigliga hinder att företaga en ny kortutdelning. Detta skulle emellertid vara förenat med avsevärda olägenheter, ty det är uppenbart att man fram i november eller december skulle behöva företaga ytterligare en ny kortutdelning, då taxeringssiffrorna för 1939 föreligga vid denna tidpunkt, och man helst vill ha en så ny taxering som möjligt att gå efter. Därför har kommissionen ansett det lämpligast och bäst att man väntar med att verkställa en ny kortutdelning, tills dessa siffror föreligga klara och genom debetsdelarnas utdelande bekanta för allmänheten.

Herr Svensson i Grönvik uppehöll sig vidare på nytt vid den ofördelaktiga ställning som jordbrukarbefolkningen enligt hans mening hade i fråga om smörrabatteringen. Jag vill med anledning härav säga, att efter den debatt, som fördes i riksdagen i denna fråga, och den kritik, som därvid framfördes, har livsmedelskommissionen företagit en uppmjukning av reglerna för tilldelningen av rabattkort, och genom denna uppmjukning har man försökt att få de av jordbruksutskottet uttalade önskemålen om ändring i grunderna för behovsprövningen för jordbrukarnas del uppfyllda. Jag tror mig kunna försäkra att genom de sålunda ändrade bestämmelserna de olägenheter, som vid denna tidpunkt funnos, numera äro eliminerade. Man kan nog våga påstå, att efter de nya föreskrifter som utfärdats av kommissionen, behöver ingen enda, som verkligen är i behov av smörrabattkort, vare sig han tillhör jordbrukarbefolkningen eller icke-jordbrukarhushåll, bli utan sådant. Jag tror också att efter denna uppmjukning av reglerna, som ger kristidsnämnderna befogenhet att, efter behovsprövning, dels utdela rabattkort i behövlig omfattning och dels bevilja kort även till personer, som enligt de gamla reglerna icke voro berättigade till sådana, torde mycket av den kritik, som förts mot smörrabatteringen, komma att upphöra.

Beträffande inkomstgränsens storlek äro herr Svensson i Grönvik och jag överens, och jag tror att det kommer att bli av förhållandena betingat, att man går in för en minskning av densamma längre fram. Detta av flera skäl; dels på grund av den ovilja det väcker, att personer, som man anser befinna sig i god ekonomisk ställning, komma i åtnjutande av denna rabatt, och dels av ekonomiska skäl, då förhållandena kunna bli sådana att man kanske kan behöva rabattera flera varor än smöret; de ekonomiska konsekvenserna bjuda då, att man ser till att det endast blir de verkligt behövande, som komma i åtnjutande av sådan rabattering.

Slutligen kan jag försäkra herr Svensson i Grönvik, att det icke inom livsmedelskommissionen finnes någon som helst ovillig inställning mot jordbrukarna eller jordbrukets folk. Vi äro tvärtom allesammans fullt på det klara med den stora betydelse, som jordbrukarna ha, och det värdefulla arbete de utföra, för vår folkhushållning. Jag tror att herr Svensson gjorde sig skyldig till en överdrift, när han gav kommissionen en admonition, som jag för min del icke finner den vara förtjänt av. Allra sist vill jag säga, att en inkomstgräns på 1,000 kronor i varje fall inte kan vara ägnad att beröva jordbrukarbefolkningen några förmåner, då väl omkring 90 procent av densamma vid denna inkomstgräns skulle bli berättigade till rabattkort.

Herr Svensson erhöll ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Fru Nordgren har i sitt anförande åberopat vissa skäl för att livsmedelskommissionen inte sänkt den övre inkomstgränsen för tilldelning av rabattkort. Fru Nordgren gjorde gällande, att detta berodde på den minskade smörkonsumtionen och det på grund därav ökade överskottet på smör. Om detta var

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

skälet till att man inte sänkte inkomstgränsen, ha vi heller ingen anledning att vara mera restriktiva mot de producenter, jag åsyftade och som blivit missgynnade tidigare.

När fru Nordgren i samband med beskattningen av naturaförmåner talade om, att naturprodukterna äro billigare vid produktionsorten än vid konsumtionsorten, vill jag för min del endast säga, att de tillåtna avdragen för konsumtionshushållen vid taxeringen äro betydligt högre, varför jag tycker att det ena kan kompensera det andra.

Jag kan inte trots fru Nordgrens förklaring finna, att livsmedelskommissionen har framlagt några hållbara motiv för sitt handlande i fråga om denna inkomstgräns.

Fru Nordgren, som likaledes erhöi ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag vill ännu en gång göra herr Svensson uppmärksam på, att kommissionen omedelbart efter riksdagens uttalande gick i författning om en uppmjukning av reglerna för smörrabatteringen, varför talet om att mjölkproducenterna befinna sig i en sämre ställning än övriga befolkningsgrupper är obefogat. Jag tror tvärtom, att jordbruksbefolkningen får så mycket rabattering på smöret, som den behöver, och — jag vågar nästan säga — litet mera. Det har nämligen upprepade gånger till livsmedelskommissionen inkommit förfrågningar från särskilt småbrukarhåll om vad de skola göra med alla dessa rabattkort, då de inte kunna utnyttja dem alla; i synnerhet har detta varit fallet i fråga om barnrika familjer.

Härefter anförde:

Herr förste vice talmannen Magnusson: Herr talman! Jag måste bekänna, att jag på förmiddagen kände mig något besviken, när min ärade kollega inom presidiet, herr andre vice talmannen, hade ordet och i sitt anförande välvilligt ihågkom så gott som alla landets stånd och klasser men totalt glömde bort det stånd, som jag själv tillhör, nämligen trädgårdsodlarna.

Var detta fallet med herr Österström, så måste jag säga, att den efterföljande talaren, herr Wallén, icke glömde bort någon inom vårt samhälle, och hans välvilja emot trädgårdsodlarna var så översvallande, att man nästan hade litet svårt att riktigt tro på äktheten av densamma. De enda, mot vilka han icke sträckte sin välvilja, voro pantlånare och storfinansierare, men dessa äro också så fåtaliga inom vårt samhälle, att de icke utöva någon som helst inverkan på ett valresultat.

Jag skulle inte ha begärt ordet för att säga detta, om inte herr Wallén i sitt anförande även berört ränteläget inom vårt land. Då kände jag mig pliktig att såsom medlem av ett institut, som har att handhava statens upplåning, något litet bemöta de uttalanden, som herr Wallén här framfört.

För honom tyckes det ligga så enkelt till, att när vi — som hans ord föllo — bli oberoende av utlandet i vår upplåning, kunde vi själva behärska ränteläget och sålunda bibehålla den låga ränta, som — det erkänner jag lika mycket som han — är till gagn för vårt näringsliv och icke minst till gagn för småfolket. Men det gäller ju här i livet: Det ena du vill, det andra du skall! Och det är intet nytt att vi äro oberoende av utlandet i fråga om vår upplåning. Under cirka 20 år har vårt land icke upplånat något från utlandet, utan penningtillgången här har blivit så stor att vi trots detta hade, om jag icke misstagit mig, det lägsta ränteläget i Europa under en lång följd av år. Det kan förklara, att i riksbanken stodo inne räntelösa åtskilliga hundratals miljoner. Men tiden ändrar sig. Dessa hundratals miljoner ha

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)
tagit slut. De ha blivit förbrukade i rörelsen. Vi ha en lång tid haft ett mycket stort importöverskott. Våra pengar ha gått åt. För närvarande råder kapitalknapphet. Man kan väl icke i det fallet undgå att lagen om tillgång och efterfrågan utövar sin inverkan.

Om vi då skulle med tillmötesgående av herr Walléns önskemål försöka tvångsvis hålla ränteläget lågt, vad skulle följderna av detta ha blivit? Såvitt jag kan se endast det, att då det finnes stort lånebehov men begränsade kapitalresurer, skulle detta försök att tvångsvis hålla en låg ränta — exempelvis genom att staten vid sin upplåning hållit en låg ränta — endast medfört, att upplåning under hand skett, säkerligen då till ganska hög ränta, och tagit bort alla pengar, så att staten, när den velat låna till en lägre ränta, icke fått några pengar. Och den allmänhet och det småfolk, för vilket herr Walléns hjärta så varmt ivrar, hade under hand fått låna sina pengar till räntor, som kanske legat åtskilligt över den officiella räntan.

Det är en något förenklad form att framställa saken, när man på sätt herr Wallén gjorde gällande endast skulle ha att vidtaga vissa statliga åtgärder och träffa vissa bestämmelser i fråga om räntefoten. Då skulle allt vara bra och allmänheten bibehållas vid lägre ränta.

Jag tror, att man kan säga, att trots den höjning av ränteläget som skett har det likväl lyckats statsmakterna att i väsentlig mån begränsa och beskära räntehöjningen, så att den i närvarande stund med hänsyn till det föreliggande läget icke kan kallas onaturligt hög. Jag tror, att man har anledning att känna sig belåten med detta förhållande.

Herr Osberg: Herr talman! De flesta talare, som haft ordet i dag, ha ju åberopat de åtgärder och de stora kostnader som äro förknippade med försvarsberedskapen. Och det är ett faktum, som ingen kan jäva, att utgifterna äro enorma. Man kan fråga sig, hur länge man skall kunna finansiera nu rådande förhållanden, innan det går på upphållningen.

En beredskap är naturligtvis ovanligt kostsam. Det veta vi alla. Men det beror ju i hög grad på, hur denna beredskap finansieras. Kunde man producera den materiel, som åtgår till denna beredskap, inom landet, skulle man icke på långa vägar känna det tryck, som nu är fallet. Det bleve då en inre cirkulation. Folket finge ju arbete. Det skall ju betala sina skatter, det skall betala sina kläder och skodon, det skall betala sina hyror. Allt detta blir något helt annat än om ett land skall behöva i alltför hög grad importera.

Det är ju förmögenheter som varje tingest betingar, som skall importeras.

Nu kan man ju säga, att vi varit tvungna att göra på detta sätt, ty inom landet saknades ju i viss mån den materiel, som man behövde. Men om man nu har dessa fakta för ögonen, bör man icke i all framtid ägna sig åt att bara slå upp några kataloger från utlandet och söka finna ut av dessa vad vi behöva, sättet är ju mycket bekvämt, om det bara fanns obegränsade betalningsmedel. Det är väl ändå fel att göra så i ett land som vårt, där vi hava råmaterialier i största möjliga utsträckning och framför allt ha kunnigt folk, både ingenjörer och arbetare. Man har ju börjat vakna ändå till något litet medvetande i landet om, att vi få lägga om det på en annan bas, när det gäller utvecklingen på detta område. Man har ju kommit så långt, att man satt till en uppfinnarenämnd, och denna har fått rätt betydande belopp till sitt förfogande.

Under de senaste månaderna har jag emellertid gjort en viss iakttagelse här i landet. Om t. ex. någon uppfinnare anmäler sig till vederbörande myndigheter som tillverkare av vissa försvarsmateriel, hänskjutas förslagen till s. k. expertiser. Vilka kvalifikationer skall en expert äga? Jo, en expert skall fullt behärska den sak han är anförtrodd att yttra sig över. Gäller det då en ny

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

sak, som en uppfinnare anser sig kunna utföra till landets gagn, bör denne beredas möjlighet att fullfölja sin idé och få denna i praktiken prövad. För en ny och oprövad sak ha vi inga experter. Men den, som tillhör en uppfinnarenämnd, skall hava sunt omdöme och kunna tänka sig: Här är något som vi måste försöka. Därför har riksdagen ställt medel till förfogande för att denna ovisshet skall kunna förvandlas till klarhet och för att man skall kunna se, om det är någonting i detta. Det är ingen nyhet att förfara på detta sätt. Ty industrierna, i synnerhet de stora, offra tiotusentals och åter tiotusentals kronor varje år för att få fram någonting nytt. Där är vanligen 90—95 procent som går till spillo, men de återstående få procenten betala för alltsammans.

Jag hoppas, som sagt, att man i fortsättningen icke skall lämna allt bedömande till experter. Ty har en expert möjlighet att bedöma en sak, är spørgsmålet redan löst. Men vi sakna enligt mitt förmenande experter, som kunna yttra sig över sådana saker, som uppfinnarnsnilen komma och föra till torgs.

Vidare är det nog en sak, som jag tror skulle ha en stor framtid för sig. Det vore, om våra militära förvaltningsmyndigheter: arméförvaltningen, marinförvaltningen och flygförvaltningen, kunde kompletteras med civila ledamöter av duktigt folk ur olika kategorier.

Jag vill ej ha sagt något oförmånligt om militärerna i detta avseende. Men det är så, att om man granskar dem som rekrytera militärbanan, ligger deras håg åt, kan man säga, krigaryrket, men det är rätt ofta, som de stå främmande för praktiska förvaltningsåtgärder. Här har visserligen åberopats, att man nu satt till en kontrollnämnd, som skall se efter, hur de utföra sina uppgifter på olika områden. Men enligt mitt förmenande är det icke till fyllest. Om själva förvaltningsmyndigheterna hade en sammansättning, där militäretiketten icke vore förhärskande utan där man mera civilt kunde sitta och resonera och den ene icke behövde stå på så många stegs avstånd från den andre, tror jag, att det skulle bli bättre resultat, där var och en kunde komma till sin rätt. Vi sitta alla i samma båt både civila och militärer. Vill man komma någon vart och så långt som möjligt i en ställning, där det kommer an på säkerheten, måste man försöka anpassa sig på allra bästa sätt. Om vi göra det, tror jag, att vi skulle lyckas rätt bra både i fråga om vår ekonomi och vår försvarsberedskap.

Det är icke riktigt att basera vår säkerhet på importerade varor. Vi kunna bli beroende av en fiende i fråga om de saker vi behöva. Det är, som jag sade här, icke en dag för tidigt, om man börjar lita på sig själv och börjar producera inom landet vad som kan åstadkommas. Det göres starka invändningar, att allt detta är så svårt att åstadkomma och så svårhanterligt. Men här i landet ha vid tidigare tillfällen lösts många problem, som man kan beteckna som ganska vanskliga och som icke utlandet kunnat komma förbi oss uti. Då kan man nog i detta avseende, då det gäller vår försvarsattiralj, komma så långt som jag tror är behövt.

Jag skall, herr talman, vidröra ett par andra saker, som förts på tal här i dag rätt mycket. Den ena saken gäller vår situation med de klena skördarna och den enorma nedslaktning, som måste vidtagas. Detta har, som jag sade, nämnts av många. Men vi måste ideligen föra denna fråga på tal. Jag tror, att det var herr Gardell, som nämnde om fryshus. Och fru Nordgren sade, att man skulle konservera köttvaror. Varför? Detta är icke vare sig ett ensidigt produktions- eller ett konsumtionsspörsmål, utan här måste man hjälpas åt för att säkerställa folkförsörjningen. Om här skall nedslaktas i den omfattning, som jag anser nödvändigt, måste man göra allt vad göras kan för att säkerställa de animaliska födoämnen framåt i tiden. För nästa år blir det ganska svårt att få fatt i något enligt mitt förmenande. Jag kom häromdagen i sällskap med en man från en konservfabrik nere i Bohuslän. Han hade varit här uppe i livs-

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

medelskommissionen. Han hade kommit att fundera över, att det icke bringats på tal att låta konservera kött på deras fabriker, där de hade tillgång på utrustning och folk. Han sade, att de hade ingenting att göra nu i stort sett, ty de saknade fiskvaror. De skulle kunna konservera köttvaror i oerhört stor grad. Men i denna livsmedelskommission hade den möjligheten icke bringats på tal. — Jag undrar, om det ej vore skäl i att man sökte göra detta.

Det andra spørsmålet var statsrådet Eriksson i någon mån inne på, nämligen frågan att få någon driftsform för fiskebåtar. Beträffande den saken ligger det hos uppfinnarenämnden ett par, tre förslag att lösa detta problem. Jag skall ej gå in på de detaljer, som äro förknippade därmed. Men det är folk, som ser sig i stånd att lösa problemet och lösa det ganska hastigt. Jag hoppas, att uppfinnarenämnden ej låter några medel vara oprövade och inte endast litar till experterna, utan litar till dessa som tro sig ha något att komma med, som kan vara till nytta för folkhushållet, samt i de fall det gäller att få ut våra fiskebåtar låter dem pröva detta. Ingen expert, hur god han än är, kan på förhand säga, om ett förslag, som framkommer, är nyttigt eller odugligt; metoden måste först prövas.

Låt dessa människor få ett handtag, så att de kunna omsätta sina idéer i praktiken. Då tror jag, att det blir möjligt på många områden att få fram nyttigheter och varor, som kunna hjälpa till både i fråga om vår försvarsberedskap och vår folkhushållning.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Lövgren: Herr talman! Herr Hagberg i Luleå drog i förmiddags in mitt namn i debatten. Det föranleder mig att säga några ord om mitt förhållande till kommunismen och om den speciella upplysningsverksamhet, som kommunisterna bedriva.

Det hände strax efter den sorgliga mordbrandshistorien i Luleå, att Moskvaradion behandlade detta ämne. Och i ett referat, som har stått att läsa i en Norrbottenstidning, heter det: »På måndagskvällen, då den tragiska händelsen omnämndes i Moskvaradion, förklarades utan omsvep, att det hela var ett attentat, föranlett av socialdemokraterna i Norrbotten med redaktör O. W. Lövgren i spetsen.»

Jag har av personer, som hörde på utsändningen från Moskva, fått bekräftad riktigheten av denna uppgift.

Det föranleder mig att göra en hemställan till herr Hagberg och till kommunisterna i övrigt, nämligen att de ville — med de utomordentliga förbindelser de ha med Moskvaradion — ställa en uppmaning till Moskva att nu, sedan mordbrandsmålet är klarlagt och det har visat sig, att varken socialdemokratien i allmänhet eller jag själv haft det ringaste med denna sak att skaffa, den också ville upplysa sin lyssnarekrets om den saken. Det tycker jag är det minsta man kan begära.

Jag vill tillägga, att jag själv kände mig så upprörd över denna sak, att jag på måndagen — branden inträffade ju mellan lördagen och söndagen — uppvaktade hans excellens statsministern och framställde en begäran till honom, att han skulle medverka till att den framställning, som gjorts av herr Hagberg om en speciell kommission med kommunistiskt inslag i densamma, vunne tillmötesgående och att en sådan kommission bleve tillsatt med möjligheter för kommunisterna att vara med och följa arbetet inom densamma.

Jag måste ju säga, att det är någonting ohyggligt i detta, att man, innan man kan veta någonting om vem eller vilka som äro brottslingar, slungar ut

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

dylika beskyllningar. Jag tycker, att om det finnes någon gnista av anständighet kvar hos vårt lands kommunister, så skola de dementera denna genom Moskvaradion utslungade lögnaktiga beskyllning.

Sedan vill jag i anledning av vad herr Hagberg sade om järnverksfrågan i Norrbotten endast säga, att jag har fattat saken så — och jag har fått det bekräftat vid ett samtal med handelsministern — att det initiativ, som tagits från hans sida nu, innebär bolagsbildning och effektivering av riksdagens beslut i överensstämmelse med direktiv, som riksdagen gav förliden höst vid frågans behandling.

Att orda om den saken på det sätt, som herr Hagberg gjorde, kan ju endast giva motståndarna till detta järnverk en anledning att spinna vidare på tråden och eventuellt försöka att sätta krokben för saken.

Sedan skall jag i anledning av vad herr Wallén sade om prisleförhållandena för jordbrukets vidkommande bedja kammarens ledamöter att slå upp denna 230 i Statistisk årsbok, som ligger på pulpeterna.

Man finner då, att kommerskollegii partiprisindex visar någonting annat än det herr Wallén påstod. Jag tager till utgångspunkt år 1935 och jämförelsetalet 100. År 1939 stå då jordbrukets förnödenheter i 121 och industriens förnödenheter i 118. Partipriset för jordbruksprodukter motsvaras av siffran 118 och för industriprodukterna av siffran 115. I juni månad 1940 är siffran för jordbrukets förnödenheter 138 och för industriens förnödenheter 155. Partiprissiffran för jordbruksprodukter är 138 och för industriprodukter 144. Siffrorna visa alltså icke, att industriprodukternas pris stegrats otillbörligt, under det att jordbruksprodukternas pris sackat bakåt. I betraktande av priset på industriförnödenheter, så är det i själva verket industriprodukterna, som ha sackat bakåt relativt sett sedan åren 1938—1939.

Sedan skulle jag vilja från denna talarstol rikta en maning till de militära myndigheterna. Jag har funnit, att, om det är något som alldeles särskilt förstör andan inom en militärförläggning, så är det den omständigheten, att det inom förläggningen finns någon eller några, som ha det alldeles särskilt svårt, t. ex. jordbrukare, vilka på grund av mobilisering hotas av ruin. Det kan finnas särskilda omständigheter, som göra, att en person drabbas hårdare än vad som kan vara rimligt. Jag är övertygad om, att tillvaron inom de olika militärförläggningarna av personer, som alldeles särskilt hårt drabbas av inkallelsen, förstör andan inom förläggningen. Personerna i fråga tryckas av sina bekymmer, de jämra sig och beklaga sig över att icke någon som helst hänsyn tages till deras försörjningsförhållanden. Med litet god vilja kunde man säkert taga hänsyn till sådana speciella fall och därigenom ej blott bereda de skadelidande ekonomisk lindring utan även höja andan inom militärförläggningarna.

Herr Hagberg i Luleå erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag begärde ordet för replik i anledning av att herr Lövgren sade, att han hört vissa människor säga, att de hade hört, att det sagts i Moskvaradion, att herr Lövgren i spetsen för en del socialdemokrater hade förövat attentatet mot Norrskensflamman. Nu begär herr Lövgren att vi, sedan vederbörande domstol behandlat saken, skola hemställa till ledningen för Moskvaradion att dementera detta. Jag tycker, att herr Lövgren bör göra en sådan framställning själv, ty han har minst lika stort inflytande på Moskvaradions ledning som vi. Det är jag säker på. Herr Lövgrens redogörelse för vad som sagts i Moskvaradion är väl endast en av de 4,711 ovederhäftiga redogörelser, som spridas i Sverige. Jag för min del håller det alldeles för uteslutet, att de

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

åsyftade uttalandena verkligen gjorts i Moskvaradion. Herr Lövgren har, som sagt, lika stora möjligheter som vem som helst annan att genom en personlig hänvändelse erhålla rättelse. Han berättade, att han, då han fått höra talas om saken, blivit så upprörd, att han uppvaktat statsministern för att få till stånd en undersökning. Jag har ingen anledning att tvivla på, att herr Lövgren blev upprörd, men jag förmodar, att herr Lövgren därvid hade en känsla av att han borde hållit litet bättre reda på sina egna närmaste medarbetare. Som bekant, figurerade två av herr Lövgrens medredaktörer som vittnen i processen. De hade tjänstgjort i den kommitté, i vars spets stod stadsfiskal Hallberg, vilkens sinnesbeskaffenhet nu undersökes med anledning av att han anses ha varit en av de förnämsta anstiftarna i målet.

Härefter anförde:

Herr Erlander: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av vissa utav herr Holmbäck framställda erinringar. Herr Holmbäcks erinringar gällde, att en viss proposition icke vittnade om den av regeringen proklamerade sparsamheten. Den åsyftade propositionen är propositionen nr 5, med förslag om vissa ändringar i förordningen om mödrahjälp m. m. Herr Holmbäck redogjorde för vad det var för yrkanden, som Kungl. Maj:t kommit med, och frågade kammarens ledamöter, om det icke var så pass obetydliga ting, att man kunde ha behandlat frågan i litet enklare former, i stället för att slösa med riksdagstrycket på det sätt, som skett.

Detta är kanhända, herr talman, en obetydlig sak, men jag tror, att det kan vara skäl att säga ett par ord om den. Det är riktigt, att det formellt sett gäller relativt obetydliga ändringar. Herr Holmbäck har dock tydligen icke haft tid att studera den digra propositionen. Det viktigaste av de förslag, som innehållas i densamma, är förslaget om anordnandet av en tillsyningsmyndighet för mödrahjälpsverksamheten. Denna tillsyningsmyndighet skulle i fortsättningen uppträda som direktivgivare för denna för den svenska socialvården egenartade form av hjälpverksamhet, som vi här ha att göra med. Enligt min mening ligger det stor vikt på att socialstyrelsen meddelar kloka och vettiga direktiv och därvid tager hänsyn till alla inverkan omständigheter. Det är detta, som är huvudsaken i den proposition, som här är framlagd, och icke de relativt obetydliga ändringar i mödrahjälpsförordningen, som föreslagits.

Herr Holmbäck kan ju inleda ett resonemang i saken med sin partivän, herr Österström, som tidigare i dag på förmiddagen gav socialministern en eloge, därför att just denna proposition präglades av den sparsamhetsvilja och den vilja till kontroll över statsutgifterna, som han ansåg vara synnerligen nödvändig. Jag tror, att herr Österström har bättre kännedom om den svenska socialpolitiken och dess förutsättningar än herr Holmbäck, och jag tillmåter därför hans vittnesbörd större betydelse.

När jag nu ändå har ordet, kanske jag får säga ett par ord om själva sakfrågan. Vad hände i höstas beträffande mödrahjälpen? Jo, det togs upp en våldsam diskussion om det förmenta slöseri med mödrahjälpsmedel, som enligt uppgift statsrevisorerna hade lyckats avslöja. Det blev en diskussion, som gav eko i hela den svenska pressen. För några månader sedan berättades det i tidningarna, att mödrahjälpen användes för anskaffande av parfym åt mödrarna, och det talades om ett fall, som inträffat i Bohuslän, då mödrahjälpen använts till inköp av en ko, etc. etc. Slöseriet med mödrahjälpens pengar togs som symboliskt för den s. k. möllerska socialpolitiken. I ledare efter ledare slogs fast, att på det sättet förhöll det sig med en stor del av vår

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

socialpolitik. Dåvarande socialministern, som icke hette Möller, ansåg det med anledning av denna kritik nödvändigt att gå till botten med frågan och igångsätta en utredning, som antingen skulle ådagalägga, att här hade skett missgrepp av allvarlig beskaffenhet eller också fria dem, som handhade socialvården från de beskyllningar, som framställdes mot dem.

Större delen av denna proposition utgöres av två bilagor, i vilka socialstyrelsens utredning i ärendet presenteras för den svenska riksdagen och för den svenska allmänheten. Jag tror, det vore en ganska nyttig sysselsättning för flera av kammarens ledamöter och särskilt för de tidningsredaktörer, som hittills ha sysslat med saken, att läsa denna proposition för att på så sätt få del av undersökningens resultat. Det har visserligen förekommit ett och annat misstag, men i stort sett måste man säga, att mödrahjälpsverksamheten handhafs på ett — i betraktande av att det gällt en ny verksamhet, ett experiment på socialpolitikens område — förbluffande säkert sätt. Vi ha icke ansett det vara tillräckligt med denna undersökning utan ha dessutom skickat ut en redogörelse för densamma och socialstyrelsens förslag i ärendet på remiss. Även detta förfarande har herr Holmbäck klandrat. Vi ha gjort remissen så vidlyftig, för att man icke skulle kunna säga, att någon remissinstans, som vet någonting om svensk socialpolitik, förbigåtts. Alla skulle få tillfälle att säga sitt ord i denna omdiskuterade fråga. Det är därför som ett 60-tal myndigheter genom remiss beretts tillfälle att yttra sig. Sedan riksdagens revisorer gjort sina anmärkningar, ha vi utförligt framlagt resultaten av undersökningen jämte däröver avgivna remissyttranden inför riksdagen. Varför ha vi gjort detta? Jo, det har skett för det första därför att riksdagen skulle bli va i tillfälle att giva direktiv åt socialstyrelsen, den blivande tillsyningsmyndigheten för mödrahjälpsverksamheten. Man har åsyftat, att alla skiftande åsikter skulle få komma fram, så att riksdagen skulle få tillfälle att taga ställning till de förekommande frågorna och angiva på vilka punkter, som riksdagen önskade, att speciell varsamhet skulle iakttagas. Men vi ha också gjort det av det skälet, att vi, sedan angrepp riktats emot viss del av den statliga socialpolitiken, icke velat »vifta bort» anmärkningarna. Vi ha så mycket mindre velat bagatellisera dessa anmärkningar, som de kommit ifrån riksdagens egna revisorer. Vi ha därför velat ingående redogöra för de faktiska förhållandena. Vi ha velat påvisa de missförhållanden, som ha rått, och försöka att rätta till dem. Jag tror, herr Holmbäck, att om man tittar litet närmare på saken, så skall man finna, att det kritiserade remissförfarandet ligger i linje med den sparsamhetsaktion, som igångsatts. Jag tror icke, att det skulle varit tillfredsställande, om man helt enkelt låtsats som om ingenting hänt och bara kommit med ett par tre sidor och meddelat, att det vore fråga om några mindre betydande ändringar i förordningen om mödrahjälp. När den svenska statsförvaltningen göres till föremål för angrepp, bör man enligt min åsikt undersöka, hur det förhåller sig och rätta till, vad som brister, eller påvisa, att angreppen varit obefogade.

Detta är, herr talman, vad som har skett.

Herr **Holmbäck**, som erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag har naturligtvis läst propositionen och jag har också observerat — jag nämnde det i mitt anförande — att det bl. a. var fråga om tillskapande av en tillsyningsmyndighet. Den frågan har emellertid, såvitt jag kunnat finna, rätt knapphändigt behandlats i propositionen. På ett flertal sidor behandlas däremot andra frågor på ett synnerligen utförligt sätt. Den siste ärade talarren sade, att man gjort remissförfarandet så vidlyftigt därför att alla, som

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

hade haft med denna fråga att göra, skulle få tillfälle att yttra sig. Naturligtvis, det förstår jag, men så skulle man givetvis kunna göra med varje fråga, som förelägges riksdagen. Man behöver icke remittera alla sådana frågor till alla myndigheter, som överhuvud taget ha någon sakkunskap i ämnet! I det här fallet har man remitterat förslag till 25 länsstyrelser och ett 30-tal mödranhjälpsnämnder, och genom ett dylikt remissförfarande har man fått ärendet att svälla ut till en oerhörd bredd.

Jag har ingenting att taga tillbaka. Däremot vill jag gärna erkänna, herr talman, att Kungl. Maj:t vid behandlingen av själva den sakfråga, som lagts fram, givit prov på sparsamhet, i det att Kungl. Maj:t i betydande mån prutat på framställda anslagskrav.

Till slut en småsak. Den siste ärade talaren sade, att större delen av denna proposition bestode av bilagor med redogörelser för den undersökning rörande de faktiska förhållandena, som ägt rum. Detta är icke alldeles riktigt.

Vidare anförde:

Fru Rönn-Christiansson: Herr talman! När jag fann fru Nordgrens namn på dagens talarlista, blev jag mycket glad, ty jag utgick ifrån, att en kvinna med lång erfarenhet från arbetarrörelsen skulle säga några ord om något så oerhört viktigt som freden. Jag blev tyvärr mycket besviken. Här har hela dagen talats om upprustning och krig men icke om vad som borde ligga oss alla närmast om hjärtat, nämligen freden. Vad är det då för ett krig, som pågår ute i världen? Det är tydligen samma slags krig, som världskriget 1914—1918, ett krig, som betingas av kapitalismens rovlystnad. Man strävar efter att erhålla marknader för varu- och kapitalexport. Man vill komma åt råvarubaserna. Man vill lägga beslag på viktiga handelshamnar o. s. v. Det är orsakerna till det krig, som pågår. År 1914 lydte parollen: fosterlandet är i fara! År 1940 säger man, att det är fråga om demokratiens krig emot fascismen. Man har alltid försökt att camouflera sina krig med paroller, ägnade att göra människorna villiga att gå ut för att försvara kapitalismens intressen. Hur har icke den militära tekniken gått framåt under dessa år? Hur ohyggliga äro icke krigets verkningar i dag? År 1914 var man van vid att kvinnan tog farväl av en make, av en son, en broder, och sedan väntade hon under svält bakom fronten på att han eventuellt skulle komma tillbaka, men i dag är det icke bara ungdomen, soldaterna som marschera ut, utan det är kvinnorna och barnen, åldringarna och de sjuka, som äro krigets direkta offer. Det är detta, som är så ohyggligt. Man kan fråga sig: har då den fred, vi under generationer åtnjutit, gjort oss immuna, så att vi förlorat förmågan att känna det ohyggliga, som pågår runt omkring oss. Det är väl ändå kvinnorna, som böra göra sina stämmor hörda i en så oerhört viktig fråga. Det är kvinnorna i ett land som Sverige, landet uppe i Norden, som nu böra sjunga ut och förklara, att vi vilja taga ett krafttag och göra vad på oss ankommer, för att kämpa för freden. Kvinnorna ute i världen, de som i dag lida så oerhört, ha blickarna riktade mot det land, som säger sig leva under en utpräglad demokrati, mot det land, som har en högt utvecklad arbetarklass, och som i konsekvens därmed också borde ha de kvinnor, som ställa sig i spetsen, för att kämpa för freden. Ansvar ligger hos det parti, som har makten och inflytandet över arbetar-massorna. Ansvar ligger hos de socialdemokratiska kvinnoförbunden, som icke appellera till arbetarkvinnorna i Sverige, till mödrarna, samtidigt som man försöker att socialt höja arbetarkvinnornas levnadsstandard. I stället går man in för att taga bort de sociala reformerna, i stället går man in för att beskära anslaget till mödranhjäl, som den föregående talaren nyss talade om,

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

o. s. v. Det är emellertid inte på den linjen, som man gör kvinnorna begestrade för freden, utan man måste se till att kvinnorna få känna, att de ha något att försvara. Då ha de också lättare att förstå fredsappellen. Det är stämman om fred, som i dag bör ljuda. Folket, arbetarklassen, bönderna, kvinnorna älska lidelsefullt freden. Detta bör sägas ifrån från en så central punkt som parlamentet. Freden är framför allt en mycket viktig kvinnofråga. Man gör ekonomiska vanliga frågor till kvinnofrågor, men just freden hör väl till det gebit, där man kan tala om en verkligt stor kvinnofråga. Det var, herr talman, vad jag skulle vilja säga i denna remissdebatt.

Herr Lövgren: Herr talman! Jag fann av herr Hagbergs yttrande nyss, att han i alla fall tyckte, att det gick utöver gränserna för anständigheten, när man utslungar en sådan beskyllning, som jag nämnde i mitt förra anförande, och han menade, att den borde jag själv sköta om att få dementerad. Mig förefaller det ganska rimligt, att de, som ha informerat Moskva, och de stå väl i alla fall inte så fjärran ifrån herr Hagberg, borde sköta om den saken. Jag har dock inte någon förhoppning, att de komma att göra det. Jag känner nämligen kommunisterna sedan deras första framträdande här i landet, så jag vet ungefärligen, vad man kan vänta sig av dem. Sedan vill jag till herr Hagberg säga, att det blir ganska ruskigt i ett samhälle, om man börjar sätta likhetstecken mellan vittne och brottsling. Det vänder upp och ner på all rim och reson.

Slutligen skulle jag vilja säga till fru Rönn-Christiansson, som talte om, att det var ett kapitalismens erövringskrig, som nu pågår, som talte om, att socialdemokratiens kvinnor ha försummat att kämpa för freden, att det där talet klingar lite ihåligt. Finlands folk ville ingenting annat än fred, men det var ingen kapitalistisk stat, som överföll Finland. Det var det kommunistiska Ryssland, som överföll Finland, om jag inte är fel underrättad. Det är bara två eller tre år sedan, som de kommunistiska talarna stodo och läste in långa ramsor i vår kammars protokoll om, hur nödvändigt det var, att vi förenade oss i kampen mot fascismen. Nu ha de själva förenat sig med fascismen i kampen mot oss och demokrati, och så komma de och framställa sig som fredsänglar och fredsduvor. Det är verkligen så att man kan säga, herr talman, att skammen går på torra land.

Fru Alvé: Herr talman, ärade kammarledamöter! Jag hade inte tänkt att yttra mig i denna remissdebatt, men jag tycker, att det sista anförande, som hölls av den kvinnliga ledamoten på Göteborgsbänken, inte kan stå oemotsagt. Den värda ledamoten har under flera riksdagar här försökt att göra sig till en talesman för den svenska arbetarklassen och i synnerhet den svenska arbetarklassens kvinnor. Det är en självtagen rätt, som sträcker sig vida över den befogenhet hon har. När det finska kriget rasade, var jag mycket betänkt att i en debatt här fråga, hur fru Rönn-Christiansson såsom medlem av Sveriges riksdag och såsom medlem av den arbetarklass, som hon säger sig företräda, kunde försvara de våldsdåd som då vidtogos mot det finska folket. Jag tror, att fru Rönn-Christiansson inte har någon anledning att sätta sig till doms över de socialdemokratiska kvinnornas freds vilja, ej heller att öva kritik över vad vi gjort för freden. Vad som intresserar oss kvinnor inom socialdemokratiska lägret — och jag tror också, jag kan säga huvudparten av Sveriges kvinnor — det är vilken ställning fru Rönn-Christiansson intager, då det gäller krig och fred. Hittilldags har den huvudsakligen tagit sig uttryck i en sympati för de krigförande och inte för fredens sak, varför jag anser det yttrande, som här har fällt av henne, inte motsvarar

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

den rätta sanningshalten och innebörden av fru Rönn-Christianssons ståndpunkt. Det täcker inte den personliga ställning, hon själv intager. Det är sant, att vi kvinnor skulle önska freden. Jag tror, att vi nu göra det mer än någonsin, men vårt fredsarbete är för närvarande begränsat till att så fredens idé i våra barns hjärtan och försöka att bevara det uppväxande släktet så rent och fritt som möjligt för de hatkänslor, som utbreda sig i världen. Det är för närvarande icke minst beroende på den politik hennes parti för, att intet mer kan göras. Jag tror inte, att fru Rönn-Christiansson har varken andlig eller moralisk rätt att döma de socialdemokratiska kvinnorna för bristande intresse för fredssaken.

I detta anförande instämde fru *Björck*.

Fru Rönn-Christiansson: Herr talman! Fru Alvén tillhör dem, som diskutera person i stället för sak. Jag tycker, att denna kammare i flera månader har sysselsatt sig så mycket med vad kommunisterna gå för, att vi inte behöva tala om det här igen. Det veta vi ju innerligt väl — det står inskrivet i protokollet, så den saken är klar. Fru Alvén sade vidare, att under finsk-ryska kriget skulle hon ha velat säga ett par saker till mig. Jag skulle ha varit förfärligt tacksam, om hon då velat diskutera politik med mig, men fru Alvén tillhörde dem, som omgav mig med det iskalla föraktet, och det fanns alltså intet tillfälle att på något sätt komma till tals varken med fru Alvén eller de övriga kvinnorna här i parlamentet. Fru Alvén säger, att fredssaken är det socialdemokratiska kvinnoförbundets uppgift. Givetvis är det dess uppgift i den mån det skall leda arbetarklassen. Som hon framställer det, verkade det emellertid, som om socialdemokratiska partiet var ett självändamål, och det är väl ändå inte meningen. Statsministern sade i ett annat sammanhang, när han talade om enighetsproblemet, vad det är som skiljer och vad som enar. Emellertid, fru Alvén, är det inte på det sättet, att när det gäller något så viktigt som freden, skulle vi då inte kunna säga, att detta enar oss och det andra är oväsentligt, och på den bogen försöka att med gemensamma krafter göra någonting för de svenska arbetarkvinnorna?

Herr Skoglund: Herr talman! Jag vill blott till fru Rönn-Christiansson ställa frågan: Var det överfall på Finlands folk, som fru Rönn-Christianssons meningsfränder i Ryssland utförde, en fredsappell av den art, att den för Sveriges kvinnor och Sveriges mödrar vore en nåd att stilla bedja om?

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Jag vill med anledning av herr Lövgrens replik säga, att den gjorde ett ganska underligt intryck på mig. Den 3 mars var attentatet, och enligt hans framställning skulle Moskvaradion någon dag därefter ha utpekad herr Lövgren och socialdemokraterna som ansvariga för mordbranden. Herr Lövgren har dröjt alla dessa månader med att överhuvud taget föra saken på tal. Han har tydligen inte ens kunnat kosta på sig ett brevkort till Moskvaradion för att få saken dementerad. Jag drager därav den slutsatsen, att han inte själv tror på historien — han har ju berättat att den nått honom i andra eller tredje hand. Inom parentes måste jag säga, att jag nästan tror, att Moskvaradion inte ens känner till, vilken personlighet herr Lövgren är. Men det är ju en sak för sig. När han inte förrän i remissdebatten i dag, så långt efter det att händelsen skulle ha inträffat, funnit anledning påtala historien, gör det hela närmast intryck av att vara litet valfläsk.

Vidare är det inte oriktigt att som jag gjorde nämna, att herr Lövgren hade

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

två medarbetare, som kallades in som vittnen i processen. Herr Lövgren kanske kände, att han inte riktigt hållit tummen på ögat på sitt folk. Ty dessa vittnen inkallades därför att de tillhörde den kommitté, som stod under ledning av de nu till sinnesundersökning dömda personerna: stadsfiskalen Hallberg, redaktör Hedenström och kapten Svanbom. De båda sistnämnda ha ju erkänt, att de hade sina fingrar med, den ene vid planläggningen och den andre vid genomförandet av attentatet. När herr Lövgren har sitt folk placerat på ett så dåligt sätt, är det anledning för mig att tro, att han kände, att han dåligt hållit reda på dem.

Vad sedan beträffar vad han sade om Sovjetunionen, vill jag erinra om att det i Finland i dag framträtt en rörelse under ledning av det socialdemokratiska partiets sekreterare Wiik, den gamle socialdemokraten Helo och av socialdemokraten Kaj Sundström, som för kort tid sedan representerade socialdemokraterna i utrikesutskottet, en rörelse, som direkt utpekar Tanner och de finska politiskt ledande figurerna såsom ansvariga för kriget. Det kanske passar herr Lövgren att komma med den ganska förenklade framställningen om Finland såsom det vita, oskyldiga lammet och Sovjetunionen som den svarte busen, men det som inträffat sedan har visat, att den finsk-ryska konflikten var ett led i ett större sammanhang. För Sveriges vidkommande kan man faktiskt säga, att hur beklaglig denna konflikt än var, räddade den freden åt Sverige.

Herr Brädefors: Herr talman! Jag vill endast meddela i anledning av den lövgrenska sagan, att jag själv åhörde det svenska programmet från Moskva just den gången man meddelade om branden i Norrskensflamman. Det sades visserligen, att det antogs, att det var ett attentat av politiska motståndare till kommunisterna, men det nämndes ingenting vare sig om socialdemokraterna eller om herr Lövgren.

Herr Lövgren: Herr talman! Herr Hagberg förundrar sig över att jag inte fört denna sak på tal förut. Det beror helt enkelt därpå, att jag inte känt till den. Nu fick jag detta tidningsurklipp — det har jag i varje fall inte gjort själv. Det är ett urklipp ur en tidning i Norrbotten, inte min egen tidning utan en annan. Där står att läsa de ord jag läste upp. Jag har också av den person, som lämnade mig tidningsurklippet, fått bekräftat, att han själv hade hört på meddelandet, och jag har ingen anledning att misstro honom. Jag har själv åtskilliga gånger hört på Moskvaradion och hört sådana underbara sagor, att jag har inte svårt att tro på att den kan ha presterat även denna.

Vad beträffar de två socialdemokrater, som tillhöra min tidnings redaktionsstab och som deltog i frivilligbyråns arbete i Boden, så har jag inte det ringaste att skaffa med deras engagemang. Den ene blev inkallad till militärtjänstgöring och fick uppgiften — hur vet jag inte — och jag måste säga, att jag betraktar den svenska frivilligrörelsen som en mycket befogad rörelse. Med hänsyn till det brutala överfall, som det finska broderfolket blev utsatt för, kan man inte anse frivilligrörelsen annat än befogad, och ingen människa med hjärtat på rätta stället behöver skämmas för att ha deltagit i och uppmuntrat frivilligrörelsen som sådan. Om det sedan har funnits element inom densamma, som gått till rena brottsligheten, kan detta omöjligt återfalla på de personer inom frivilligrörelsen, som hållit sig inom lagens ramar.

Jag säger ännu en gång, att man vänder upp och ned på all anständighet, om man börjar sätta likhetstecken mellan vittne och brottsling.

Vid remiss av bordlagda propositioner. (Forts.)

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag vill påpeka, att den kommitté det här gäller och i vilken herr Lövgren hade två av sina medarbetare engagerade, sysslade inte med frivilligvärvning utan med kamp mot kommunisterna.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Kammaren beslöt hänvisa propositionerna nr 1, 7, 10 och 11 till andra särskilda utskottet, propositionerna nr 2, 8 och 9 till första särskilda utskottet samt propositionerna nr 4, 5 och 6 till tredje särskilda utskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren avgivna yttrandena.

§ 2.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till

Herr **Holmbäck**, som anförde: Herr talman! Vid andra kammarens behandling den 14 juni i år av statsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anslag till statens informationsstyrelse för budgetåret 1940/41 sade jag mig vid lämpligt tillfälle ämna framställa en interpellation angående informationsstyrelsen. Denna avsikt får jag nu sätta i verket, helst informationsstyrelsen icke berörts från statsrådsbanken i den remissdebatt, som nyss förflutit i denna kammare.

För bedrivande av statlig informationsverksamhet beviljades redan å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 ett förslagsanslag om 50,000 kr. I statsverkspropositionen till 1940 års lagtima riksdag föreslogs att i avbidan å särskild proposition i ämnet ett förslagsanslag om 150,000 kr. skulle beräknas för budgetåret 1940/41. Genom beslut den 26 januari 1940 upprättades därefter statens informationsstyrelse för att handhava informationsverksamheten och den 5 april 1940 beslöt Kungl. Maj:t på utrikesministerns föredragning att avlåta den i statsverkspropositionen berörda särskilda propositionen rörande denna verksamhet. I stället för det tidigare beräknade beloppet av 150,000 kr. föreslog emellertid Kungl. Maj:t nu, med utgångspunkt från den organisation och de arbetsuppgifter informationsstyrelsen erhållit, att två förslagsanslag om sammanlagt 400,000 kr. skulle upptagas i riksstaten för budgetåret 1940/41, det ena å 300,000 kr. till avlöningar inom styrelsen och det andra å 100,000 kr. till omkostnader. Trots att alltså anslagen till statlig informationsverksamhet upptagits till mer än 2½ gånger det belopp, som beräknats i statsverkspropositionen 3 månader tidigare, yttrade utrikesministern till statsrådsprotokollet, att man hade att räkna med att förhållandena i fortsättningen kunde nödvändiggöra en utvidgning av verksamheten med därav betingad utbyggnad av organisationen och att det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att härutinnan vidtaga erforderliga åtgärder, även om anslagen skulle komma att därigenom väsentligt överskridas.

De av Kungl. Maj:t äskade två förslagsanslagen ställdes efter beslut den 14 och 15 juni i båda kamrarna till disposition genom skrivelse den 21 juni. I riksdagsskrivelsen gjordes emellertid, efter enhälligt förslag av statsutskottet, bl. a. följande uttalande:

»Ehuru riksdagen väl inser betydelsen av den uppgift, som en statens informationstjänst har att fylla under nu rådande förhållanden, har riksdagen icke kunnat undgå att hysa betänkligheter mot de avsevärt ökade anslagskrav, som nu framställts för informationsstyrelsens fortsatta verksamhet, krav, som ytterligare stegras genom en i dessa dagar skedd utvidgning av styrelsens verksamhet. — — — Det vill förefalla riksdagen, vars vederbörande utskott när-

Interpellation. (Forts.)

mare tagit del av informationsstyrelsens arbete och organisationsplaner, som om en begränsning av kostnaderna för informationsstyrelsens verksamhet, bland annat, skulle kunna åstadkommas genom att, i den mån nya arbetsuppgifter kräva tillgodoseende, omläggning i inskränkande syfte vidtages beträffande arbetsformerna i fråga om andra avsnitt av verksamheten. Riksdagen är av den uppfattningen, att vissa av de uppgifter, som nu ingå i styrelsens arbete, skulle kunna väsentligen begränsas, utan att det statsintresse, som informationsstyrelsen har att tillgodose, därigenom eftersättes. Vad särskilt gäller den övervakning av pressen, som nu ingår i informationsstyrelsens arbetsuppgifter och varmed äro förbundna olägenheter av skilda slag såväl för pressen som för informationsstyrelsen, torde enligt riksdagens mening nyttan och lämpligheten av denna verksamhet till vissa delar kunna dragas i tvivelsmål. Det synes kunna ifrågasättas, huruvida icke informationsstyrelsens förbindelser med pressen huvudsakligen böra ske i form av informationer, varigenom förhållandet mellan styrelsen och pressen skulle mera få karaktären av samarbete än av kontroll, vilket torde få anses framstå som ett önskemål. I samband härmed torde en omarbetning av den för informationsstyrelsen gällande instruktionen böra ske.»

Det nu angivna citatet visar till fullo, att riksdagen ställde sig synnerligen kritisk mot vissa delar av informationsstyrelsens verksamhet sådan denna var utformad. Samma kritiska inställning präglar även stora delar av allmänheten. Man anser att, då anslag måste vägras eller inskränkas t. ex. för trängande kulturella ändamål, icke så betydande belopp böra ställas till förfogande för den verksamhet varom nu är fråga. Man håller vidare i likhet med riksdagen före, att den övervakning av tidningar, tidskrifter, böcker m. m., varom informationsstyrelsens instruktion talar, till vissa delar är tvivelaktig till sin nytta. Denna starka kritik gör det enligt min uppfattning önskligt, att styrelsens verksamhet så mycket som möjligt belyses. Jag anhåller därför nu, herr talman, om kammarens tillstånd till att till hans excellens herr ministern för utrikesärendena få framställa följande frågor.

1) Har det lyckats att, såsom riksdagen förutsatte i sin skrivelse av den 21 juni, genom omläggningar av verksamheten eller eljest nedbringa kostnaderna för styrelsen?

2) Vilka äro de principer, som styrelsen nu tillämpar i fråga om övervakningen av pressen och vilka äro i detta hänseende styrelsens befogenheter? Har man, som riksdagen även önskade, övergått till samarbete i stället för kontroll? Gälla för övervakningen några andra föreskrifter än som finnas i instruktionen den 26 januari 1940?

3) Kan Eders Excellens överhuvud lämna en mera fyllig redogörelse för grunderna för informationsstyrelsens verksamhet — särskilt i fråga om sektionen för kulturell folkberedskap — än som hittills givits riksdagen?

Denna anhållan bifölls.

§ 3.

Till bordläggning anmälde riksdagens kanslideputerades memorial, nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

§ 4.

Anmälde och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 1, till Konungen angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet och utrikesnämnden.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

§ 6.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Senander</i>	under	7	dagar	fr. o. m.	den	7	aug.,	
› <i>Hedlund</i> i Häste	›	14	›	›	›	7	›	
› <i>Nilsson</i> i Kristinehamn	›	3	›	›	›	7	›	
› <i>Andersson</i> i Prästbol	›	8	›	›	›	8	›	
› förste vice talmannen <i>Magnusson</i>	›	3	›	›	›	7	›	
› <i>Hilding</i>	›	13	›	›	›	8	›	
› <i>Andersson</i> i Lindome	›	7	›	›	›	7	›	
› <i>Lindén</i>	›	9	›	›	›	7	›	
› <i>Jansson</i> i Falun	›	3	›	›	›	8	›	
› <i>Ekdahl</i>	›	9	›	›	›	7	›	och
› andre vice talmannen <i>Österström</i>	›	5	›	›	›	7	›	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.2 e. m.

In fidem
Sune Norrman.